

”Mä sanon asiat paremmin
hahmosta käsin” -

Kehitysvammaisten aikuisten
itsetuntemuksen ja sosiaalisten
taitojen vahvistaminen
osallistavan draaman keinoin

Oona Jama

2019 Laurea

”Mä sanon asiat paremmin hahmosta käsin”-

**Kehitysvammaisten aikuisten itsetuntemuksen ja
sosiaalisten taitojen vahvistaminen osallistavan
draaman keinoin**

Oona Jama
Sosionomi
Luovat menetelmät
Opinnäytetyö
Kesäkuu, 2019

Oona Jama

Oona Jama

"Mä sanon asiat paremmin hahmosta käsin" - Kehitysvammaisten aikuisasiakkaiden itsetuntemuksen ja sosiaalisten taitojen edistäminen osallistavan draaman keinoin

Vuosi 2019

Sivumäärä 89

Draamallisia menetelmiä soveltava toiminnallinen opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Aula-työkodin kanssa. Aula-työkotia ylläpitää Aula-työkotien kannatusyhdistys ry, joka tukee vammaisten ihmisten itsenäistä asumista ja työllistymistä palkkatöihin. Toiminnallisen opinnäytetyön päätavoitteena oli vahvistaa Aula-työkodin päiväaikaisessa toiminnassa olevien asiakkaiden itsetuntemusta ja sosiaalisia taitoja osallistavan draaman keinoin.

Opinnäytetyön toiminnallisena osana suunniteltiin ja ohjattiin kahdeksan tapaamiskerran draamatyöpajakokonaisuus, jossa erilaisten kehollisten, vuorovaikutteisten ja leikillisten toiminnallisten draamaharjoitteiden kautta harjoiteltiin sosiaalisia taitoja ja pyrittiin kehittämään osallistujien itsetuntemusta. Draamatyöpajan teematyöskentelyssä sovellettiin prosessidraamaa ja tarinateatteria.

Opinnäytetyön teoreettisena perustana oli kehitysvammaisuus, sosiaaliset taidot, itsetuntemus sekä osallistava draama. Opinnäytetyössä kehitysvammaisuutta lähestyttiin toimintakyvyn näkökulmasta. Opinnäytetyön toiminnallisen työpajan työskentelymenetelmäksi valittiin osallistava draama, koska sen kautta voitiin käsitellä abstrakteja teemoja konkretian kautta, kehollisesti.

Opinnäytetyön tutkimustulosten mukaan kehollinen draamatyöskentely rikasti osallistujiensa kommunikaatiokykyä ja mahdollisti myös vähemmän puhetta tuottaville osallistujille uudenlaisia itsensä ilmaisun keinoja. Draamatoiminta helpotti käsitteellisten aiheiden ymmärrystä. Lisäksi rooliharjoitteiden roolisuoja tuki osallistujien itsetuntemuksen rakentumista. Sopimuksellinen ja tavoitteellinen ryhmämuotoinen draamatoiminta mahdollisti puitteet yhteistyölle ja keskinäisten samastumispintojen löytämiselle.

Opinnäytetyön toiminnallisen tutkimuksen arvioinnissa käytettiin laadullisen tutkimuksen arviointimenetelmiä. Opinnäytetyön tavoitteiden saavuttamista arvioitiin osallistuvan havainnoinnin ja tutkimuspäiväkirjan pohjalta. Arvioinnissa hyödynnettiin myös Aula-työkodin työntekijöiltä ja draamaryhmäläisiltä saatua palautetta.

Opinnäytetyön sekä muun tutkimustiedon perusteella osallistava draamaa soveltuu kehollisen työskentelytapansa puolesta monipuolisesti käytettäväksi vammaisten ihmisten kanssa. Se sopisi erilaisiin taitovalmennuksiin, työelämän taitojen harjoitteluun sekä ihmissuhde- ja tunnetaitojen tueksi.

Asiasanat: kehitysvammaisuus, itsetuntemus, sosiaaliset taidot, osallistava draama

“I speak out things better out of a character” - Improving self-knowledge and social skills of the people with learning disabilities with participatory drama

Year 2019

Pages 89

The functional thesis based on participatory drama methods was implemented through co-operation with Aula- työkoti. Aula- työkoti is managed by Aula-työkotien kannatusyhdistys ry (The Support Association of Aula- työkoti) that supports the independent living and employment of disabled people. The main aim of this thesis was to improve the self-knowledge and social skills of the clients of Aula- työkoti who are attending the daytime activities of the association. The method used to reach that aim was participatory drama.

The functional part of the thesis was the planification and direction of a combination of drama workshops, which had eight meetings. In the drama workshops social skills were practiced and development of self- knowledge was facilitated by different physical, interactive and playful functional drama exercises. The themes of the workshops were worked on with the help of process drama and playback theatre.

The theoretical framework of the thesis was based on the terms of learning disabilities, social skills, self-knowledge and participatory drama. Learning disabilities were approached from the point of view of functional capacity. Participatory drama was elected to become the work method of the functional thesis, because it helped to work on the abstract themes with concrete activities, physically.

Based on the results of the thesis the physical form of working enriched the communication skills of the participants and enabled new ways of self-expression for the participants who were communicating less with words. The drama activities facilitated the understanding of the abstract themes. The goal-oriented drama activity with a shared contract enabled a common ground for the cooperation and for finding the mutual understanding among the participants.

Qualitative research methods were applied on the evaluation of the thesis. The evaluation of fulfilling the aims of the thesis were evaluated based on participatory observation and a study journal. The collected feedback from some employees of the association and participants of the workshops were also used as part of the evaluation.

Based on the thesis and other studies, participatory drama can be used in diverse ways with disabled people. Participatory drama could be used for different skill training, training on working skills and for the improvement of interpersonal skills and emotional skills.

Keywords: learning disabilities, self-knowledge, social skills, participatory drama

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Opinnäytetyön taustaa ja tavoitteet.....	9
2.1	Opinnäytetyön aiheen ja menetelmien valinta	9
2.2	Aula-työkodin toiminnan tavoitteet	10
2.3	Toiminnallisen tutkimuksen tavoitteet	10
3	Opinnäytetyön tietoperusta	13
3.1	Kehitysvammaisuuden kolme määritelmää.....	13
3.2	Kehitysvammaisuuden ilmeneminen ja monimuotoisuus	14
3.3	Opinnäytetyön draamatoiminta osallisuuden ja työllistymisen tukena	15
3.4	Itsetuntemus ja sosiaaliset taidot vammaisuuden näkökulmasta	16
3.5	Draamatyöskentely sosiaalisten taitojen kehittämisessä	18
3.6	Roolien kautta ymmärrystä itsestä ja muista	19
4	Opinnäytetyön muoto ja toteutus	20
4.1	Toiminnallinen tutkimusote opinnäytetyön pohjana	20
4.2	Toimintatutkimuksen suunnittelu	21
4.3	Draamaryhmään osallistumisen reunaehdot	25
4.4	Draamakaverit-ryhmän toimintakertojen toteutus	26
5	Draamakaverit-ryhmän työpajojen kuvaus	30
5.1	Avoin tutustumiskerta.....	30
5.2	Millainen on hyvä ystävä & draamasopimus	30
5.3	Toisiin tutustuminen & ystävyys.....	31
5.4	Omat vahvuudet esiin	32
5.5	Omat rajat tutuiksi	33
5.6	Kuunteleminen & riidan sopiminen	33
5.7	Avun pyytäminen & antaminen	34
5.8	Loppujuhla & arviointi	34
5.9	Osallistujien yksilölliset arviointikeskustelut	34
6	Opinnäytetyön aineistonkeruu ja analysointi.....	35
6.1	Aineistonkeruu.....	35
6.2	Aineiston analysointi	38
7	Toiminnasta tuloksiin - opinnäytetyön tulokset.....	40
7.1	Kehollisuus kommunikaation ja ymmärryksen tukena	41
7.2	Roolisuoja tukena itsetuntemuksen kehityksessä	44
7.3	Sopimuksellinen draamatyöskentely kohtaamisten mahdollistajana	47
8	Opinnäytetyön arviointi ja johtopäätökset	50
8.1	Toiminnan arviointi	51

8.2	Draamakaverit-ryhmän vaikutus osallistujiinsa	54
8.3	Itsearviointi	55
8.4	Oman ammatillisen toiminnan reflektointi	59
9	Tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden arviointi	60
10	Pohdinta ja kehittämis ehdotukset	62
10.1	Pohdinta	62
10.2	Kehittämis ehdotukset	64
	Lähteet	66
	Kuviot	70
	Taulukot	70
	Liitteet	71

1 Johdanto

Toteutin draamallisia menetelmiä soveltavan, toiminnallisen opinnäytetyöni yhteistyössä Aula-työkodin kanssa. Aula-työkodin toiminnan taustalla on Aula-työkotien kannatusyhdistys ry. Yhdistys tukee vammaisten ihmisten itsenäistä asumista, yhteiskunnallista osallisuutta sekä työllistymistä palkkatöihin. Toiminnallisen opinnäytetyöni tavoitteena oli edistää kehitysvammaisten tai muulla tavoin vammaisten Aula-työkodin aikuisasiakkaiden itsetuntemusta sekä sosiaalisia taitoja osallistavan draaman keinoin. Suunnittelin ja ohjasin Aula-työkodin päiväaikaisessa toiminnassa oleville asiakkaille draamatyöpajakokonaisuuden, joka käsitteli sosiaaliin suhteisiin ja itsetuntemukseen liittyviä aiheita toiminnallisesti. Draamallisessa työskentelyssä hyödynsimme kehollisia, vuorovaikutuksellisia sekä leikkilisiä harjoituksia. Sovelsin Draamakavereiksi nimeämässäni työpajassa muutamia osallistavan draaman menetelmiä, kuten tarinateatteria ja prosessidraamaa.

Kehitysvammaiset olivat minulle uusi ja opettavainen kohderyhmä. Sen sijaan osallistava draama oli minulle ennestään tuttu työskentelytapa opintojeni varrelta, sekä monipuolisen teatterin tekemiseni kautta. Halusin haastaa itseni draaman soveltamisessa itselleni uuden asiakasryhmän kanssa. Pyrin myös opinnäytetyöni kautta kehittämään ryhmänohjaustaitojani sekä selkokielistä ohjaustapaa. Tarkoitukseni oli myös draamatoiminnan kautta kehittää Aula-työkodissa hyödynnettäviä toiminnallisia menetelmiä.

Valitsin opinnäytetyöni kohderyhmäksi kehitysvammaiset ihmiset kiinnostuksestani itselleni uuteen kohderyhmään, mutta myös sen takia, että vammaiset ihmiset ovat edelleen yhteiskunnan ulkopuolelle jäävä ihmisryhmä maassamme. Kehitysvammaiset nähdään suomalaisen valtaväestön keskuudessa edelleen tuntemattomana ja poikkeavana ihmisryhmänä. Tästä kertoo vuoden 2016 Yhdenvertaisuusvaltuutetun teettämä kysely, jonka mukaan yli 60 prosenttia vammaisista kyselyyn vastanneista henkilöistä olivat kokeneet kyselyä edeltävän vuoden aikana syrjintää tai asenteellista kohtelua vammaisuutensa takia (Vammaisselvityksen tiivistelmä 2016, 1-12). Tämä on hälyttävä luku tämän vuosikymmenen Suomessa, jossa ylpeilemme sivistyksemme ja koulutuksemme suuresta kansainvälisestä maineesta. Vammaiset ihmiset kokevat kyselyn mukaan syrjintää eniten työelämässä, työn saamisen vaikeudesta lähtien. Myös julkisissa palveluissa vammaiset ihmiset kohtaavat usein erilaista kohtelua. Syrjintä nähdään kohteluna, joka on asenteellista ja asettaa vammaisen ihmisen toisarvoiseen asemaan ei-vammaiseen ihmiseen nähden. (Selvitys vammaisten syrjintäkokemuksista arjessa 2016, 45-48.)

Meillä on vielä paljon tehtävää maassamme, jotta oppisimme kohtelevaan toisiamme tasavertaisesti ja näkemään toisissamme muutakin kuin erilaisuutta. Opinnäytetyöni kautta halusin nostaa tämän usein näkymättömiin unohdetun ihmisryhmän esille.

Sosiaalisen inklusion ja tasavertaisen kansalaisuuden mahdollistamiseksi koen merkittäväksi vammaisten ihmisten toimintakyvyn ja valmiuksien tunnistamisen ja edistämisen. Haluan toiminnallisen opinnäytetyöni kautta edistää omalta osaltani vammaisten osallistujien aktiivista toimijuutta sen sijaan, että vammaiset ihmiset nähtäisiin pelkkinä toiminnan kohteina tai syrjivän asenneilmapiirin uhreina.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun teettämän kyselytutkimuksen mukaan vammaisten ihmisten tietoja omista oikeuksistaan pitäisi edistää (Selvitys vammaisten syrjintäkokemuksista arjessa 2016, 62-63). Hyvä itsetuntemus ja sosiaaliset taidot liittyvät vahvasti jokaisen ihmisen osallisuuden mahdollistumiseen sekä kykyyn tiedostaa omia oikeuksiaan yhteiskunnassa. Osallistujalähtöisellä draamatyöskentelyllä pyrin luomaan puitteet yhteiselle oppimisen kokemukselle, jossa oli tilaa osallistujien toiveille ja tarpeille. Draamatyöpajan tavoite edistää osallistujiensa itsetuntemusta ja sosiaalisia taitoja oli myös kytköksissä Aula-työkodin tavoitteisiin vahvistaa asiakkaidensa työelämän taitoja. Yhteiskunnallinen osallisuus ja työelämään osallistuminen vaativat ihmiseltä riittävää itsetuntemusta sekä sosiaalisia taitoja. Näin ollen opinnäytetyöni aiheen ja menetelmien valinta oli yhteiskunnallisella tasolla perusteltua.

Yhtenä teoreettisena perustana opinnäytetyössäni oli kehitysvammaisuuden moninaisuuden ymmärtäminen. Vammaiset eivät ole homogeeninen joukko ihmisiä, vaan erilaisia valmiuksia ja vahvuuksia omaavia ihmisiä. Toiminnallisen opinnäytetyöni teoriaperusta pohjasi myös tutkimustietoon draamallisten menetelmien soveltamisesta vammaistyössä. Oman työskentelyni perustana kulki draaman monipuolinen soveltuvuus itsetuntemuksen ja sosiaalisten taitojen kehittämisessä.

Opinnäytetyöni tulokset pohjautuivat tutkimusaineistooni, joka käsitti teorian tiedon, osallistuvan havainnoinnin, tutkimuspäiväkirjan sekä Aula-työkodin työntekijöille laaditun palautekyselyn. Lisäksi tutkimustulokseni peilautuivat Draamakaverit-ryhmän osallistujilta saamaani palautteeseen. Tutkimukselleni asettamani tavoitteet täyttyivät ja draamatyöpajalla todettiin olevan positiivista vaikuttavuutta osallistujiensa sosiaalisiin taitoihin ja itsetuntemukseen. Draaman soveltaminen vammaistyössä olisi näin ollen entistä perustellumpaa.

2 Opinnäytetyön taustaa ja tavoitteet

2.1 Opinnäytetyön aiheen ja menetelmien valinta

Idea toteuttaa draamallinen työpaja Aula-työkodin asiakkaille nousi heidän parissaan syntyneestä kiinnostuksesta erityisesti tarinateatteria kohtaan. Tätä edelsi Laurean ”Draaman pedagogiset mahdollisuudet” -kurssin opiskelijoiden sekä Aula-työkodin yhteistyö syksyn 2017 ja alkuvuoden 2018 aikana. Esiinnyimme silloin Aula-työkodin Unelmajuhlissa, joissa teimme tarinateatterin kautta näkyväksi Aula-työkodin asiakkaiden unelmia ja haaveita.

Vaikutuin todella paljon paikalla olleiden asiakkaiden kertomista unelmista, jotka käsitelivät paljolti elämän perusasioita; haaveita mielekkästä työstä, omasta asunnosta tai seurustelukumppanista. Pohdin jo silloin, kuinka merkittävää olisi draaman keinoin tehdä entistä enemmän näkyväksi kehitysvammaisten ihmisten toimijuutta oman elämänsä aktiivisina toteuttajina.

Minulle oli ollut opintojen alusta selvää, että haluan toteuttaa opinnäytetyöni nimenomaan draamaa soveltaen. Draama menetelmänä on minulle hyvin rakas ja läheinen koko elämän varrelta. Tämän opinnäytetyön kautta pyrin syventämään omaa osaamistani draaman ohjaamisessa itselleni aivan uuden kohderyhmän kanssa.

Ensimmäisellä tapaamiskerralla Aula-työkodin työntekijöiden kanssa lokakuun lopulla 2018 esiin nousi tarve käsitellä kiusaamista draamatyöpajaan osallistuvien asiakkaiden kanssa. Pohdimme sitä, kuinka draamallinen työskentely mahdollistaa etäännytetyn tavan lähestyä kiusaamisaihetta. Työntekijät mainitsivat, että he ovat havainneet kiusaamista sekä sosiaalisia jännitteitä joidenkin asiakkaiden keskuudessa. Keskustelimme siitä, kuinka tähän tilanteeseen olisi hyvä pyrkiä vastaamaan etsimällä erilaisia keinoja vahvistaa asiakkaiden positiivista minäkuvaa ja luomalla mahdollisuuksia mielekkäälle yhteiselle tekemiselle ja sosiaalisille kohtaamisille.

Tähän tarpeeseen draamallinen työskentely vastaa mielestäni hyvin, koska toiminnallisten harjoitusten kautta voimme tehdä näkyväksi suhdettamme itseemme sekä muihin. Tuula Pulli (2003,17) painottaa draamallisten menetelmien soveltuvuutta oman minuuden sekä maailman hahmottamisessa. Hänen mukaansa draamallinen työskentely soveltuu hyvin myös ihmisille, joilla on erilaisia ymmärtämisen ja oppimisen valmiuksia.

Käytin toiminnallisessa tutkimuksessani draamallisesta työskentelystä termiä *osallistava draama*. Heikkisen (2005, 75-76) mukaan osallistava draama on draamakasvatuksen yksi alalajeista. Osallistavassa draamassa työskentelyn keskiössä on ryhmän oma prosessi.

Osallistavalle draamalle ominaista on tutkia jotain aihetta tai teemaa fiktiivisen rooliharjoittelun kautta.

Opinnäytetyöni draamaryhmässä pyrimme osallistavan draaman kautta käsittelemään sosiaaliin suhteisiin sekä itsetuntemukseen liittyviä aiheita toiminnallisesti. Tämä toiminnallinen draamallinen työskentely piti sisällään kehollisia, vuorovaikutteisia sekä leikkilisiä harjoituksia, joiden mukana kulkivat itsetuntemuksen ja sosiaalisten taitojen edistäminen. Sovelsimme työpajojen teematyöskentelyssä kahta osallistavan draaman menetelmää; prosessidraamaa ja tarinateatteria, joista kerron toimintakertojen kuvauksissa lisää.

2.2 Aula-työkodin toiminnan tavoitteet

Aula-työkoti on Aula-työkotien kannatusyhdistys ry:n toimipaikka, jossa järjestetään päiväaikaista toimintaa ja tuetun työn palvelua vammaisille asiakkaille. Päiväaikainen toiminta voi painottua osallisuutta tai työllistymistä edistäväksi toiminnaksi. Aula-työkodin toiminnan tavoite on tukea vammaisten ihmisten itsenäistä asumista, osallisuutta sekä työllistymistä palkkatöihin. Aulan Avainrinki® järjestää tuettua asumista ja asumisvalmennusta. Aula-työkoti tukee asiakkaidensa työllistymistä avoimille työmarkkinoille järjestämällä työvalmennusta. (Mikä on Aulatyökoti? 2019.) Aula-työkotien kannatusyhdistys ry:n keskeinen tavoite on asiakkaidensa itsenäisen toimijuuden sekä yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistaminen (Aula-työkodin arvot 2019).

2.3 Toiminnallisen tutkimuksen tavoitteet

Aula-työkodin tavoite on tukea asiakkaidensa työllistymistä ja yhteiskunnallista osallisuutta. Opinnäytetyöni vastasi tähän tavoitteeseen tukemalla asiakkaiden itsenäistä toimijuutta vahvistamalla asiakkaiden työelämässään tarvittavia sosiaalisia taitoja. Työllistyminen ja osallisuus yhteiskunnassa vaativat sosiaalista kyvykkyyttä sekä riittävää itsetuntemusta. Tähän tarpeeseen draamallinen toiminta soveltuu hyvin, koska sen kautta voimme mahdollistaa onnistumisen kokemuksia ja yhteenkuuluvuuden tunnetta (Kempe 2011, 165).

Draamallinen työskentely voi edesauttaa itsetuntemuksen vahvistumista osallistujien altistaessa itsensä uudennaiselle sosiaaliselle vuorovaikutukselle toiminnallisten harjoitusten kautta. Näin ollen se voi mahdollistaa osallistujille kokemuksia siitä, millaista toimiva vuorovaikutus voi olla ja miltä se tuntuu. (Lenakakis & Koltsida 2017, 258-259; Chesner 1995, 128-129.) Tämä oli myös Draamakaverit-ryhmän yksi tarkoitus; johdattiin osallistajat erilaisille tavoille olla vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Yhteinen draamatyöskentely pyrki tukemaan positiivista yhdessäoloa ja edistämään osallistujien ryhmätyöskentelytaitoja. Pullin (2003,17) ja Chesnerin (1995, 128-129) mukaan draamatyöskentelyn avulla voimme laajentaa käsitystä oman identiteettimme rajoista; *draaman kautta luotu sijaistodellisuus kantaa*

rajojen yli. Fiktio maailmassa voimme kokeilla kaikkea sellaista, mitä emme arkitodellisuudessa uskoisi kykenevämmme tekemään. Näin ollen draamatyöskentelyn tarkoitus oli luoda osallistujille uskoa omiin kykyihin ja rohkeutta toimia muiden ihmisten kanssa. (Chesner 1995, 128-129; Pulli 2003, 17; Lenakakis & Koltsida 2017, 258-259.)

Opinnäytetyön toiminnallisen draamatyöpajan ensisijaisena tavoitteena oli kohentaa asiakkaiden itsetuntemusta sekä sosiaalisia taitoja. Toisena tavoitteena oli edistää asiakkaiden välisiä suhteita. Työpajan yhteiskunnallinen tarkoitus oli palvella osallistujiensa kulkua kohti aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa.

Työpajasta laatimani toiminnallinen tutkimustieto voi osaltaan hyödyttää Aula-työkodin asiakastyön kehittämistä. Se voi antaa suuntaviivoja tulevaisuuden ryhmätoiminnalle ja toimivien menetelmien löytämiselle sosiaalisten taitojen tukemisessa.

Opinnäytetyöni henkilökohtaisena tavoitteena oli laajentaa omaa osaamistani draaman ohjaajana. Kehitysvammaiset olivat kohderyhmänä minulle uusi asiakasryhmä, joten kehitin opinnäytetyön kautta myös omaa kykyäni soveltaa draamaa erityisryhmälle soveltuvaksi. Toimintakertoja ohjatesa pyrin myös oppimaan selkokielellisempää tapaa ohjata ja kommunikoida. Tarkoitukseni oli tuottaa tutkimuksellista tietoa siitä, kuinka osallistavaa draamaa voidaan käyttää ja kehittää vammaistyössä itsetuntemusta ja sosiaalisia taitoja edistävänä toimintana.

Alla oleviin taulukoihin olen koonnut opinnäytetyön yleiset ja henkilökohtaiset tavoitteet ja kysymykset, joiden kautta lähestyn tavoitteitani. Lisäksi taulukosta näkyy aineistot, joihin tutkimukseni tulokset pohjaavat.

Opinnäytetyön tavoitteet	Arviointikysymykset	Arviointiaineisto
1. Vahvistaa osallistujien itsetuntemusta ja sosiaalisia taitoja	<ul style="list-style-type: none"> Kuinka osallistujat kokevat draamatyöpajan vaikuttaneen itsetuntemukseensa? Kuinka osallistujat ilmaisevat ajatuksiaan, oivalluksiaan ja mielipiteitään toiminnan aikana? Kuinka osallistujat kuuntelevat muita ryhmäläisiä? Kuinka ryhmätyöskentely sujuu? 	<ul style="list-style-type: none"> Osallistuva havainnointi ja havainnointitaulukko Tutkimuspäiväkirja Loppukeskustelut osallistujien kanssa työpajan päätteeksi Työntekijöiltä kerättävät palautekyselyt

2. Edistää osallistujiensa välisiä suhteita	<ul style="list-style-type: none"> Kuinka osallistujat työskentelevät ryhmässä ja pareina? Tapahtuuko osallistujien kesken samastumista toistensa kokemuksiin? Millä tavalla osallistujat kuvailevat toisten ryhmäläisten kanssa toimimista? 	<ul style="list-style-type: none"> Osallistuva havainnointi ja havainnointitaulukko Tutkimuspäiväkirja Loppukeskustelut osallistujien kanssa työpajan päätteeksi Työntekijöiltä kerättävät palautekyselyt
3. Kehittää Aula-työkodin toimintaa ja draaman menetelmän soveltamista Aulassa	<ul style="list-style-type: none"> Mitä osallistujat kokevat saaneensa draamatyöpajasta? Miten Aula-työkodin työntekijät ovat kokeneet draamatyöpajan vaikutuksen osallistujiensa käyttäytymiseen ja sosiaalisiin taitoihin? 	<ul style="list-style-type: none"> Loppukeskustelut osallistujien kanssa työpajan päätteeksi Työntekijöiltä kerättävät palautekyselyt
4. Ottaa osaa tutkimukselliseen keskusteluun draaman soveltamisesta vammaistyössä	<ul style="list-style-type: none"> Millä tavalla draamatyöpaja on vaikuttanut osallistujiensa itsetuntemukseen ja sosiaalisiin taitoihin? Mitkä ovat opinnäytetyön tutkimuksen tulokset? Miten tutkimuksen tulokset asettuvat muuhun tutkimustietoon? 	<ul style="list-style-type: none"> Osallistuva havainnointi ja havainnointitaulukko Tutkimuspäiväkirja Loppukeskustelut osallistujien kanssa työpajan päätteeksi Työntekijöiltä kerättävät palautekyselyt Vertailupohjana käytettävät tutkimukset

Taulukko 1: Opinnäytetyön yleiset tavoitteet

Henkilökohtaiset tavoitteet	Arviointikysymykset	Arviointiaineisto
1. Soveltaa draamaa itselleni uudelle asiakasryhmälle	<ul style="list-style-type: none"> Kuinka ohjaaminen uuden asiakasryhmän kanssa onnistui? 	<ul style="list-style-type: none"> Osallistuva havainnointi ja havainnointitaulukko Tutkimuspäiväkirja Loppukeskustelut osallistujien kanssa
2. Kehittää omia ryhmänohjaustaitojani	<ul style="list-style-type: none"> Kuinka onnistuin kehittämään ryhmänohjaajana ja miten se ilmeni? 	<ul style="list-style-type: none"> Osallistuva havainnointi ja havainnointitaulukko Tutkimuspäiväkirja Loppukeskustelut osallistujien kanssa

	<ul style="list-style-type: none"> • Millaista palautetta osallistujat antoivat? • Mitä oivalsin itse ohjaamisestani? 	
3. Kehittää valmiuksiani selkokieliseen ohjaustapaan	<ul style="list-style-type: none"> • Miten osallistujat toimivat ohjaukseni aikana? • Millaista palautetta osallistujat antoivat ohjauksestani? 	<ul style="list-style-type: none"> • Osallistuva havainnointi ja havainnointitaulukko • Tutkimuspäiväkirja • Loppukeskustelut osallistujien kanssa

Taulukko 2: Opinnäytetyön henkilökohtaiset tavoitteet

Arvioin toiminnallisen opinnäytetyöni tavoitteiden onnistumista osallistuvan havainnoinnin kautta, jonka pohjana hyödynsin tutkimusta varten tekemääni osallistuvan havainnoinnin taulukkoa (kts. liite 1). Lisäksi käytin opinnäytetyöni arvioinnin tukena tutkimuspäiväkirjaani sekä Aula-työkodin työntekijöille laatimaani avointen kysymysten palautekyselyä (kts. liite 5).

Jokaisen työpajan jälkeen täytin havainnointitaulukon ja kirjoitin toimintakerran aikana havaitsemani asiat sekä työpajan kirvoittavat ajatukset tutkimuspäiväkirjaan. Työpajan viimeisellä kerralla arvioimme työpajamme toimintaa yhdessä ryhmän kanssa ja keskustelin lopuksi vielä jokaisen osallistujan kanssa yksilöllisesti. Yksilölliset loppukeskustelut olivat osa työpajatoiminnan purkua ja palautteenantoa. Hyödynsin loppukeskusteluista saatua palautetta myös opinnäytetyöni tavoitteiden saavuttamisen arvioinnin tukena.

3 Opinnäytetyön tietoperusta

3.1 Kehitysvammaisuuden kolme määritelmää

Kehitysvammaisuus määritellään erilaisin tavoin, riippuen mistä näkökulmasta käsin kehitysvammaa tarkastellaan. Kehitysvammaisuuden kolme yleistä määritelmää ovat lääketieteellinen, sosiaalinen sekä toimintakykyyn pohjautuva näkökulma.

Läketieteellisessä näkökulmassa kehitysvammaisuutta tarkastellaan suhteessa siihen, mitä lääketieteessä pidetään normaalina ja terveenä tilana. Kehitysvammaisuus todetaan diagnoosiin pohjaten. (Verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta 2019a.)

Läketieteellistä näkökulmaa kutsutaan vammaistutkimuksessa usein vammaisuuden medikalisoituneeksi lähestymistavaksi ja sitä on kritisoitu vammaistutkimuksen piirissä äänekkäästi. Vehmaksen (2005, 111-113) mukaan lääketieteellinen näkökulma

kehitysvammaisuuteen kiinnittää huomion vahvasti yksilön toiminallisiin rajoituksiin sekä poikkeavuuksiin. Vehmas kritisoi vahvasti medikalisoituneen näkökulman mukanaan tuomaa normaaliuden hegemoniaa, jossa kehitysvammaisuus nähdään yksilön viallisuutena, johon kohdistetaan lääketieteellisiä toimenpiteitä (Vehmas 2005, 15). Näin ollen kehitysvammaisuus ilmenee Vehmoksen (2005, 113) mukaan riippuvuutena ammatti-ihmisiin, joka rajoittaa kehitysvammaisen yksilön passiiviseksi toimenpiteiden kohteeksi.

Toinen kehitysvammaisuuden määritelmä on vammaistutkimuksen kautta tunnetuksi tullut sosiaalinen näkökulma. Sosiaalisen näkökulman mukaan kehitysvammaisuus ja vammaisuus laajempänä ilmiönä on sosiaalisesti tuotettu tila (Repo 2004, 11 & Vehmas 2005, 121). Sosiaaliseen näkökulmaan vammaisuuden määrittelyssä voidaan liittää myös sosiaalisen konstruktionismin käsite. Sen mukaan vammaisuus määrittyy aina suhteessa sitä ympäröivään kulttuuriin, arvoihin sekä uskomuksiin. (Vehmas 2005, 122.)

Opinnäytetyöni toimintatutkimuksen kannalta olennaisin viitekehys kehitysvammaisuuden ymmärtämiselle on toimintakyvyn näkökulma. Siinä on keskiössä ihmisen psykososiaalinen toimintakyky, jonka voidaan katsoa olevan myös keskeinen pohja draamalliselle työskentelylle (Verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta 2019b; Pulli 2003, 15-16).

Toimintakyvyn näkökulmasta kehitysvammaisuuden määrittelyssä on kyse yksilön ja ympäristön välisestä suhteesta. Huomion kohteena on ihmisen erilainen toimintakyky eri ympäristöissä arjessa, töissä ja vapaa-aikana. Toimintakyvyn määritelmää käytetään usein silloin kun tarkastellaan kehitysvammaisen ihmisen elämänlaatua ja arjessa selviytymistä. Lähtökohtana ovat yksilön voimavarat ja vahvuudet. (Verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta 2019c.)

Toimintakyvyn katsotaan koostuvan kolmesta eri osa-alueesta, jotka ovat fyysinen, psyykinen sekä sosiaalinen toimintakyky. Toimintakyvyn perustuva kehitysvammaisuuden määritelmä voi olla haasteellinen, koska eri olosuhteissa yksilön toimintakyky voi erota hyvin vahvasti. (Verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta 2019c.) Näin ollen yksilön toimintakyky riippuu pitkälti ympäristön esteellisyydestä sekä sen tarjoamista opiskelu- tai työmahdollisuuksista sekä vammaispalveluista (THL 2019).

Vammaisuuden ymmärtäminen toimintakyvyn näkökulmasta toimi pohjana opinnäytetyöni draamalliselle työskentelylle, jossa draamallisen toiminnan kautta pyrittiin kohentamaan kehitysvammaisten osallistujien sosiaalista toimintakykyä.

3.2 Kehitysvammaisuuden ilmeneminen ja monimuotoisuus

Kehitysvammaliiton (2019a) mukaan kehitysvammaisuus ilmenee vaikeutena oppia ja ymmärtää uusia asioita. Kyky oppia lukemaan, laskemaan tai kirjoittamaan voi olla kehitysvammaiselle ihmiselle haasteellista esimerkiksi lyhyt- tai pitkäkestoisen muistin

heikkouden, motoriikan, keskittymisen tai tarkkaavaisuuteen liittyvien rajoitteiden takia. Kehitysvammaisella ihmisellä voi olla myös tarvetta saada tukea kielelliseen ja ei-kielelliseen kommunikointiin, tunteiden ilmaisuun sekä sosiaalisen kanssakäymisen opetteluun. Oppimisen haasteina voivat olla usein vaikeus hahmottaa aikaa ja tilaa, mikä puolestaan ilmenee vaikeuksina toimia muutos- tai siirtymätilanteissa. Näin ollen selkeä struktuuri ja selkokielen käyttö helpottavat kehitysvammaisen ihmisen arjessa toimimista ja opiskelua. (Kehitysvammaliitto 2019b.)

Kehitysvammaisuudesta puhuttaessa on tärkeätä muistaa, että kehitysvamma rajoittaa vain osaa ihmisen toiminnoista eikä kehitysvammaisuutta voi yleistää yhden ilmenemismuodon alle (Repo 2004, 12). Jokaisella kehitysvammaisella yksilöllä myös on erilaisia vahvuuksia ja kykyjä, joten emme voi puhua homogeenisesta joukosta ihmisiä (Kehitysvammaliitto 2019a).

Kehitysvammaisuus voi olla asteeltaan myös hyvin erilaista. Kehitysvamma voi vaihdella vaikeasta vammasta lievään vaikeuteen oppia asioita. Kehitysvammaisuus voidaan usein sekoittaa muihin vammaisuuden muotoihin, kuten liikuntavammoihin tai cp-vammaan, jotka eivät kuitenkaan kuulu kehitysvammaisuuden piiriin. Kehitysvammaisella ihmisellä voi kuitenkin olla useampia vammoja yhtä aikaa. Suomessa on arviolta noin 40 000 ihmistä, joilla on kehitysvamma. (Kehitysvammaisuus 2019c.)

3.3 Opinnäytetyön draamatoiminta osallisuuden ja työllistymisen tukena

Yhteiskunnallisesta osallisuudesta puhuttaessa keskeisessä roolissa ovat mahdollisuus kouluttautua ja työllistyä. Työllistyminen voidaan jopa nähdä vammaisen ihmisen yhteiskunnallisen tasa-arvon kulmakivenä. Näin on juuri sen takia, ettei työ edusta pelkkää tulonlähdettä, vaan se luo myös perustaa ihmisen sosiaaliselle verkostolle sekä itseluottamukselle ja minäkäsitykselle. (Vehmas 2005, 129.) Työllä on myös keskeinen merkitys ihmisen omanarvontunteelle sekä kokemukselle omasta kykeneväsyydestään. On huomattavissa, että pitkäaikaistyöttömyys voi aiheuttaa ihmiselle suuren riskin yhteiskunnan ulkopuolelle jäämisestä, mikä omalta osaltaan estää osallisuuden mahdollistumista. (Repo 2004, 29.)

Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta KVANK on laatinut vammaisten ihmisten osallisuutta ja työllistymistä edistävän työ- ja päivätoiminnan laatukriteerit, jotka ohjaavat myös Aula-työkodin toimintaa. Työ- ja päivätoiminnan tarkoitus on parantaa heikommassa työmarkkina-asemassa olevien vammaisten asiakkaiden toimintakykyä ja mahdollisuutta työllistyä. Näihin kriteereihin kuuluu esimerkiksi itseilmaisua sekä itsenäisyyttä kehittävän toiminnan tarjoaminen. (Verkkopalvelu vammaisuudesta 2019d.) Itseilmaisua voidaan näiden laatukriteereiden mukaan edistää muuan muassa erilaisin taiteellisin menetelmin, kuten draaman avulla (Verkkopalvelu vammaisuudesta 2019e). Itsenäisyyttä edistävään toimintaan

kuuluu keskeisesti sosiaalisten taitojen harjoitteluun (Verkkopalvelu vammaisuudesta 2019f).

Näihin laatukriteereihin pohjaten perustelin myös opinnäytetyössäni hyödyntämäni draamaa menetelmänä sekä valitsemiani teemoja. Toiminnallisen draamatyöpajani tarkoitus edistää kehitysvammaisen aikuisen sosiaalisia taitoja sekä itsetuntemusta myötäili yllä kuvattuja päiväaikaiselle toiminnalle asetettuja laatukriteereitä.

3.4 Itsetuntemus ja sosiaaliset taidot vammaisuuden näkökulmasta

Itsetuntemus ja sosiaaliset taidot luovat pohjan inhimilliselle elämälle. Raija Salmimies (2008, 43) kuvaa itsetuntemuksen tarkoittavan kykyä tunnistaa omia persoonallisuuden piirteitä ja käyttäytymistä. Itsetuntemukseen liittyy keskeisesti myös tietoisuus omista tunnetiloista, mieltymyksistä sekä voimavaroista. Hyvä itsetuntemus rakentuu hiljalleen kasvun ja kehityksemme myötä ja sen juuret ovat lapsuuden vastavuoroisissa ja toimivissa ihmissuhteissa. (Salmimies 2008, 43.) Itsetuntemus on myös taito, jota voimme kehittää itsessämme läpi elämän.

Liisa Keltikangas-Järvinen (2010, 17-18) määrittelee sosiaaliset taidot kyvyksi selvittää sosiaalisista tilanteista tai tulla toimeen erilaisten ihmisten kanssa. Hän kuitenkin toteaa, että sosiaalisilla taidoilla voidaan tarkoittaa hyvin eri asioita kulttuureista ja aikakaudesta riippuen. Nykyaajan länsimaisen käsityksen mukaan sosiaalisissa taidoissa korostuu Keltikangas-Järvisen mukaan ihmisen kykenevyys solmia kontakteja hyvin erilaisiin ihmisiin ja keskustelutaidot. Työelämässä puhutaan etenkin verkostoitumistaidoista, joissa sosiaaliset taidot valjastetaan kontaktien luomiselle uralla etenemisen mahdollistamiseksi. (Keltikangas-Järvinen 2010, 20-21.)

Sosiaaliset taidot eivät kuitenkaan tarkoita vain keskustelutaitoja. Niihin liittyy keskeisesti myös kyky kuunnella toista sekä ymmärtää hänen näkökantojaan ja tunteitaan. Sosiaaliset taidot pitävät sisällään näin ollen myös toisen ihmisen asemaan samastumisen kyvyn, empatiakyvyn. Lisäksi sosiaaliin taitoihin liitetään ongelmanratkaisukyky. Sosiaalisesti taitavalla ihmisellä on käytössään paljon erilaisia toimintamalleja, joista hän voi valita tilanteen kannalta sopivimman. (Keltikangas-Järvinen 2010, 22-23.) Tähän perustuu myös draamatyöskentelyn soveltuvuus sosiaalisten taitojen harjoittelussa. Morenon (1889-1974) rooliteorian mukaan erilaisten roolien vahvistaminen ja kokeileminen opettaa meitä toimimaan sosiaalisesti kyvykkäästi muuttuvissa tilanteissa (Öystilä 2003, 50).

Lukemieni tutkimusartikkeleiden perusteella kehitysvammaisilla ihmisillä todetaan usein haasteita itsetuntemuksen ja sosiaalisten taitojen kehittymisessä. Ignagnin (2011) mukaan moni kehitysvammainen kokee olevansa psyykkisesti ja fyysisesti poikkeava muihin ei-vammaisiin ihmisiin verrattaessa. Tämä toiseuden kokemus voi osaltaan estää osallisuuden

tunteen muodostumista sekä terveen itsetuntemuksen rakentumista. Tähän osattomuuden tai ulkopuolisuuden tunteeseen liittyy myös kehitysvammaisten usein jakama kokemus siitä, etteivät he kykene olemaan fyysisesti ja psyykkisesti tarpeeksi itsenäisiä. (Ignagni 2011, 219.) Fyysisesti esteetön ympäristö ei vielä takaa sitä, että kehitysvammaiset ihmiset kokisivat kuuluvansa yhteiskuntaan tasavertaisina jäseninä. Niin kauan kuin yhteiskunnassa vallitsee sosiaalisesti esteellinen ilmapiiri, jossa vammaisiin ihmisiin kohdistuu ennakkoluuloja ja holhoavia asenteita, jäävät vammaiset ihmiset myös herkästi sosiaalisen toiminnan ulkopuolelle. Aitoa inklusiota ei tapahdu sosiaalisesti esteellisessä ympäristössä. (Amado, Stancliffe & McCarron ym. 2013, 360.)

Kehitysvammaisilla ihmisillä todetaan usein olevan ei-vammaisiin ikätovereihinsa nähden huonommat sosiaaliset taidot sekä heikompi kyvykyys kognitiiviseen sosiaaliseen kanssakäymiseen. Kommunikaatiohaasteita omaavilla ihmisillä nähdään olevan usein myös merkittäviä vaikeuksia sosiaalisissa taidoissa. Tämä voi johtaa eristäytymiseen sosiaalisissa tilanteissa, heikompaan hyväksytyksi tulemiseen ikätovereiden keskuudessa sekä yleiseen ulkopuolisuuden kokemukseen. Kehitysvammaisuuteen liittyy usein myös vaikeus ylläpitää ja luoda pitkäaikaisia ystävyyssuhteita. Kehitysvammaisilla ihmisillä havaitaan usein myös yleistä tunnetaitojen kehittymisen vaikeutta, joka osaltaan voi johtaa yksinäisyyteen, masennukseen sekä itsetuhoisuuteen. (Adeniyi & Omigbodun 2016, 1-2.)

Adeniyin ja Omigbodun (2016) mukaan kehitysvammaisilla ihmisillä on lisäksi usein haasteita hahmottaa sosiaalisten tilanteiden erilaisia konteksteja. Kehitysvammaisille ihmisille voi olla haastavaa ymmärtää esimerkiksi erilaisten sosiaalisten ja tunnepitoisten suhteiden ero. Kehitysvammaisille ihmisillä todetaan olevan myös vaikeuksia ymmärtää toisten tunteita. Tämä tekee sosiaalisesta kanssakäymisestä haastavaa, koska kyky asettua toisen asemaan voi olla heikkoa. (Adeniyi & Omigbodun 2016, 8; Keltikangas-Järvinen 2010, 22-23.)

Ympäristön tekijöillä ja kehitysvammaisten osallisuuden kokemuksella on suuri merkitys kehitysvammaisten ihmisten mielenterveyteen ja hyvinvointiin. Tästä on esimerkkinä Länsi-Australiassa vuonna 2014 tehty tutkimus, jonka mukaan aktiiviseen työelämään osallistuminen kohensi kehitysvammaisten psyykkistä hyvinvointia. Tutkimukseen osallistuneissa Down syndrooman omaavissa nuorissa, jotka olivat kaksi vuotta peräkkäin työelämässä, todettiin huomattavasti vähemmän haastavaa käyttäytymistä tai psyykkistä epävakautta kuin heidän työelämän ulkopuolella olevilla vertaisillaan. Tutkimusten mukaan nuorten kehitysvammaisten sosiaalisia taitoja ja itsetuntemusta voidaan myös edistää lyhyenkin aikavälin toiminnallisilla interventioilla. (Foley, Bourke & Einfeld ym. 2016, 2; Stancliffe & Lakin & Larson ym. 2013, 92.)

3.5 Draamatyöskentely sosiaalisten taitojen kehittämisessä

Draamallisia menetelmiä on käytetty laajalti ympäri maailmaa sosiaalisten taitojen ja itsetuntemuksen vahvistamiseen erilaisten kohderyhmien kanssa. Vammaistyön puolella draamatyöskentelyä on sovellettu myös paljon. Yhtenä itselleni suuntaa antavana esimerkkinä on Tuula Pullin vuonna 2010 tekemä väitöskirja draaman hyödyntämisestä puhe- ja kehitysvammaisten ihmisten yhteisöllisenä kuntoutuksena ja yhteisöllisyyttä luovana kokemuksena. Pullin (2010) tutkimuksen mukaan osallistava draama muotoutui osallistujilleen yhteiseksi osallisuuden ja nähdynsi tulemisen kasvualustaksi, missä osallistajat yhdessä heitä avustavien työntekijöiden kanssa saivat tilaisuuden osallistua itselleen sopivalla tavalla. Draamallinen työskentely mahdollisti eri toimintavalmiuksia omaaville osallistujille moniaistisen ja elämyksellisen kohtaamispinnan, jossa oli tilaa erilaiselle ilmaisulle ja osallisuuden tasolle. (Pulli 2010, 172-175.)

Toiminnallinen työskentely draaman muodossa harjoittaa Freemanin, Sullivanin ja Fultonin (2003) mukaan ihmisen vuorovaikutustaitoja, koska draamatyöskentelyssä harjoitteleminen kuuntelua, reaktiota ja oman ilmaisun tapoja sekä kognitiivisia taitojamme. Draamallisen työskentelyn kautta opimme havainnoimaan paitsi sitä mitä muut tekevät, myös omaa toimintaamme ja sen vaikutusta muihin. Draamalliseen työskentelyyn liittyy myös keskeisesti oman sekä yhteisen toiminnan arviointi sekä yhteinen reflektio yhdessä koetusta ja nähdystä. (Freeman, Sullivan & Fulton 2003, 132-133.)

Draamatyöskentelyn lähtökohtana on Tuula Pullin (2003, 13) kuvailema yhteisen todellisuuden jakamisen tila. Tätä yhteistä oppimisen tilaa voitaisiin kuvata myös Heikkisen (2002, 15) mainitsemana *mahdollisuuksien tilana*. Tässä jaetussa mahdollisuuksien tilassa draama toimii työkaluna yhteisen aiheen tarkastelulle toiminnallisten harjoitteiden kautta. Tämän mahdollisuuksien tilan vahvuutena on myös draamallisen työskentelyn joustavuus; mikään tekemisen tai ilmaisun muoto ei ole väärä ja näin ollen jokainen on yhtä tervetullut osallistumaan työskentelyyn omien valmiuksiensa pohjalta (Pulli 2010, 175).

Draamallisen työskentelyn vahvuutena on Pullin (2003, 16) mukaan sen konkreettinen, pelkistetty muoto. Tämä tekee siitä myös toimivan muodon sosiaalisten taitojen harjoitteluun sekä sosiaalisten tilanteiden hahmottamiseen. (Pulli 2003, 16.)

Kehitysvammaisen kohderyhmäni huomioon ottaen, draamallisen työskentelyn suurena potentiaalina on elämyksellinen työskentelytapa. Draamatyöskentelyssä kehollinen ja moniaistinen sekä käsitteellinen taso kohtaavat yhteisesti jaetun konkreettisen toiminnan kautta (Pulli 2010, 171.) Näin ollen osallistava draama ei rajoitu sanalliseen ilmaisuun, mikä joillekin kehitysvammaisille asiakkaille voi olla haasteellista. Draaman kautta työskennellessä voimme soveltaa niin puhetta kuin ääniäkin sekä hiljaisuutta, toimintaa, esineitä, kuvia, musiikkia, liikkeitä, rytmejä sekä tuoksua. Osallistavan draaman soveltuvuus kehitysvammaisten näkökulmasta on myös perusteltua sen avoimen ja tutkivan työotteen

vuoksi. Draamallisessa työskentelyssä voimme olla avoimia kokeiluille ja muokkaamme toimintaa osallistujien toiveiden ja tarpeiden mukaiseksi. (Pulli 2010, 175.)

3.6 Roolien kautta ymmärrystä itsestä ja muista

Draamallisen työskentelyn pohjana on fiktiivisen ja arkisen todellisuuden välinen kohtaamispinta (Heikkinen 2002, 92). Tämä tarkoittaa draaman maailmassa esimerkiksi sitä, että eläydymme toisen ihmisen asemaan rooliharjoituksen kautta. Eläytymällä toisen ihmisen asemaan kehitämme empatiakykyämme, joka Keltikangas-Järvisen (2010, 22-23) mukaan kuuluu keskeisesti sosiaalisten taitojen ytimeen. Heikkisen (2002, 61) mukaan olemalla jokin *toinen* pääsemme kokeilemaan uusia näkökulmia nähdä maailmaa ja ymmärtää sitä. Ilmennämme tätä toisena olemista oman hetkessä luomamme toiminnan kautta, usein improvisoimalla. Omien luovien valintojemme kautta saamme näin ollen myös tietoa itsestämme; ilmennämme rooliin eläytymisemme kautta myös omia tunteitamme, asenteitamme ja uskomuksiamme (Heikkinen 2002, 92-93). Tätä fiktiivisen ja todellisen minämme välistä yhteyttä kuvaamme draamatyöskentelyssä *esteettiseksi kahdentumiseksi*.

Esteettisellä kahdentumisella tarkoitetaan eräänlaista kahdentumiskokemusta, jossa roolissa työskentelevä osallistuja liikkuu todellisuuden ja fiktion, minän ja roolihahmon välisessä rajapinnassa (Toivanen 2007, 124; Karkkulainen 2011, 20). Tämä rajapinta mahdollistaa mahdollisuuksien tilan, jossa osallistuja toimii hahmostaan käsin roolissa, mutta on samaan aikaan myös tietoinen omasta minästään ja suhtautumisestaan omaan roolihahmoonsa (Heikkinen 2002, 100).

Esteettiseen kahdentumiseen kiteytyy kokemukseni mukaan draamallisen roolityöskentelyn olennainen erityisyys suhteessa toisenlaiseen taidekasvatukseen; siinä ollaan kokemuksellisesti omalla keholla ja mielellä läsnä tutkittavan roolin sisällä. Tämä antaa mahdollisuuden tarkastella maailmaa kahdesta näkökulmasta käsin, omana itsenä ja roolihahmona (Toivanen 2007, 124).

Toinen draaman roolityöskentelylle ominainen piirre on Morenon (1889-1974) kuvaama *tässä ja nyt- periaate* (Öystilä 2003, 45). Tällä Moreno tarkoittaa sitä, että toimimme roolistamme käsin tässä ja nyt, tiettyssä ajassa ja paikassa. Roolimme sijoittuu näin ollen johonkin vuorovaikutukselliseen tilanteeseen; olemme aina roolin kautta suhteessa johonkin toiseen, vaikka se tapahtuisi vain mielikuvituksemme kautta. (Niemi 2008, 38-39.) Moreno loi myös perustan *rooliteorialle*, jonka mukaan meissä kaikissa piilee erilaisia rooleja; olemme vain lukuisten eri sosiokulttuuristen syiden kautta oppineet vahvistamaan vain tiettyjä rooleja itsessämme. Erilaisten rooliharjoitteiden kautta voimme kuitenkin löytää ja tehdä näkyväksi roolien moninaisuutta itsessämme. Kehittyäksemme sosiaalisesti taitavaksi ihmiseksi meidän täytyykin Morenon mukaan oppia monirooliseksi persoonaksi. Tämä tarkoittaa sitä, että

onnistumme luovimaan joustavasti ja sopeutuvasti eri rooleista toisiin jatkuvasti muuttuvissa elämän tilanteissa. (Öystilä 2003, 50.)

Draaman maailmassa luomme tilanteita roolihahmojen välille ja tutkimme heidän välisiä suhteitaan. Etsimme myös mahdollisia uusia tapoja toimia tilanteissa ja arvioimme sitä, mitä näemme ja koemme fiktiivisten tilanteiden kautta. (Cattanach 1992, 7 & Heikkinen 2002 92-93.)

Rooliharjoitteiden kautta voimme löytää uusia rakennusaineita kehitysvammaisten asiakkaiden identiteetille ja minäkäsitykselle. Tiina Notko (2016) puhuu väitöskirjassaan ”Vuorovaikutussuhteet ja valtaistuminen” siitä, miten ihmisen minuus rakentuu vuorovaikutussuhteissa muihin. Notkon mukaan ihminen rakentaa perustansa omalle identiteetilleen refleksiivisessä prosessissa, johon vaikuttavat yksilön oma käsitys itsestä sekä ympäristöstä tulevat viestit. (Notko 2016, 21.) Draamallisen työskentelyn mahdollisuuksien tila tarjoaa toimivan maaperän identiteetin uudelleen rakentumiselle. Draaman maailmassa voimme turvallisesti kokeilla meille vieraitakin rooleja ja käyttäytymistapoja. Näin voimme huomata, ettei meidän identiteettimme rajaudu vain yhteen versioon itsestämme (Pulli 2003,17).

4 Opinnäytetyön muoto ja toteutus

4.1 Toiminnallinen tutkimusote opinnäytetyön pohjana

Toteutin opinnäytetyöni toiminnallisena tutkimuksena, jonka aineiston keruussa ja arvioinnissa hyödynsin laadullisen tutkimuksen menetelmiä. Toiminnallisen opinnäytetyön lopullinen tuotos on aina jokin konkreettinen tuote, kuten esimerkiksi opas, tapahtuma (Vilkkä & Airaksinen 2003,51), tai kuten omalla kohdallani: toimintaryhmän suunnittelu ja toteuttaminen. Toiminnalliseen tutkimukseen kuuluu myös kirjallinen raportti, jonka tarkoitus on kuvata tarkkaan toiminnallisen tuotoksen toteutusprosessi aina suunnitteluvaiheesta toteutuksen kulkuun ja loppuarvointiin (Vilkkä & Airaksinen 2003,65).

Toiminnallinen opinnäytetyöni liittyy toimintatutkimukselliseen tutkimuksen tekotapaan.

Toimintatutkimuksen voi määritellä Eskolan ja Suorannan (1996, 97) mukaan lähestymistavaksi, jossa tutkija osallistuu tutkimansa yhteisön toimintaan ja pyrkii ratkaisemaan jonkin nimetyn ongelman yhdessä yhteisön jäsenten kanssa.

Toimintatutkimuksen idea on ottaa tutkimuksen kohteena tai vaikutuspiirissä olevat ihmiset mukaan tutkimushankkeeseen aktiivisina toimijoina, jotka omalta osaltaan osallistuvat tutkimuksen kulkuun ja vaikuttavat näin ollen myös tutkimuksen tavoitteiden saavuttamiseen ja tutkimuksen tuloksiin. (Eskola & Suoranta 1996, 96-97.)

Omassa opinnäytetyössäni draamaryhmään osallistuneet Aula-työkodin asiakkaat olivat tutkimukseni aktiivisia osallistujia, jotka omalla osallistumisellaan loivat pohjan tutkimalleni

aiheelle, eikä heillä ollut luonnollisesti vastuuta edesauttaa tutkimukseni onnistumista tai onnistumattomuutta millään tavalla. Draamaryhmä oli toisin sanottuna tutkimuskenttä, jossa oli tilaa uteliaisuudelle ja kokeiluille. Tutkimukseni mahdollisti tilan itsetuntemuksen ja sosiaalisten taitojen yhteiselle tutkimiselle.

Vilkan ja Airaksisen (2003,51) mukaan on lisäksi mietittävä tarkkaan toiminnallisen tutkimuksen kohderyhmän tarpeita vastaavat toimintatavat, joilla toiminnallinen tutkimus toteutetaan. Tavoitteet on hyvä määritellä selkeästi. Myös keinot ja menetelmät, joiden kautta tavoitteisiin pyritään vastaamaan, on avattava toiminnallisen tutkimuksen raportissa kattavasti. Toiminnallista tutkimusta suunniteltaessa on jo hyvä miettiä tarkkaan, mitä olen tekemässä, miksi ja miten. (Vilka & Airaksinen 2003, 65-66.)

Opinnäytetyöni suunnitteluvaiheesta lähtien hahmotin itselleni mahdollisimman tarkkaan tutkimukseni tarkoituksen ja tavoitteet. Tutkimukseni tavoite edistää kehitysvammaisten henkilöiden itsetuntemusta ja sosiaalisia taitoja sai alkunsa Aula-työkodin henkilökunnan mainitsemista ajoittaisista sosiaalisista jännitteistä ja kiusaamisesta Aula-työkodin asiakkaiden keskuudessa. Olin valinnut osallistavan draaman menetelmäksi osin oman kiinnostukseni pohjalta, mutta myös Aula-työkodin asiakkaiden oman kiinnostuksen johdosta. Osallistavan draaman soveltaminen sosiaalisten taitojen ja itsetuntemuksen edistämässä on saanut myös tukea tutkimuksista, joiden mukaan teatteritoiminnalla on todettu olevan suotuisa vaikutus eri tavalla vammaisten henkilöiden vuorovaikutustaitoihin (Pulli 2010, 172-173; Lenakakis & Koltsida 2017, 258-259; Schnapp & Olsen 2003, 218-219).

Toiminnallisessa tutkimuksessa on keskiössä paitsi konkreettinen tuotos ja sen arviointi, myös tutkimuksen tekijän oman oppimisprosessin näkyväksi tekeminen (Vilka & Airaksinen 2003,65). Näin ollen oman oppimisen reflektointi ja peilaaminen suhteessa toteutettavaan tutkimukseen on merkittävä osa tutkimuksen raportointia. Olen pyrkinyt pitämään dialogia yllä tutkimuksen tavoitteiden ja omien havaintojeni suhteen tutkimuspäiväkirjan muodossa koko tutkimusprosessin ajan.

4.2 Toimintatutkimuksen suunnittelu

Tutkimusprosessi vierähti käyntiin lokakuussa 2018, kun sovin yhteistyöstä Aula-työkodin kanssa. Tapasimme silloin ensimmäisen kerran Aula-työkodin yhteyshenkilöni ja muutaman muun työntekijän kanssa. Keskustelimme draamaa soveltavan toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksesta ja tavoitteista. Työntekijöiden puheenvuoroissa nousi esiin kiusaamisaihe ja sosiaaliset jännitteet asiakkaiden kesken. Linjasimme draamatyöpajan teemoja ja mahdollisia työskentelytapoja. Olimme kaikki yhtä mieltä siitä, että draamatyöskentely lähestyisi itsetuntemusta ja sosiaalisia taitoja positiivisen orientoitumisen kautta. Keskustelimme, että draamatoiminnan tarkoitus olisi mahdollistaa osallistujilleen onnistumisen kokemuksia. Draamaryhmän pyrkimykseksi linjasimme turvallisen ja luottamuksellisen ryhmätyöskentelyn,

jossa sosiaalisia taitoja saisi harjoitella konkreettisten harjoitusten kautta. Aula-työkodin työntekijöiden toiveena myös oli, että draamaryhmä kokoontuisi Aula-työkodin ulkopuolisissa tiloissa. Tämä siitä syystä, jotta ryhmäläiset laajentaisivat omaa elinympäristöään ja saisivat sitä kautta lisää itsevarmuutta liikkua itsenäisesti omasta arkiympäristöstään poikkeavissa paikoissa.

Etsin teoria-aineistoa opinnäytetyötäni varten loka-joulukuun 2018 aikana. Samoihin aikoihin etsin itselleni Laureasta opinnäytetyötäni ohjaavan opettajan, joka oli tehnyt yhteistyötä Aula-työkodin kanssa ennenkin. Ohjaava opettajani oli myös draamaohjauksen konkari sekä kokenut tekijä vammaistyön saralla. Ohjaavan opettajan tietotaito ja kokemus draaman soveltamisesta vammaistyössä auttoi minua myös suuresti löytämään varmuutta omaan ohjaukseeni.

Laadin opinnäytetyöstäni tutkimussuunnitelman joulutammikuun aikana, jonka esittelin Laurean ammattikorkeakoulussa opinnäytetyön suunnitteluseminaarissa tammikuun lopulla 2019. Hain toiminnallisen tutkimukseni toteuttamista varten Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveysvirastolta tutkimuslupaa tammikuun 2019 lopulla. Tämä oli välttämätöntä siitä syystä, että Aula-työkoti myy Helsingin kaupungille ostopalveluita. Tutkimuslupaprosessiin meni noin kuukausi ja sain tutkimusluvan helmikuun lopulla.

Etsin tutkimuslupaprosessin aikana harjoitustilat draamaryhmälle. Löysin ilmaiset harjoitustilat Settlementitalosta helmikuun 2019 aikana ja sain varattua viikoittaiset harjoitusajat maaliskuun alusta huhtikuun loppuun asti. Olimme sopineet Aula-työkodin kanssa, että heti tutkimusluvan myöntämisen myötä mainostaisimme draamaryhmää Aula-työkodin asiakkaille viikon ajan ja pitäisin ensimmäisen kaikille avoimen tutustumiskerran Aula-työkodin Ullakko-tilassa mahdollisimman pian tämän jälkeen. Olin tehnyt draamaryhmän mainoksen (kts. liite 4) joulukuun 2019 aikana ja Aula-työkodin työntekijät levittivät mainosta Aulan tiloissa ja kertoivat tulevasta draamatyöpajasta Aula-työkodin asiakkaille. Nimesin draamaryhmän Draamakaveriksi luodessani mainosta toiminnasta. Draamakaverit-nimi kuvasti nähdäkseni hyvin ryhmän tarkoitusta vahvistaa osallistujiensa kaveritaitoja ja heidän välisiä suhteitaan.

Vierailin helmikuussa 2019 Aula-työkodin asiakkaiden talokokouksessa, jossa kerroin draamaryhmän tarkoituksesta ja tavoitteista. Ennen varsinaisen toiminnan aloittamista laadin draamaryhmän osallistujille suostumuslomakkeet. Näiden lomakkeiden tarkoitus oli selvittää tutkimuksen osallistujille tutkimuksen tarkoitus sekä osallistujien rooli tutkimuksen aikana. Suostumuslomakkeesta kävi ilmi tutkimuksen aineiston keruun tavat, julkaisun muoto sekä tutkimukseen osallistujien anonymiteetin suojeluun sitoutunut opinnäytetyön kirjallinen raportointitapa (kts. liite 3).

Olin suunnitellut toteuttavani yhteensä kymmenen noin 1,5 tuntia kestäväää draamatyöpajaa, joista kaksi ensimmäistä olisivat olleet kaikille avoimia tutustumiskertoja.

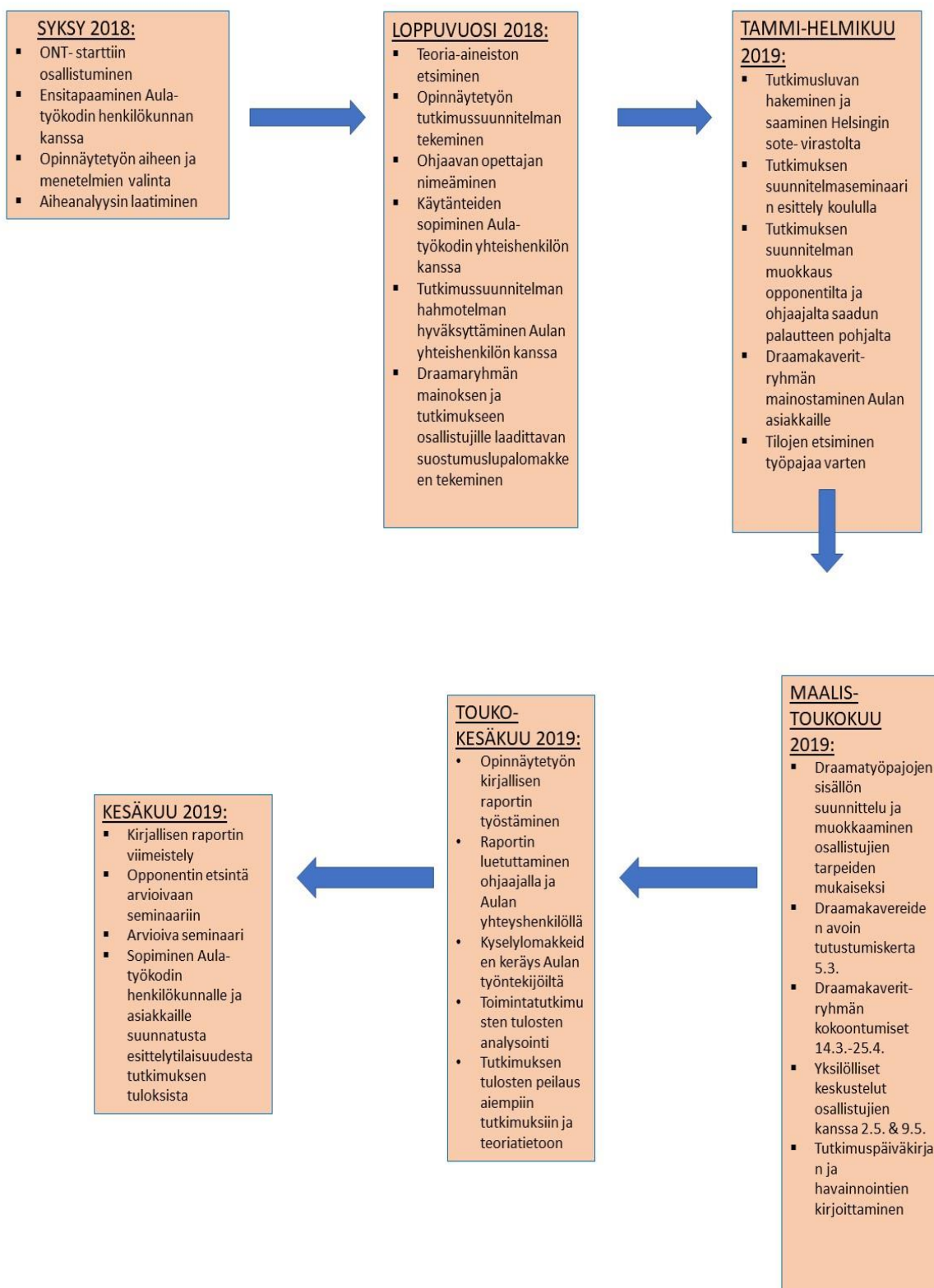
Tutkimuslupaprosessin kestäessä odotettua pidempään, päätin muuttaa työpajojen määräksi yhdeksän, joista kahdella viimeisellä kerralla arvioimme työpajatoimintaa ryhmässä ja yksilöllisten keskustelujen muodossa. Totesimme myös yhdessä Aula-työkodin yhteyshenkilöni kanssa, että yksi kaikille avoin tutustumiskerta olisi riittävä ja näin ollen varsinaisia draamaryhmän työpajakertoja olisi seitsemän. Arvioimme tämän riittäväksi määräksi luottamuksen rakentumisen ja työskentelyn syventämisen mahdollistamiseksi. Totesimme opinnäytetyön toiminnallisen osan työmäärän olevan näin ollen myös realistinen ja opinnäytetyön laajuutta vastaava, koska suunnittelin ja ohjasin työpajat yksin.

Laadin draamatyöpajojen aiheet tutkimussuunnitelmavaiheessa. Suunnittelin draamatyöpajojen toiminnan sisältöä helmikuun 2019 aikana, mutta yksityiskohtaisemman harjoitussuunnitelman tein vasta draamatyöskentelyn lomassa (kts. liite 2). Pidin työskentelyn muodon aluksi avoimempänä, jotta pystyin havainnoimaan osallistujien valmiuksia, toiveita ja tarpeita työskentelytapojen suhteen. Kartoitin lisäksi osallistujien kiinnostuksen kohteita liittäen tutkimukseni pääteemoihin: sosiaalsiin taitoihin ja itsetuntemukseen.

Sain hyväksytyn tutkimusluvan helmikuun lopussa ja pääsin aloittamaan työpajat maaliskuun alusta 2019. Työpajat kestivät huhtikuun lopulle. Toukokuun alussa tarkoituksemme oli esiintyä Draamakaverit-ryhmän kanssa pienimuotoisesti Aula-työkodin väelle, mutta lopulta esitys peruuntui, koska vain puolet ryhmän jäsenistä pääsi paikalle. Järjestin osallistujille yksilölliset arviointikeskustelut toukokuun alussa.

Touko-kesäkuun 2019 aikana kirjoitin, muokkasin ja viimeistelin opinnäytetyöni kirjallisen osan. Arvioiva seminaari pidettiin Laurean ammattikorkeakoulussa 12.6.2019, jonka jälkeen suoritin opinnäytetyöhöni kuuluvan kypsyyskokeen. Opinnäytetyö arvioitiin, tarkistettiin Urkundin-plagointiohjelman läpi ja julkaistiin Theseuksessa loppusyksyllä 2019.

Seuraavalla sivulla on laatimani havainnollistava kuva opinnäytetyöni aikataulusta ja tutkimusprosessin etenemisestä.

Kuvio 1: Opinnäytetyön tekoprosessi ja aikataulu

4.3 Draamaryhmään osallistumisen reunaehdot

Draamatyöpajoihini osallistuttiin ilman avustajaa ja ohjasin työpajani yksin. Näin ollen osallistujilta vaadittiin omatoimista liikkumiskykyä ja mahdollisuutta matkustaa itsenäisesti liikennevälineissä toimintakerroille. Saatoin osallistujat työpajojen päätteeksi oikealle ratikkapysäkille heidän lähtiessään draamaryhmästä Aula-työkotiin, mutta osallistujien täytyi itse suoriutua kotoaan aamulla yhteisesti sovitulle tapaamispaikalle Setlementtitalon lähelle tai suoraan Setlementtitalolle. Lisäksi draamatyöpajaani osallistujien odotettiin olevan helsinkiläisiä kaupungilta saatavan tutkimusluvan takaamiseksi.

Olin asettanut draamaryhmän osallistujien minimiksi 4 henkilöä ja maksimiksi 10. Halusin pitää ryhmäkoon melko pienenä, jotta luottamuksen ja turvallisuuden rakentuminen olisi helpompaa ryhmäläisten kesken. Lisäksi koin pienemmän ryhmäkoon itselleni turvallisemmaksi, koska kohderyhmä oli minulle uusi.

Draamaryhmän osallistujilta vaadittiin myös sellaista itseilmaisun kykyä, johon ei tarvinnut varsinaisia apuvälineitä. Tämä siitä syystä, ettei itselläni ole tarpeeksi osaamista puhetta tukevien apuvälineiden käytössä yhteisen työskentelyn mahdollistamiseksi. Suunnittelin käyttäväni kommunikoinnin apuna ajoittain kuvakortteja, mutta pääasiassa ohjasin ryhmää puheen kautta ja siksi osallistujilta odotettiin riittävän hyvää puheen ymmärrystä ja puheen tuottamisen kykyä.

Osallistujien odotettiin olevan vähintään 18-vuotiaita Aula-työkodin päiväaikaisessa toiminnassa olevia asiakkaita. Osallistuminen työpajoihin oli vapaaehtoista, ja tutustumiskerran jälkeen osallistujilta odotettiin sitoutumista kaikille työpajakerroille. Draamaryhmä toimi suljettuna ryhmänä tutustumiskerran jälkeen. Uusien osallistujien ottaminen kesken ryhmäprosessin olisi voinut heikentää ryhmän luottamusta, joten päätin jo työpajan alussa, etten mielelläni ottaisi uusia jäseniä mukaan ryhmän toiminnan aikana.

Varsinaisia työskentelykertoja oli siis seitsemän. Viimeisellä työpajakerralla pidimme loppujuhlan ja yhteisen arviointikerran draamatyöpajastamme. Työpajan loputtua kävin vielä jokaisen osallistujan kanssa omat yksilölliset keskustelut. Draamatyöpajojen pituus oli 1,5 tuntia.

4.4 Draamakaverit-ryhmän toimintakertojen toteutus

Draamakaverit-ryhmä kokoontui kaikille avoimen tutustumiskerran jälkeen seitsemän kertaa Helsingin Setlementtitalon naapuruustilassa. Viimeinen tapaaminen toteutettiin Aula-työkodissa, jossa tapasin jokaisen osallistujan vielä yksilöllisesti palautekeskustelun muodossa.

Draamakaverit-ryhmän toimintakertojen perusrunko pohjautui ryhmässä käsiteltäviin pääteemoihin: itsetuntemukseen ja sosiaalisiin taitoihin. Kohderyhmän huomioon ottaen suunnittelin toiminnan sisältöön paljon toistuvuutta, minkä tarkoitus oli lisätä turvallisuuden tunnetta ja ennakoivuutta. Rakensin harjoitusten kautta tietynlaista rituaalinomaista työskentelytapaa, jossa syvennyimme yhden teeman äärelle, vaikkakin eri näkökulmista.

Jokaisen ryhmän aluksi muistelimme ensin viime kerran teemaa ja jaoimme kuluneella viikolla mahdollisesti tapahtuneita oivalluksia teemoihin liittyen. Työskentelyn alussa oli aina harjoitus, jonka kautta kukin sai kertoa kuulumisiaan tai tuntemuksiaan ääni- ja liikeharjoitteen kautta. Ryhmän alussa keskeisessä osassa olivat tutustumista edistävät, lämmittävät ja leikkiset harjoitukset, joissa työskenneltiin yksilöllisesti ja ryhmässä. Leikin muodossa loimme luontevia vuorovaikutuksen tilanteita. Alun lämmittelyharjoitusten tarkoitus oli edistää osallistujien kehotietoisuutta sekä yhteiseen toimintaan virittymistä.

Varsinaisessa teematyöskentelyssä sovelsin prosessidraaman työskentelymenetelmää. Prosessidraaman pohjana voidaan Pullin (2010) mukaan käyttää kehyskertomusta, jonka pohjalta osallistujat keksivät vapaasti fiktiiviselle tarinalle omia käänteitä. Prosessidraaman tarkoitus on pyrkiä paitsi elämykselliseen ilmiöiden tutkimiseen ryhmässä, myös ongelmanratkaisukyvyyn kehittämiseen. Prosessidraamassa kehyskertomuksen henkilöille tapahtuu usein haasteita, joita osallistujien täytyy yrittää ratkaista. (Pulli 2010, 40.)

Prosessidraaman pohjaksi loimme osallistujien kanssa fläppitaululle fiktiivisen hahmon, jonka kautta käsitelimme sosiaalisiin taitoihin ja itsetuntemukseen liittyviä asioita. Yhteiselle hahmolle annettiin nimi ja hänen kauttaan käsiteltiin teemaan liittyviä aiheita. Jokaisen prosessidraaman aluksi kerroin ohjaajana mitä kyseiselle hahmolle tänään kuului ja mikä oli hänen tämänhetkinen tilanteensa. Tarkoitus oli, että osallistujat saivat kokeilla erilaisia rooleja prosessidraaman päähenkilön elämäntilanteiden pohjalta. Ryhmäläiset eläytyivät niin päähenkilön kuin hänen lähipiirinsä rooleihin. Näin ryhmäläiset saivat pohtia samaa sosiaalista tilannetta eri näkökulmista. Erilaisia rooleja kokeiltiin lyhyiden rooliharjoitusten ja pienten kohtausten muodossa. Rooliharjoitteiden muodossa yhteisesti tuntemamme päähenkilö seikkaili erilaisissa tilanteissa, esimerkiksi pyytämässä apua naapuriltaan, menossa työhaastatteluun ja sopimassa riitaansa työkaverin kanssa. Näin ollen saimme luotua pieniä kohtaamisia päähenkilön ja muiden hahmojen välillä. Toimintakertojen aikana prosessidraaman muodossa tutkimamme päähenkilön sosiaaliset suhteet muuttivat muotoaan

ja kehittyivät. Jokaisen prosessidraaman päätteeksi keskustelimme lyhyesti, miltä roolien esittäminen tuntui ja mitä ajatuksia tekeminen herätti.

Sovelsin teematyöskentelyssä myös toista osallistavan draaman menetelmää; tarinateatteria. Tarinateatterin kautta osallistujat saivat kertoa omia tarinoitaan tai näkemyksiään yhteisesti työstettävästä aiheesta ja muut osallistujat ilmensivät tarinan kertojan tarinaa tarinateatterin tekniikan keinoin lyhyenä kehollisesti tuotettuna kohtauksena. Tarinateatterin perustekniikoissa, kuten liikkuvassa patsaassa, korostuu kehollinen ilmaisu, jonka totesin olevan toimiva ilmaisun muoto kehitysvammaisille asiakkaille. Liikkuvan patsaan tekniikassa näyttelijät astuvat vuorollaan näyttämölle liikkuen valitsemallaan tavalla ja tuottavat samalla jotain ääntä. Liike ja ääni valitaan sillä hetkellä, improvisoiden, mutta liikkuvan patsaan tarkoitus on ilmentää jotain tarinankertojan tarinasta. Liikkuvan patsaan liike ja ääni toistuvat ja kohtaus loppuu vasta sitten, kun jokainen on astunut näyttämölle omana liikkuvana patsaanaan ja muusikko antaa merkin kohtauksen loppumiselle. Meillä ei ollut käytössämme muusikkoa, joten toimin itse kapellimestarina kohtausten aloitusten ja lopetusten merkitsemisessä. Käytimme selvyiden vuoksi tarinateatterin tekniikoista ainoastaan liikkuvan patsaan tekniikkaa. Tarinateatterin kautta ilmensimme etenkin itsetuntemukseen liittyviä teemoja. Tarinateatterin kautta pyrin mahdollistamaan osallistujien oman äänen kuuluville saamisen ja voimauttavan näkyväksi tekemisen.

Miltei jokaisen ryhmäkerran lopuksi toteutin palautteen keruun joko sosiometrisen janan tai muun toiminnallisen menetelmän muodossa. Sosiometrisen janatyöskentelyn toteutin ensin niin, että kerroin jonkin väitteen, esimerkiksi ”olen onnistunut tänään kuuntelemaan muita,” jonka pohjalta osallistujat asettuivat janalle seisomaan joko lähemmäs ”KYLLÄ”- tai ”EI” päätyä janalla. Päädyt merkitsin isolla kartongilla. Päädyin kuitenkin soveltamaan sosiometristä työskentelyä enemmän fläppitaululle piirrettävien janojen muodossa. Tässä soveltamassani sosiometrisen janan versiossa jokainen paperille piirretty jana edusti yhtä väitettä. Osallistujat merkitsivät valitsemallaan värikynällä oman merkkinsä siihen kohtaan janaa, missä kokivat olevansa väitteen perusteella. Sosiometrisen työskentelyn lomassa pyrin herättämään keskustelua sosiometrian kautta käsitellyistä aiheista vaihtelevalla menestyksellä.

Kuvio 2: Sosiometristä työskentelyä

Keräsin palautetta työpajojen harjoituksista tavalla, jota kutsun ”harjoituksen merkitsemiseksi.” Tämä tarkoitti sitä, että nimesin muutaman esineen symboloivan joitakin päivän aikana tekemiämme harjoituksia. Näin ollen esimerkiksi pieni peili symboloi usein lämmittelyjä ja pareittain tehtävää peiliharjoitusta, prosessidraaman päähenkilön lierihattu kuvasti prosessidraamassa tekemiämme rooliharjoituksia ja fläppitaulu saattoi kuvastaa keskustelujamme tai sosiometristä työskentelyä. Kysyin palautetta harjoituksista aina kolmella tavalla: ”Mikä oli tänään mielestäsi parasta? Mikä oli tänään mielestäsi vaikeinta? Mikä oli sinulle opettavaisinta?” Jokainen sai asettaa erivärisen Post it -lapun sen esineen kohdalle, joka tuntui joko vaikeimmalta, parhaalta tai opettavaisimmalta. Palautteenannon yhteydessä pyysin osallistujia perustelemaan valintansa.

Kuvio 3: Harjoitusten merkitseminen

Palautteenannon tai sosiometrisen työskentelyn lopuksi virittelin myös keskustelua työpajasta kummunneista tuntemuksista ja ajatuksista. Ryhmä päättyi joka kerta samanlaiseen loppurituaaliin. Rituaalissa keräännyimme piiriin suuren sirkuskankaan ympärille ja etsimme yhteisen rytmin, jolla heiluttelimme meren aaltoja muistuttavaa kangasta. Tämän loppurituaalin tarkoitus oli lopettaa draamatyöskentely yhteisen rauhallisen ja rooleista puhdistavan rituaalin muodossa.

Kuvio 4: Loppurituaalin kangas

Laadin draamatyöpajojen toiminnan sisällöstä yksityiskohtaisen taulukon (kts. liite 2). Taulukkoon olen kirjannut jokaisen toimintakerran ydinteeman, harjoitusten sisällön ja niiden tavoitteet sekä mahdollista erityistä huomioon otettavaa toimintakerroilla. Kaikki työpajojen aikana ohjaamaani harjoitukset ja tekniikat olivat minulle ennestään tuttuja joko teatteriharrastukseni tai draaman pedagogisten opintojen yhteydestä. Sovelsin harjoituksia kohderyhmän valmiuksien mukaan. Inspiraation lähteenä harjoitusten suunnittelussa käytin Augusto Boalin (1992) kirjaa ”Games for actors and non-actors”, Ann Cattanachin (1992) teosta ”Drama for people with special needs” sekä Tuula Pullin ja Virpi Hämäläisen (2002) yhdessä toimittamaa teosta ”Kuvittele! Draama kieltä kehräilee, sanatonta saattelee.”

Työpajojen harjoitusten muoto ja sisältö vaihtui työpajojen kuluessa paljonkin. Pyrin ottamaan osallistujien toiveita huomioon toiminnan suunnittelussa mahdollisimman paljon, unohtamatta kuitenkaan draamaryhmän perustehtävää ja tavoitteita. Muutin joitakin toimintatapoja ja harjoituksia ajoittain jopa lennosta huomatessani, etteivät ne toimineetkaan suunnitelmani mukaan. Seuraavassa kappaleessa kuvaan jokaisen toimintakerran keskeisimmän tavoitteen ja työskentelytavan, jolla tavoitteeseen pyrittiin.

5 Draamakaverit-ryhmän työpajojen kuvaus

5.1 Avoin tutustumiskerta

Draamaryhmän avoimelle tutustumiskerralle saapui yhdeksän osallistujaa. Tutustumiskerran aluksi kerroin lyhyesti Draamakaverit-ryhmän tarkoituksesta ja tavoitteista ja sen yhteydestä opinnäytetyöhöni. Kerroin myös Draamakaverit-ryhmän osallistumisen reunaehdoista ja ryhmän sijoittumisesta Setlementtitalolle.

Avoimella tutustumiskerralla teimme erilaisia tutustumisharjoituksia ja yhteiseen tekemiseen lämmitteleviä leikkejä. Harjoitusten tavoitteena oli toisiimme tutustuminen ja yhteisen työskentelytavan tunnustelu. Havainnoin ohjaajana aktiivisesti paikalla olijoiden osallistumisen tasoa, erilaisia työskentelyn valmiuksia sekä osallistujien kommentteja ja reaktioita harjoituksiin kohtaan. Pohdin tutustumiskerran pohjalta varsinaista ensimmäistä työpajaa varten valitsemieni harjoitusten toimivuutta ja soveltuvuutta kohderyhmälle.

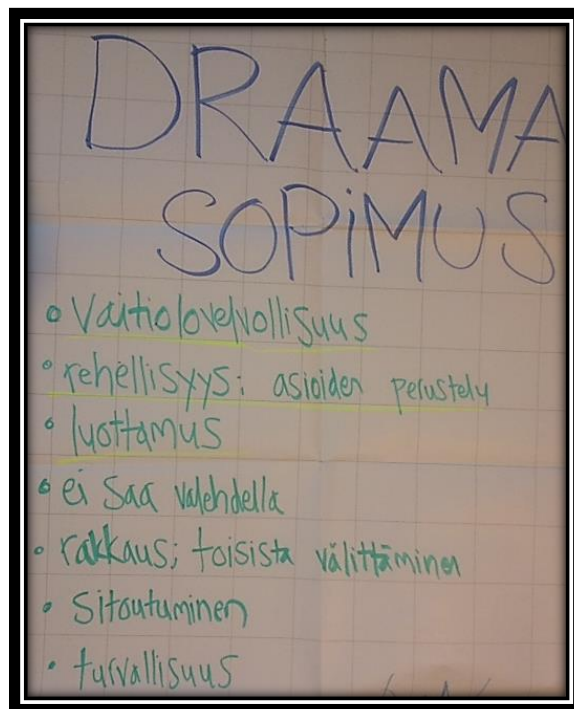
Kartoitin osallistumiskerran lopuksi alustavasti, ketkä tutustumiskerralle tulleista olivat kiinnostuneita draamaryhmään osallistumisesta. Täytimme muutaman osallistujan kanssa toimintatutkimukseni osallistujille laaditut suostumuslomakkeet ja kävimme läpi lomakkeen informatiivisen osan.

5.2 Millainen on hyvä ystävä & draamasopimus

Ensimmäiselle Draamakaverit-ryhmän toimintakerralle saapui viisi osallistujaa. Ensimmäisen draamatyöpajan tarkoitus oli tutustua toisiimme, tehdä ryhmäytymistä edistäviä harjoituksia sekä pohtia hyvän ystävän ominaisuuksia. Näiden lisäksi tämän toimintakerran tavoitteena oli laatia yhteinen draamasopimus.

Kävimme läpi hyvän ystävän ominaisuuksia kuva- ja vahvuuskortteja hyödyntäen. Vahvuuskortit ovat kortteja, joihin on kirjattu erilaisia inhimillisiä vahvuuksia, kuten ”rohkeus, rehellisyys ja vilpittömyys”. Tiesin Aula-työkodin yhteyshenkilöni kautta, etteivät kaikki osallistujat lukeneet kovin hyvin, joten toin osallistujien käytettäväksi niin kuvallisia, kuin sanallisiakin kortteja.

Hyvään ystävään liittyvien asioiden näkyväksi tekeminen toimi siltana draamasopimuksen luomiselle. Keskusteltuamme hyvän ystävän ominaisuuksista pyysin osallistujia pohtimaan, millä tavoin edistäisimme hyvää työskentelyilmapiiriä draamaryhmässämme. Hyvän ystävän ominaisuuksien pohjalta laadimme yhteiset pelisäännöt Draamakaverit-ryhmällemme.

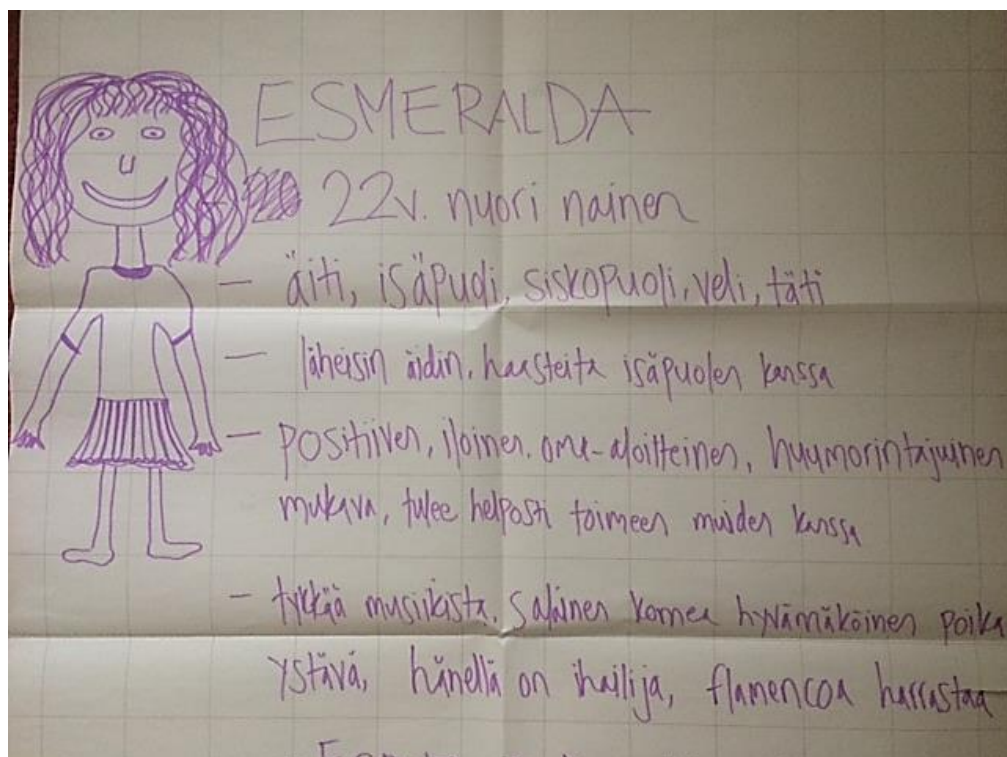

Kuvio 5: Draamasopimus

5.3 Toisiin tutustuminen & ystävyys

Tällä toimintakerralla palasimme hieman edelliseen ystävyysteemaan ja muistelimme hyvän ystävän ominaisuuksia sekä omia kokemuksiamme ystävyysteemasta kuluneen viikon aikana. Kävimme läpi edellisellä kerralla laatimamme draamasopimuksen ja keskustelimme siitä.

Teimme lisää tutustumista edistäviä harjoituksia ja tilassa liikkuvan eläytymisharjoituksen. Päivän keskeisenä tavoitteena oli luoda prosessidraamamme päähenkilö ja hänen taustatarinansa. Loimme espanjalaisen päähenkilön nimeltä Esmeralda. Päähenkilön taustatarinan pohjalta kokeilimme muutamaa rooliharjoitusta, jossa tarinamme päähenkilö tutustui uuteen naapuriinsa ja tuli uutena jäsenenä harrasteryhmään.

Kuvio 6: Prosessidraaman päähenkilö

5.4 Omat vahvuudet esiin

Tämän toimintakerran tärkein tavoite oli tukea osallistujia tunnistamaan omia vahvuuksiaan. Lisäksi tarkoitus oli tehdä vahvuuksia näkyväksi ja vahvistaa sitä kautta osallistujien itsetuntemusta. Tällä kerralla sovelsin tarinateatterin menetelmää ensimmäisen kerran Draamakaverit-ryhmässä hyödyntäen liikkuvan patsaan tekniikkaa niin osallistujien kuulumisten kuin vahvuuksienkin näkyväksi tekemisessä. Käytimme myös kuvakortteja ilmentämään vahvuuksia ja tukemaan osallistujia omista vahvuuksista kerrottaessa.

Omien vahvuuksien teema jatkui myös toimintakerran lopuksi toteutetussa prosessidraamassa, jossa päähenkilömme Esmeralda meni työhaastatteluun. Eksamme osallistujien kanssa työhaastattelun sijainnin ja pohdimme yhdessä, miten työhaastattelut etenevät ja millaista osaamista kyseinen työpaikka vaatisi päähenkilöltämme.

Kuvio 7: Osallistujien vahvuuksia kuvien kautta

5.5 Omat rajat tutuiksi

Draamakaverit-ryhmä oli ollut tähän asti viisihenkinen. Tästä kerrasta lähtien ryhmämme typtyi neljään henkeen, koska viides jäsen oli kuluneella viikolla loukannut itsensä niin, ettei päässyt enää osallistumaan draamaryhmään. Tämänkertainen työpaja käsitteli omien rajojen asettamista, itsearvostusta ja ei:n sanomista. Teimme teeman pohjalta virittävän harjoituksen tilassa, jossa etsimme oman henkilökohtaisen tilamme rajoja. Pohdimme myös yhdessä, mitä henkilökohtainen tila tarkoittaa.

Prosessidraaman maailmassa harjoittelimme omien rajojen asettamista Esmeraldan roolista käsin. Päähenkilömme päätyi tilanteisiin työpaikalla ja naapurustossaan, joissa hänen täytyi kieltäytyä hänelle osoitetuista ehdotuksista tai pyynnöistä. Ei:n sanominen ja prosessidraama herättivät paljon keskustelua, jota jatkettiin myös sosiometrian muodossa.

5.6 Kuunteleminen & riidan sopiminen

Kuudennen draamatyöpajan tavoitteena oli kuuntelutaidon ja riidan sopimisen harjoittelu. Lämmittelyharjoituksissa harjoittelimme toistemme kuuntelua pariharjoituksin. Prosessidraaman kautta palasimme päähenkilömme Esmeraldan elämään, jossa hän oli riitautunut muutaman läheisensä kanssa. Kokeilimme rooliharjoitusten kautta erilaisia tapoja kohdata toinen, kuunnella toista ja pyytää anteeksi. Prosessidraaman kautta osallistujat kokeilivat erilaisia rooleja ja jakoivat ajatuksiaan siitä, miltä anteeksi antaminen tai anteeksi pyytäminen tuntui roolista käsin. Lopuksi keskustelimme kuuntelemisen ja

anteeksipyytämisen onnistumisesta omassa elämässä ja anteeksi pyytämisen ajoittaisesta haastavuudesta.

5.7 Avun pyytäminen & antaminen

Tällä toimintakerralla käsitelimme avun antamista ja pyytämistä. Virittäydyimme aiheeseen patsastyöskentelyn kautta ja harjoittelimme prosessidraaman muodossa tilanteita, joissa päähenkilömme Esmeralda tarvitsi apua tai tarjoutui auttamaan muita. Keskustelimme siitä, millaiselta auttaminen tai autettavana oleminen tuntui roolista käsin. Veimme keskustelua omaan elämään ja sosiometrian avulla käsitelimme auttamisteemaa myös arkielämään liittyen.

5.8 Loppujuhla & arviointi

Toimme loppujuhlaan herkkuja ja joimme kahvit yhdessä toimintakerran aluksi. Keskustelimme ryhmän loppumiseen liittyvistä tunteista ja ajatuksista. Ryhmäläiset ilmaisivat halunsa esiintyä Aula-työkodissa yksilöllisten arviointikeskustelujen yhteydessä ja päätimme luoda tämän kerran aikana pienen esityskokonaisuuden. Esityksen tarkoitus oli esitellä hieman työpajan aikana käsiteltyjä teemoja ja osallistavan draaman menetelmiä, joita olimme työpajassa soveltaneet.

Muistelimme työpajan aikana käsiteltyjä teemoja ja palautimme mieleen työpajan sisältöä. Ryhmäläiset jakoivat kokemuksiaan ja eniten mieleen jääneitä harjoituksia. Kävimme läpi draamasopimuksen säännöt ja arvioimme, kuinka olimme onnistuneet sopimuksen noudattamisessa. Keskustelimme siitä, mikä teema oli kellekin merkittävin ja mitä kukin koki oppineensa työpajan aikana.

Lopuksi valitsimme muutaman aiheen, joita halusimme käsitellä esityksessämme. Ryhmäläiset halusivat sisällyttää tarinateatterin liikkuvia patsaita ja pareittain tehtäviä rooliharjoituksia esitykseen ja sen pohjalta loin ohjaajana esityksen rakenteen. Harjoittelimme kerran suunnittelemamme esityksen läpi. Lopuksi keskustelimme vielä yhteisesti siitä, millä mielellä olemme draamatyöpajan päätyttyä.

5.9 Osallistujien yksilölliset arviointikeskustelut

Osallistujien yksilölliset arviointi- ja palautekeskustelut käytiin lopulta kahtena erillisenä päivänä, koska tällä kerralla kaikki ryhmäläiset eivät päässeet paikalle Aula-työkotiin. Tämän takia emme myöskään lopulta esiintyneet, koska meitä oli vain puolet ryhmästäme paikalla.

Paikallaolijat eivät kokeneet mielekkääksi esiintyä ilman muita, joten teimme heidän kanssaan muutaman lämmittävän harjoituksen ja keskustelimme kuvakorttien avulla omista tunnelmistamme ryhmän loputtua.

Kävin yksilölliset noin 20-30 min kestävät arviointikeskustelut jokaisen kanssa kahtena peräkkäisenä torstaina Aula-työkodissa. Keskusteluissa sivusimme draamaryhmän vaikuttavuutta osallistujiensa sosiaalisiin taitoihin ja itsetuntemukseen. Kävimme läpi työpajan teemoja ja niiden mahdollista yhteyttä osallistujien omaan elämään. Osallistujat pohtivat työpajassa tehtyjen harjoitusten mahdollista vaikutusta arjen toimintaan ja vuorovaikutukseensa muiden kanssa. Pohdimme myös ryhmätyöskentelyn sujumista ja kannustin osallistujia antamaan minulle palautetta ohjauksestani. Juttelimme myös siitä, mitä osallistujat kokivat oppineensa työpajan aikana. Lopuksi keskustelussa suuntasimme katseen tulevaisuuteen ja pohdimme, olisiko osallistujilla kiinnostusta jatkaa draamallista työskentelyä jossain muodossa. Annoin jokaiselle osallistujalle yksilöllistä palautetta työpajatyöskentelystä ja todistukset Draamakaverit-työpajasta.

6 Opinnäytetyön aineistonkeruu ja analysointi

6.1 Aineistonkeruu

Keräsin opinnäytetyöni tietoperustaa varten paljon tutkimustietoa ja tietokirjallista aineistoa liittyen tutkimukseni teemaan, soveltamaani menetelmään ja kohderyhmään. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2014, 113) suosittelevat lähteiden valinnassa lähdekriittistä asennetta, jonka mukaan teosten kirjoittajien arvostettavuudella, lähdeaineistojen julkaisuajankohdalla sekä lähteen alkuperällä on keskeinen merkitys. Poimin lähdeaineistoni kriittistä harkintaa käyttäen ja tuoreimpia julkaisuja suosien. Käytin muutamaa vanhempaa julkaisua sillä perusteella, että teosten kirjoittajat olivat arvostettuja toimijoita omalla tutkimuksen kentällään eikä kirjoitettu tieto ollut näkemykseni mukaan sellaista, joka olisi muuttunut tähän päivään mennessä. Etsin teoreettisen ja tutkimuksellisen aineistoni Laurean tutkimusartikkeleiden tietokannoista, kirjastosta löytyvästä tutkimuskirjallisuudesta sekä internetin avoimista tietokannoista ja sähköisistä käsikirjoista.

Keräsin tietoa opinnäytetyöni toiminnallisesta osuudesta muutamilla erilaisilla tavoilla, jotka kuuluvat laadullisen tutkimuksen tiedonkeruun menetelmiin. Nämä menetelmät olivat tutkimuspäiväkirja sekä osallistuva havainnointi. Lisäksi hyödynsin opinnäytetyön tulosten arvioinnissa Aula-työkodin työntekijöille laatimaani avointen kysymysten palautekyselyä ja draamaryhmän osallistujilta saamaani yksilöllistä palautetta.

Pidin tutkimuspäiväkirjaa koko tutkimusprosessin ajan. Kirjoitin havaintoja, huomioita, ajatuksia ja tuntemuksiani ylös jokaisen työpajan jälkeen. Lisäksi kirjoitin tutkimuspäiväkirjaan ylös tutkimukseen liittyviä oivalluksia, löytämiäni lähdeaineistoja sekä ideoita tutkimuksen teon varrella. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2014, 267) mukaan koko tutkimusprosessin ajan tutkijan tulisi kirjata ylös tutkimuksen tekemisen ja aineiston mukanaan tuomaa ajatusten, kysymysten ja tunteiden kirjoa. He korostavat hyvien muistiinpanojen merkitystä tutkimuksen aineiston analysointivaiheessa. Tutkimuspäiväkirja oli

oivallinen apu tukemaan osallistuvassa havainnoinnissa hyödyntääni taulukkoa, koska siihen oli piirtynyt yksityiskohtaisemmin koko tutkimusprosessin aikana tekemäni huomiot. Tutkimuspäiväkirja on laadullisen tutkimuksen apuvälineenä myös perusteltu aineistonkeruumenetelmä, koska se auttaa tutkijaa muistamaan tutkimuksen aikana tapahtuvat käänteet, tehdyt valinnat ja niiden perustelemisen, muutokset suunnitelmissa, onnistumisen kokemukset ja haastavat hetket. Tutkimuspäiväkirja on hyödyllinen tapa seurata ja dokumentoida tutkimusprosessia ja se auttaa hahmottamaan tutkimuksen ydintapahtumat. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2014, 45.)

Osallistuva havainnointi oli pääasiallinen aineistonkeruumenetelmäni. Se on yksi yleisimmistä käytetyistä aineistonkeruumenetelmistä toimintatutkimuksissa, jossa tutkija on itse osallisena tutkittavassa toiminnassa. Eskola ja Suoranta (1996, 76) määrittelevät osallistuvan havainnoinnin tarkoittavan menetelmää, jossa tutkija tavalla tai toisella osallistuu tutkimansa yhteisön toimintaan. Osallistuvaa havainnointia voi tehdä ilman aktiivista osallistumista havaintojen kohteena olevaan toimintaan tai havainnoimalla ja osallistumalla toimintaan samaan aikaan (Eskola & Suoranta 1996, 76-77).

Metsämuuronen (2008) määrittelee osallistuvan havainnoinnin olevan laadullisen tutkimusmenetelmän arviointitapa, jossa tutkija on joko enemmän tutkijan roolissa; havainnoivana osallistujana, tai sitten hän on toimijan roolissa osallistuvana havainnoitsijana. Osallistuvan havainnoimisen käyttö on perusteltua etenkin toiminnallisissa tutkimuksissa, joissa tutkijan olisi vaikeata tai miltei mahdotonta jättäytyä ulos yhteisestä toiminnasta. (Metsämuuronen 2008, 43.)

Osallistuvassa havainnoinnissa vuorovaikutus tapahtuu pitkälti tutkimukseen osallistuvien, havainnon kohteina olevien osallistujien ehdoilla. Tutkija vaikuttaa omalla läsnäolollaan luonnollisestikin sosiaaliseen tilanteeseen, joka on tutkimuksen kohteena. Tutkijan tarkoitus on kuitenkin vaikuttaa mahdollisimman vähän tutkimukseen osallistuvien käytökseen, vaikka tutkija ohjaisikin toimintaa suunnitellusti. (Eskola & Suoranta 1996, 77.) Oma vastuuni ohjaajana olikin yrittää luoda sellainen ilmapiiri ryhmässä, että toimintakerroille voisi tulla jokainen kerta missä mielentilassa tahansa ja juuri niistä valmiuksista käsin, mitä kenelläkin sillä hetkellä oli.

Perustelin osallistuvan havainnoinnin hyödyntämistä toiminnan arvioinnissa sillä, etten voinut jättäytyä ryhmän toiminnasta ulkopuoliseksi tarkkailijaksi, koska olin ryhmän ainut ohjaaja. Myös ryhmän turvallisuuden ja luottamuksen säilyttämiseksi oma aktiivinen osallistumiseni toimintaan oli perusteltua (Cattanach 1992, 7-8). Merkitsin tekemäni havainnot osallistuvasta havainnoinnista laatimaani taulukkoon (ks. liite 1) ja kirjoitin muita yksityiskohtaisempia huomioita edellä mainitsemaani tutkimuspäiväkirjaan. Pääasiallisina havainnoinnin kohteina olivat osallistujien yksilöllinen työskentely, itseilmaisu ja kuuntelukyky, osallistujien ryhmässä

toimiminen ja kontaktin otto, osallistumisen aktiivisuus, draaman luovaan työskentelyyn heittäytymisen taso sekä toiminnan prosessointi ja oman oppimisen sanoittaminen.

Tein muutamalle Aula-työkodin työntekijälle avoimista kysymyksistä koostuvan lyhyen palautekyselyn (kts. liite 5), jonka tarkoitus oli kartoittaa työntekijöiden käsitystä draamatoiminnan mahdollisesta vaikuttavuudesta osallistujiensa sosiaalisiin taitoihin ja itsetuntemukseen. Palautekyselyssä oli avoimia kysymyksiä, jotka liittyivät keskeisesti draamatyöpajan tavoitteisiin.

Draamaryhmäläisten kanssa käymäni yksilölliset arviointikeskustelut toimivat myös yhtenä aineistona, josta sain suoraa palautetta ohjaajana onnistumisestani sekä osallistujien kokemuksista draamatyöpajan työskentelystä. Yksilölliset arviointikeskustelut olivat tyyliään vapaamuotoisia keskusteluja, joissa hyödynsimme kuvakortteja sekä draamatyöpajaan laatimaamme draamasopimusta. Olin hahmotellut keskustelulle rungon, joka sivusi opinnäytetyön tavoitteita ja havainnointitaulukon havainnoinnin kohteita (kts. liite 6). Keskustelun luonne oli kuitenkin osallistujalähtöinen ja eteni osallistujan tarpeita vastaaviin aiheisiin. Yksilöllisten keskustelujen ensisijainen tarkoitus oli tarjota osallistujille mahdollisuus tulla kuulluksi ja antaa tilaa draamatyöskentelyn henkilökohtaiselle prosessoimiselle. Ne toimivat myös arvokkaana aineistona opinnäytetyön tavoitteiden täyttymistä ja tuloksia arvioidessa.

Draamatyöpajojen aikana keräsin osallistujilta mielipiteitä ja palautetta toiminnasta kahdella toiminnallisella keinolla: sosiometrian ja harjoitusten merkitsemisen kautta. Sosiometrisen jänatyöskentelyn tarkoitus oli ensisijaisesti tehdä näkyväksi osallistujien oppimista, ajatuksia ja näkemyksiä käsitellyistä aiheistamme. En pitänyt sosiometrista työskentelyä varsinaisena tutkimuksen arviointiin kuuluvana tiedonkeruun menetelmänä, mutta se palveli työpajan perustehtävän esiin nostamisessa ja keskustelun herättäjänä. Kirjoitin sosiometrisen työskentelyn herättämiä ajatuksia ylös tutkimuspäiväkirjaani ja otin kuvia fläppitaululle piirretyistä janoista ja osallistujien sijoittumisesta niihin. Arvioin kuitenkin, ettei sosiometrinen työskentely tuottanut luotettavaa eikä tieteellisesti uskottavaa tietoa osallistujien näkemyksistä, koska usein osallistujat vaikuttivat ottavan toisistaan mallia janaan sijoittumisessa, tai vastasivat kahteen väitteeseen niin, että ne olivat keskenään ristiriidassa. Yleistä oli myös kaikkiin väitteisiin vastaaminen täysin samalla tavalla, joka osaltaan herätti minussa epäilyksen vastausten koherenttiudesta.

Harjoitusten merkitsemiseksi kutsumallani menetelmällä, jossa muutama esine toimi erilaisten harjoitusten tai toimintojen ilmentäjinä, sain suuntaa antavaa tietoa osallistujien mieltymyksistä kunkin päivän toiminnoista. En kerännyt palautetta jokainen kerta, eikä tarkoitukseni ollut tehdä siitä tarkkaa tilastoa. Palautteenannon kautta sain kuitenkin yleisen käsityksen erilaisten harjoitusten ja menetelmien toimivuudesta draamaryhmässä. Näin

pystyin suunnittelemaan toiminnan sisältöä entistä osallistujalähtöisemmäksi ja tarkoituksenmukaisemmaksi osallistujien tarpeiden ja valmiuksien pohjalta.

6.2 Aineiston analysointi

Vilkan ja Airaksisen (2003,57) mukaan toiminnallisessa opinnäytetyössä tutkimuskäytäntöä hyödynnetään hieman väljemmässä muodossa kuin esimerkiksi puhtaasti laadullisessa tutkimuksessa. Tämä tarkoittaa sitä, ettei toiminnallisessa opinnäytetyössä välttämättä tarvitse analysoida kerättyä aineistoa yhtä yksityiskohtaisesti ja järjestelmällisesti kuin tutkimuksellisessa opinnäytetyössä. Tämä siitä syystä, että toiminnallisessa opinnäytetyössä keskiössä on tutkimuksen osana toteutetun projektin tai toiminnan toteutustavan kuvaus. Toiminnallisen tutkimuksen raportoinnissa merkittävää on näin ollen kuvailla ne keinot, joilla toiminnallisen tutkimuksen kohteena ollut tapahtuma toteutettiin ja kuinka se vastasi tutkimukselle asetettuihin tavoitteisiin. (Vilka & Airaksinen 2003,56-27.)

Analysoin havainnointitaulukkoa laskemalla kunkin sarakkeen vastaukset erikseen jokaisen toimintakerran lomakkeesta. Näin ollen laskin, kuinka monta kertaa esimerkiksi ”oman mielipiteen tai muiston ilmaisu” oli onnistunut havaintojeni mukaan *”todella hyvin”*, kuinka monesti se *”onnistui enimmäkseen”* ja kuinka monesti *”siinä oli suuria vaikeuksia.”* Näin ollen sain yleisen katsauksen siitä, mikä draamatyöpajoissa oli havaintojeni mukaan onnistunut keskimääräistä paremmin, mikä taas enimmäkseen ja missä oli mahdollisesti eniten haasteita.

Käytin toiminnallisen tutkimukseni tutkimuspäiväkirjan analysoimisen menetelmänä aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Aineistolähtöinen, eli induktiivinen sisällönanalyysi jaetaan kolmeen vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa tutkimusaineisto redusoidaan, eli etsitään aineistosta tutkimuksen tavoitteiden kannalta oleellisin osa. Tätä voisimme kutsua myös aineiston pelkistämiseksi. Tässä kohtaa aineistosta karsitaan kaikki tutkimuksen tutkimuskysymyksen kannalta epäolennainen pois. Pelkistämisvaiheessa tutkimusaineistosta erotetaan kaikki tutkimuskysymykseen liittyvät alkuperäiset ilmaukset omalle sivulleen. Alkuperäisten ilmausten pohjalta luodaan pelkistetyt ilmaukset, joiden kautta ilmaistaan sama asia yksinkertaisemmin. Pelkistämisvaihetta, eli aineiston redusointia voi helpottaa valittujen tekstinpätkien värikoodaaminen niin, että ne erottuvat muusta tekstistä. (Tuomi & Sarajarvi 2018, 122-123.)

Redusointivaiheessa analysoin tutkimuspäiväkirjaani opinnäytetyöni ydinteeman näkökulmasta. Värikoodasin, eli väritin tietyllä värillä tekstistä kohdat, joissa kuvattiin draamatyöpajan aikana havaitsemiani tilanteita, jotka olivat sidoksissa osallistujien itsetuntemukseen ja sosiaalisiin taitoihin. Värikoodasin samalla tavalla myös kohdat, joissa oli suoria lainauksia osallistujien kommentteista liittyen sosiaalisiin taitoihin ja itsetuntemukseen.

Värikoodasin toisella värillä tutkimuksen toista tavoitetta; osallistujien keskinäisiä suhteita käsittelevät kohdat, joissa sivuttiin osallistujien välisiä suhteita ja heidän keskinäistä kanssakäymistään työpajan aikana. Näin ollen rajasin tutkimuspäiväkirjan tekstistä ulkopuolelle kaiken muun, joka ei suoraan käsitellyt opinnäytetyöni ydinteemaa.

Seuraavassa vaihe aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä on nimeltään klusterointi, jossa tekstistä valittu aineisto ryhmitellään eri luokkiin. Tällöin aineistosta koodatut alkuperäisilmaukset käydään huolellisesti läpi ja aineistosta etsitään keskenään samanlaisia tai erilaisia ilmauksia. Samaa ilmiötä kuvaavat ilmaukset ryhmitellään ja yhdistetään eri luokiksi. Näistä eri luokista muodostuvat aineistolähtöisen sisällönanalyysin alaluokat. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 124.) Tässä vaiheessa kävin tarkkaan läpi redusoimani erillisen aineiston ja ryhmittelin aineistosta erottuvat teemani kolmeen alaluokkaan, johon ne liittyivät. Klusterointivaiheessa ryhmittelin alaluokat draamallisen työskentelyn erityispiirteiden mukaan.

Kolmannessa vaiheessa aineisto abstrahoidaan. Tämä tarkoittaa teoreettisten käsitteiden luomista, jossa erotetaan tutkimuksen kannalta olennaisin tieto. Valikoidusta aineistosta etsitään ydinasiat, jotka toistuvat tekstissä. Näistä ydinasioista johdetaan aineistolähtöisen sisällönanalyysin yläluokat. Näiden yläluokkien pohjalta luodaan tutkimuksen ydinkäsitteet; pääluokat, jotka toimivat käsitteinä tutkimuksen tuloksille. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 125-127.) Tässä vaiheessa kävin uudelleen tarkkaan läpi redusoimani aineiston alkuperäisen tekstin, niistä pelkistämäni ilmaukset sekä alaluokat, joihin olin aineiston ryhmitellyt. Abstrahoin yläluokat aineistosta erottuvien selkeiden kolmen teeman pohjalta. Selkeytin yläluokkien ydinkäsitteet luomalla yläluokkien pohjalta pääluokat; selkeät termit tutkimuksen tuloksille. Laadin tutkimuspäiväkirjasta tekemästäni aineistolähtöisestä sisällönanalyysistä taulukon (kts. liite 7).

Omien henkilökohtaisten tavoitteideni arviointia varten koodasin omalla värillä kohdat, joissa peilasin ajatuksiani omasta ohjaamisestani ja selkokiehisessä ohjaamisessa onnistumisestani.

Aula-työkodin työntekijöille tehdyn palautekyselyn analysoin kevyemmän sisällönanalyysin avulla. Alleviivasin sieltä kohdat, jotka käsittelivät draaman vaikutusta osallistujien itsetuntemukseen ja sosiaalisiin taitoihin. Palautekyselyt vastasivat myös opinnäytetyöni kolmanteen tavoitteeseen; Aula-työkodin draamallisen toiminnan kehittämisen onnistumiseen ja draamallisen toiminnan soveltuvuuden arvioimiseen Aula-työkodin asiakkaille.

Olin nauhoittanut yksilölliset arviointikeskustelut osallistujien luvalla. Kuuntelin keskustelut ja kirjoitin ylös ydinasiat, joissa osallistuja puhui tutkimukseni pääteemaan liittyvistä asioista. Kiinnitin erityistä huomiota keskusteluissa esiin nouseviin huomioihin draamatyöpajan vaikuttavuudesta osallistujiensa sosiaalisiin taitoihin ja itsetuntemukseen sekä osallistujien

välisiin suhteisiin. Osallistujien henkilösuojan takaamiseksi hävitin nauhoittamani keskusteluaineiston heti kirjattuani ylös keskeiset huomiot osallistujien palautteista.

7 Toiminnasta tuloksiin - opinnäytetyön tulokset

Hyödynsin draamatyöpajan toiminnan tulosten arvioinnissa osallistuvan havainnoinnin taulukkoa (kts. liite 1), sisällönanalyysin avulla arvioimaani tutkimuspäiväkirjaa, sekä Aulan työntekijöille laadittua avointa palautekyselyä (kts. liite 5). Peilasin draamatyöpajan toiminnan tuloksiin myös osallistujien kanssa käymiäni arviointikeskusteluja.

Havainnointitaulukkoon tekemäni arvioinnin pohjalta osallistujat osallistuivat aktiivisimmin etenkin virittäytymiseen sekä draamatyöskentelyyn ja prosessidraamaan. Osallistujien prosessidraaman tarinaan eläytyminen sekä palautteenanto harjoituksista ja yhteisestä tekemisestä onnistuivat paremmin kolmannesta työpajakerrasta lähtien. Samoin työpajan kuluessa alkoivat pikkuhiljaa kehittyä valmius kertoa oma mielipide tai oma näkemys sekä toisten ideoiden vastaanottaminen. Havainnointitaulukkoon tekemäni merkinnät osallistujien aktiivisuudesta oman mielipiteen tai näkemyksensä kertomisessa perustuivat paljolti puheella tuotettavaan oman näkemyksen kertomiseen. On kuitenkin muistettava, että osallistujat ilmensivät omia tunteitaan ja kokemuksiaan myös kehollisesti työskentelyn lomassa. Jonkin verran oman mielipiteen tai näkemyksen jakamista helpotti kuvakorttien ajoittainen käyttö puheen tukena. Toisten ideoita ei draamatyöskentelyn aikana koskaan varsinaisesti tyrmätty, mutta keskinäisessä kuuntelemisessa oli ajoittaisia haasteita. Toisen kuunteleminen vaati keskittymisen vahvaa suuntaamista toiseen ihmiseen ja se oli ajoittain haastavaa. Yhteistyön onnistuminen ryhmänä ja pareina myös vaihteli. Välillä siinä tarvittiin enemmän ohjaajan tukea ja rohkaisua, sekä muistuttelua yhteisesti luodusta draamasopimuksesta.

Suurinta haastetta havainnointitaulukon tulosten pohjalta tuotti oman oppimisen näkyväksi tekeminen. Tässäkin oli osallistujien keskinäisiä eroja erilaisten kommunikointivalmiuksien takia. Kaiken kaikkiaan omaa oppimista ei usein osattu tunnistaa, tai omaa kehittymistä ei osattu nimetä, vaikka selvää kehitystä jokaisen kohdalla erilaisissa vuorovaikutustilanteissa olikin havaittavissa. Myös käsittelemiemme aiheiden yhdistäminen omaan elämään vaihteli osallistujien kesken. Jotkut osallistujista eivät tietoisesti tuoneet esille oman elämänsä linkittymistä teemoihin, mutta käsitelivät teemoja varsinaisen työpajatoiminnan päätyttyä loppukeskusteluissa. Jotkut teemat puhuttelivat enemmän kuin toiset. Etenkin omat rajat ja anteeksipyyttämisen ja auttamisen teemat puhuttelivat osallistujia. Avun pyytäminen parantui työpajan loppua kohti, etenkin käsitellessämme auttamisteemaa prosessidraamassa. Prosessidraaman tarinan ideointi ja tarinan kehittelyyn osallistuminen vaihteli. Jotkut osallistuivat tarinan kehittelyyn sanallisemmin, toiset taas kehittivät tarinaa toiminnallisesti, pelkistäen tarinan ytimen yhteen asentoon tai eleeseen.

Havainnointitaulukon tulokset tukevat tutkimuspäiväkirjastani saamiani tuloksia. Tutkimuspäiväkirjani aineistolähtöisen sisällönanalyysin pohjalta nousivat esiin kolme ydinteemaa, jotka osaltaan vastaavat opinnäytetyöni kahteen päätavoitteeseen; osallistujien sosiaalisten taitojen ja itsetuntemuksen edistämiseen sekä osallistujien keskinäisten suhteiden vahvistamiseen. Nämä aineistostani nousseet teemat olivat draamatyöskentelyn kehollisuus kommunikaation tukena, roolisuojan merkitys osallistujien itsetuntemuksen laajentamisessa sekä sopimuksellinen draamatyöskentely kohtaamispintojen mahdollistajana. Kuvaan seuraavaksi omissa kappaleissaan nämä kolme aineistostani nousevaa tutkimustulosta. Arvioin samalla, miten ne vastasivat opinnäytetyöni tavoitteisiin edistää osallistujiensa itsetuntemusta ja sosiaalisia taitoja sekä heidän välisiä suhteita.

7.1 Kehollisuus kommunikaation ja ymmärryksen tukena

Tutkimuspäiväkirjani ja osallistujilta saadun palautteen mukaan draamatyöpajojen kehollinen työskentelytapa oli rikastuttanut osallistujien ilmaisua. Suurin osa työpajaan osallistuneista ryhmäläisistä kommentoi työpajan aikana sekä arviointikeskusteluissa, miten esimerkiksi tarinateatterin tekniikoista hyödyntämäni liikkuvan patsaan harjoitukset olivat olleet mieleenpainuvia ja mukaansatempaavia. Havaitsin myös kehollisen ilmaisun luovan enemmän mahdollisuuksia osallistujien osallistumisen aktiivisuudelle. Noin puolet osallistujista eivät ilmaisseet itseään yhtä vahvasti puheella, kuin loput osallistujista; näin ollen keholliset harjoitukset tarjosivat vähemmän puhetta ilmaisunaan käyttäville osallistujille esteettömämmän ilmaisun väylän. Osallistujien antamasta palautteesta käy myös ilmi, miten keholliset harjoitukset olivat olleet astetta vapauttavampi ilmaisun muoto sanalliseen ilmaisuun nähden myös siksi, koska niissä ei tarvinnut ajatella mitä sanoi, vaan pystyi toimimaan spontaanimminkin.

”Ne patsaat on hyviä, kun niissä ei tarte sanoo mitään. ”

Draamatyöpajan kehollisista harjoituksista pidettiin myös siksi, koska niissä ei osallistujien kertoman mukaan tarvinnut muistaa mitään. Havaitsin, että muutama osallistujista koki, että puhetta käyttämissämme rooliharjoituksissa osallistujien olisi pitänyt muistaa vuorosanansa ulkoa. Olin vakuuttanut osallistujille, ettei puhetta tarvitse osata ulkoa ja ettei puhe ole muutenkaan välttämätön ilmaisun muoto. Silti esimerkiksi prosessidraaman päähenkilöön liittyvissä rooliharjoituksissa moni koki, että toimintaan täytyi sisältyä puhetta. Tämä tuotti osalle osallistujista painetta heidän muistilleen.

”Se on aika vaikeata, kun siinä (rooliharjoituksessa) tarvitsee muistilappuja. ”

Havaintojeni pohjalta osallistujien ajoittain heikolta vaikuttava lähimuisti saattoi olla myös haasteena muissakin tilanteissa, joissa toimittiin puheen kautta. Kohderyhmän erityispiirteet huomioon ottaen sovelsin draamatyöpajan aikana mahdollisimman paljon kuvakorttien

käyttöä itsestään kertomisen tukena, liikkeellistä ilmaisua kuulumisten kertomisen muotona sekä palautteen annon keräämistä toiminnallisista menetelmin. Havaitsin kuitenkin, että usein puheen tuottamisen vaivattomuus tai haastavuus riippui tilanteesta. Sillä oli eroa, *mistä* oli tarkoitus kertoa. Huomasin, että enemmistölle osallistujista tuotti haastetta kertoa *toisen ihmisen* kuulumisia. Kun teimme pariharjoituksen, jonka tavoitteena oli kehittää omaa kuuntelutaitoa ja jakaa muulle ryhmälle oman parin kuulumiset omin sanoin, kohtasimme haasteita muistikyvystä.

”Osallistujille näytti olevan haastavaa kuunnella toista ja keskittyä toisen sanomaan. Tulkitsen, että toisen ihmisen aktiivinen kuunteleminen ja toisesta kertominen tuottavat osallistujille haasteita. ”

Jos havaitsin haasteita osallistujien kuuntelu- ja muistikyvystä, huomasin kuitenkin suurta rikkautta ja luovuutta osallistujien spontaanisti keksimissä tavoissa kommunikoida toisilleen mitä monimuotoisimmilla tavoilla. Yhdellä kertaa, kun parien olisi pitänyt kertoa toistensa kuulumisia muulle ryhmälle, ratkaisi toinen pareista muistiin liittyvän ongelman seuraavalla tavalla;

”Osallistuja yritti pantomiimin kautta vinkata muistinsa kanssa painivalle parilleen omia kuulumisiaan.”

Tarinateatterin liikkuvan patsaan tekniikka toimi draamatyöpajassamme erityisen hyvin osallistujien kuulumisten ja vahvuuksien näkyväksi tekemisen osalta. Kokeilimme Draamakaverit-ryhmän kolmannella kerralla omien kuulumisten ilmentämistä tarinateatterin keinoin niin, että haastattelin lyhyesti jokaista osallistujaa heidän tämänhetkisistä kuulumisistaan, jonka jälkeen muu ryhmä ilmensi kuulumiset liikkuvan patsaan muodossa. Jokainen osallistuja pääsi näin ollen näkemään omat kuulumisensa muiden osallistujien esittämänä. Tämä vaikutti olevan osallistujille vaikuttava ja liikuttava kokemus kirkastuvista ilmeistä ja ilahtuvista hymähtelyistä päätellen.

Tarinateatterin liikkuvan patsaan muodossa osallistujat saivat myös liittymispintaa toistensa kokemuksiin. Havaitsin, että osallistujien oli helpompaa eläytyä toisen kokemuksiin konkreettisen toiminnan kautta, ilman puhetta. Osallistujat myös keskittyivät liikkuvien patsaiden tekemiseen erilaisella intensiivisyydellä, kuin puheella tuotettavassa ilmaisussa. Olin lisäksi vaikuttunut havaitessani muutaman aremman osallistujan eläytyvän liikkuvien patsaiden tekoon rohkeasti ja heittäytyvästi; tavalla, jota en ollut heissä havainnut puheellisen ilmaisun tasolla.

Merkittävänä huomiona tein myös sen, miten tarinateatteria kokeiltuamme yksi hyvin vähemmän oma-aloitteista kontaktia ottava osallistuja lähestyi minua draamaryhmän päätteeksi rohkeasti keskustelemalla säästä ja omista kuulumisistaan. Olimme sillä kerralla

käyneet tarinateatterin muodossa kuulumisten lisäksi myös jokaisen omia vahvuuksia. Yhdistin kyseisen osallistujan yllättävän oma-aloitteisen kontaktin ottamisen tarinateatterin kautta saatuihin onnistumisen ja näkyväksi tulemisen kokemuksiin. Tarinateatterin kehollista ilmaisua painottava ilmaisun muoto tarjosi näin ollen draamaryhmän osallistujille uuden tavan tulla nähdyksi ja kuulluksi. Tämä näkyi myös patsasharjoituksissa, joissa loimme kohtaamisia parien kesken liikkumattomien patsaiden muodossa. Niissä osallistujat onnistuivat kiteyttämään draamaryhmässä käsittelemiemme teemojen ytimen; tarkoituksen sanojen takana.

”Teimme pareittain patsaat, jotka nimesimme päivän teemojen mukaan: hyvä kuuntelija ja riidan sopiminen. Ensimmäinen pari teki patsaan, jossa toinen taivutti korvaansa toista kohti ja sanoi hänelle: - Minä kuuntelen sinua. Toinen pari teki patsaan riidan sopimisesta, siinä he kurottivat kätensä yhteen ja katsoivat toisiaan silmiin hiljaisuuden vallitessa.”

Sovelsimme kehollisen vuorovaikutuksen ja kommunikaation tapoja myös muilla tavoin. Teimme harjoituksia, joissa liikuimme tilassa ja otimme toisiimme eri tavoilla kontaktia. Teimme peiliharjoituksia pareittain, joissa toinen johti aina vuorollaan liikettä ja toinen seurasi. Moni osallistuja näytti kokevan mielekkääksi liikkeen johtamisen ja omien ideoiden esille tuomisen. Toisen liikkeiden seuraaminen näytti olevan keskimäärin haastavampaa osallistujille, mutta eroja oli tässäkin. Oli myös ilahduttavaa huomata, miten osallistujat rohkaistuivat varioimaan peiliharjoitusta omalla tavallaan niin, että se muistutti joskus enemmänkin liikkeellistä dialogia, jossa molemmat osapuolet kävivät omaa liikkeellistä keskusteluaan, eikä rooleja seuraajasta johtajaan enää vaihdettu. Tämä tapahtui osallistujien toiminnassa ilman mitään ohjeistusta; se oli silkkaa luovaa kekseliäisyyttä.

Havaitsin konkreettisten kehollisten harjoitusten myös selventävän joitakin abstrakteja käsitteitä, joita tuntui vaikealta selittää sanoin, mutta jotka olivat kuitenkin työpajamme tavoitteiden kannalta olennaisia. Käsitellessämme omia rajoja huomasin aiheen käsitteellisen hankaluuden, eikä teeman avaaminen sanallisesti tuntunut tarpeeksi ymmärrettävältä. Näin ollen teimme harjoituksen, jossa pareittain toinen seiso i tilassa omalla paikallaan ja toinen lähestyi pariaan hitaasti kävellen. Oman paikkansa ottanut seisova osapuoli katseli itseään lähestyvää pariaan ja nosti kätensä silloin, kun hän koki parinsa tulleen oman henkilökohtaisen tilansa rajalle. Tämän harjoituksen selittäminen tuntui mahdottomalta, mutta tehdessämme sen tilassa, yllätyin, kuinka hyvin osallistujat keskittyivät siihen. Toimintakerran lopuksi keskustelimme siitä, mitkä harjoitukset olivat päivän aikana olleet opettavaisimmat. Eräs hieman ujompi osallistuja yllätti minut valitessaan opettavaisimmaksi harjoitukseksi kyseisen omaa henkilökohtaista tilaa tutkivan harjoituksen. Olin pelännyt harjoituksen olleen juuri tälle osallistujalle liian abstrakti. Hän kuitenkin totesi harjoituksen olleen opettavaisin, koska siinä sai kokeilla jotain uutta.

Draamatyöpajojen kehollisesti monipuolinen työskentelytapa tuotti näin ollen osallistujille perinteistä puheellista ilmaisua paremmat mahdollisuudet itsensä ilmaisuun ja muiden osallistujien kanssa toimimiseen. Kehollisen ja konkreettisen toiminnan kautta pystyimme myös käsittelemään sellaisia teemoja, joita osallistujien olisi ollut vaikeampaa käsitellä pelkän sanallisen kerronnan kautta.

Pullin (2003, 17) mukaan draamatoiminnan kautta voimme löytää nimen asioille, joille ei löydy sanoja; draaman moninainen ilmaisun kieli luo *muodon ajatuksille*. Tämä näkyi draamaryhmän osallistujien tavassa ilmentää omaa suhdettaan käsiteltävään teemaan kehollisesti; ajatukset saivat muodon liikkeessä, tanssissa, tilallisessa sijoittautumisessa, ilmeissä, eleissä, kehon asennoissa, kontaktin ottamisessa toisiin ja tekemisen rytmeissä. Draamatyöskentelyn moninainen ilmaisun kieli toimi näin ollen osallistujien väylänä tulla näkyviksi ja kuulluiksi. Se myös vahvisti osallistujien osallisuutta ja laajensi osallistujien vaikutusmahdollisuuksia yhteiseen tekemiseen. Havaitsin, miten kehollisen ilmaisun kautta osallistujat alkoivat ottaa enemmän työskentelytilaamme haltuun. Kehollinen ilmaisu tarjosi osallistujille uusia tapoja kertoa itsestään ja olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Draamatyöskentelyn konkreettinen toiminnallinen muoto myös tuki Pullin (2003, 17) näkemystä myötäillen osallistujien kykyä hahmottaa käsiteltävää teemaa ja omaa suhdettaan siihen.

Draamakaverit-ryhmä ilmensi havaintojeni mukaan osallistavan draaman potentiaalia kommunikaation, vuorovaikutuksen, ryhmässä toimimisen sekä ilmiöiden ymmärtämisen kannalta. Kehitysvammaiselle kohderyhmälle osallistava draama ja sen monimuotoiset tekniikat toimivat tutkimukseni mukaan paitsi konkreettisena itseilmaisun ja vuorovaikutuksen vahvistajana, myös väylänä opettaa kehitysvammaisille ihmisille käsitteellisempiä inhimillisiä teemoja. Osallistavan draaman kehollinen ilmaisun kieli antoi myös äänen sellaisille osallistujille, joille puhuminen oli vähäisempää.

7.2 Roolisuoja tukena itsetuntemuksen kehityksessä

Toinen tutkimusaineistostani esiin noussut tutkimustulos on draamalliseen työskentelyyn liittyvän roolisuojan merkitys kehitysvammaisten osallistujien itsetuntemukseen ja itseymmärrykseen. Roolisuojaalla tarkoitetaan rooliin liittyvää suojaa, jonka turvin voimme kokeilla ja tutkia mitä erilaisimpia tilanteita ja hahmoja, ottamatta vastuuta roolihahmon teoista. Näin ollen roolisuoja luo yllemme eräänlaisen suojaviitan; turvan, jonka alta voimme tarkastella turvallisesti asioita, joiden käsitteleminen henkilökohtaisella tasolla voisi olla vaikeaa. Roolisuojan turvin voimme myös harjoitella erilaisten tunteiden tunnistamista ja niiden näyttämistä. (Heikkinen 2005, 42.)

Havaintojeni sekä työntekijöiltä ja osallistujilta saadun palautteen mukaan draamatyöpajat vahvistivat osallistujiensa itsetuntemusta sekä laajensivat heidän itseymmärrystään. Draamalliseen työskentelyyn keskeisesti liittyvä erilaisten roolien ottaminen ja kokeileminen antoivat osallistujille konkreettista kokemusta Heikkisen (2002, 61) puhumasta *toisena olemisesta*. Harjoittelimme roolien ottamisen kautta erilaisia sosiaalisia tilanteita, joissa osallistujat pääsivät konkreettisesti käsiksi käsiteltävään aiheeseen. Roolien vaikutuksesta osallistujien itsetuntemukseen kertoivat osallistujien kommentit sekä heidän rooliharjoitusten myötä rohkaistunut itseilmaisunsa. Roolien kautta osallistujat uskalsivat nostaa itsensä näkyville. Osallistujat myös pohtivat melko paljon roolien yhteyttä heidän omaan persoonaansa. Jotkut osallistujista reflektoivat rooliharjoitusten vaikutusta oman minuutensa ilmentämiseen ytimekkäästi.

”Pystyn sanomaan asiat paremmin hahmosta käsin. ”

Kokeilimme erilaisten roolien ottamista prosessidraamastamme käsin, jossa seurasimme työpajan alussa yhdessä luomamme päähenkilön, Esmeraldan elämän käänteitä hänen työpaikallaan, lähipiirissään sekä ihmissuhteissaan. Jokaisella toimintakerralla Esmeralda oli päätyynyt erilaiseen tilanteeseen, joka liittyi päivämme aiheeseen, kuten auttamiseen, riidan sopimiseen, omiin vahvuuksiin tai omiin rajoihin. Olin ohjaajana luonut jokaiselle kerralle pienen alkutarinan Esmeraldan tilanteesta ja ideoinut roolit pienille kohtaauksille Esmeraldan ja hänen elämäänsä sivuavien henkilöiden kanssa. Osallistujat innostuivat etenkin päähenkilön esittämisestä, mutta löysivät työpajan varrella myös ilon kokeilla muita rooleja. Merkittävintä oli huomata osallistujien laajentavan oman minäkäsityksensä rajoja kokeilemalle omien sanojensa mukaan itselleen täysin vierailta tuntuja rooleja. Oivallukset olivat merkittäviä.

Kerran eräs osallistuja esitti Esmeraldan ylihuolehtivaa äitiä, jonka esittäminen tuntui osallistujasta ensin kiusalliselta. Osallistuja kuitenkin eläytyi äidin rooliin niin, että unohti kaiken ylihuolehtivuuden ja alkoi käydä empaattista keskustelua tyttärensä kanssa siitä, ettei hän halua vahtia tai rajoittaa tyttärensä elämää, vaan olla hänelle ainoastaan tukena. Tällaiset hetket heijastivat draamatyöskentelyn vaikuttavuutta osallistujiensa itsetuntemukseen parhaimmillaan. Näin osallistuja totesi kohtauksesta keskustellessamme;

”Ehkä jonakin päivänä minäkin voin olla äiti. Jollakin toisella tapaa.”

Prosessidraaman kautta pystyimme syventämään Esmeraldan ja hänen elämäänsä kuuluvien ihmisten välisiä suhteita ja saimme rakennettua tilanteille jatkumia. Prosessidraama auttoi osallistujia kiinnittymään vahvemmin päähenkilön tarinaan ja työpajamme teemoihin, sekä mahdollisti osallistujille päähenkilön kautta pysyvämmän peilauspinnan itsensä ja päähenkilön välillä. Osallistujat löysivät paljon samastumispintaa Esmeraldaan, joka oli osallistujien kertoman mukaan hyvinkin samanlainen kuin he.

”No mullahan on ihan samanlaiset vaatteetkin kuin sillä. ”

”Mä olen tykännyt näytellä etenkin sitä. (Esmeraldaa) Se on sellainen positiivinen, rehellinen ja oma-aloitteinen; eli samanlainen kuin minä.”

Osallistujat löysivät samastumispintaa prosessidraaman kuluessa myös itselleen vieraammille teemoille. Yksi sellaisista aluksi etäisemmältä vaikuttavasta teemasta oli omien rajojen asettaminen. Osallistujat totesivat, miten ei:n sanominen ja kieltäytyminen asioista tuntui heistä vaikealta. Harjoittelimme omia rajojamme aikaisemmin kuvaamani kehollisten harjoitteiden, kuten oman henkilökohtaisen tilan merkitsemisellä, sekä prosessidraaman maailmassa rooleista käsin. Rakensimme kohtauksia, joissa jokainen sai vuorollaan kokeilla omien rajojen asettamista erilaisissa tilanteissa. Kohtauksissa muun muassa kieltäydyttiin tekemästä omiin työtehtäviin kuulumattomia kohtuuttomia töitä. Kohtausten jälkeen keskustelimme kohtauksessa käsitellystä teemasta ja osallistujat pohtivat sitä, kuinka hankalalta perheenjäsenten tai lähipiirin vaatimuksista kieltäytyminen tuntuu, vaikka osallistujat itse ymmärtävät, että heillä on oikeus kieltäytyä. Yksi osallistuja pohti prosessidraaman mieleensä kirvoittamaa asetelmaa omasta suhteestaan omaan perheenjäsenensä, jota hän kuvasi seuraavalla tavalla;

”En mä voi sanoa sille, paitsi joskus vaan, että ei.”

Myöhemmin toisella toimintakerralla osallistuja vielä palasi samaan aiheeseen ja pohti ratkaisua perhetilanteeseensa.

”//.. Että mitä mä voin tehdä, jos se ei ole samaa mieltä kun mä?”

Toisessa yhteydessä osallistuja kuitenkin totesi, että oli kokenut oppineensa omien rajojen asettamisesta ja oli näin ollen alkanut ottaa ensi askelia ei:n sanomiseen kyseisen perheenjäsenen kohdalla.

”Olen oppinut ei:n sanomista tästä ryhmästä. Olen uskaltanut sanoa sille ei. ”

Selviä viitteitä osallistujien itsetuntemuksen kasvamisesta ilmensi myös osallistujien kuvaamat muutokset omassa tunteiden säätelyssään ja tunnetaidoissaan. Eräs osallistuja kuvasi työpajan keskivaiheilla oppineensa hillitsemään omia tunteiden ailahteluitaan seuraavalla tavalla;

”Mä oon nyt harjoitellut olemaan kuuntelevampi tai rauhallisempi, ettei tunteet kuumene.”

Osallistujat arvioivat yksilöllisissä palautekeskusteluissa omaa suhdettaan tunteisiin ja niiden kokemiseen. Ryhmäläiset toivat esille myös tuntemuksensa siitä, kuinka ryhmässä sai olla oma itsensä.

”Mä nauran aina välillä, välillä itkettää, välillä ei.”

”// Oon, (työpajassa saan olla) omalla nimellä, olla oma itsensä.”

Kaiken kaikkiaan Draamakaverit-ryhmä vastasi opinnäytetyön tavoitteeseen vaikuttaessaan osallistujiensa itsetuntemukseen vahvistavasti. Osallistujat löysivät roolien mahdollistamana uusia puolia itsestään ja oppivat myös tunnistamaan omia vahvuuksiaan. Osallistujat kommentoivat palautekeskusteluissa omaa rooliaan ryhmän jäsenenä ja omaa vaikutustaan muuhun ryhmään. Osallistujien kyky sanoittaa ja tunnistaa omia vahvuuksiaan ja haasteitaan kasvoi työpajan loppua kohden.

”Mä toin ryhmään ainakin sen oppimisen halun, innostuksen oppimiseen.”

”Mä oon ollut niissä patsaissa tosi hyvä.”

”Se avun pyytäminen on tosi vaikeeta mulle välillä. Pitää vaan treenata sitä enemmän.”

”Mä osaan kyllä tehdä asiat oikein, jos mä vaan haluan.”

”Vaikeinta on se luottamus, kun ei aina tiedä kehen luottaa.”

Itsetuntemuksen vahvistumiseen liittyi myös omien vaikeuksien, haasteiden ja pettymysten kohtaamista ja niistä keskustelua. Draamatyöskentely mahdollisti näin ollen tilan, jossa itsetuntemukseen yhteyksissä olevia ajatuksia ja tunteita nostettiin esille. Tunteita tunnettiin kirjaimellisesti myös draamatyöpajan aikana; nauroimme paljon ja muutaman kerran kyynelehdittiin. Osallistujien kanssa käymissäni yksilöllisissä arviointikeskusteluissa yksi osallistuja vastasi pysäyttävästi kysyessäni, mikä oli ollut hänen mielestään parasta Draamakaverit-ryhmässä;

”- Se tunne!”

7.3 Sopimuksellinen draamatyöskentely kohtaamisten mahdollistajana

Kolmantena tutkimustuloksena havainnointiaineistoni ja saamani palautteen pohjalta nousi sopimuksellisen ja strukturoidun draamatyöskentelyn rooli kohtaamisten mahdollistajana. Tämä teema liittyi kolmanteen tutkimustavoitteeseeni, jonka pyrkimys oli edistää osallistujien välisiä suhteita draamatyöskentelyn avulla.

On mainittava, ettei tämä tavoite toteutunut täysin aukottomasti. Draamakaverit-ryhmän osallistujista kaikki eivät tunteneet toisiaan ennalta. Kaikki ilmaisivat yhdeksi syykseen draamatyöpajaan osallistumisessaan toisiin tutustumisen. Lähtökohtaisesti kaikki tulivat toimeen keskenään ja työskentelivät toistensa kanssa asiallisesti. Toisinaan ryhmätyöskentelyssä oli kuitenkin haasteita. Havaitsin ajoittaisia jännitteitä ryhmäläisten välillä ja joskus jännitteet purkautuivat epämääräisten kommenttien kautta. Kukaan ei tietoisesti vaikuttanut loukkaavan ketään, eikä suoranaisia konflikteja syntynyt. Draamatyöpajasta kirjaamissani havainnoissa ja osallistujien loppukeskusteluissa heijastui kuitenkin ajoittaista epävarmuutta osallistujien henkilökohtaisesta turvallisuuden ja hyväksytyksi tulemisen tunteesta.

”Välillä tuli vaan tunne, ettei jotkut ole valmiita työskentelemään minun kanssa.”

”Osallistuja kommentoi, että välillä on vaan vaikeaa tulla toimeen joidenkin kanssa, eikä hän ensin halunnut työskennellä hänelle nimeämäni parin kanssa.”

”Välillä mulla on ollut (ryhmässä) ulkopuolinen olo.”

Draamaryhmäläiset toivat yllä siteeraamiani ajatuksia esille loppukeskusteluissa. Työpajoissa havaitsemani ajoittaiset sosiaaliset jännitteet eivät koskaan saavuttaneet merkittävää mittasuhdetta, vaan ne kuitattiin ryhmäläisten keskuudessa työskentelyn lomassa lyhyellä hämmennyksellä. Pyrin ohjaajana ottamaan vastuuta turvallisen ja luottamuksellisen työskentelyn ylläpitämisestä ja asioiden puheeksi ottamisesta. Kukaan ei kuitenkaan työpajan aikana halunnut enempää kommentoida jännitteiden tilanteiden aikaansaamia tunteita tai ajatuksia. Tulkitsin työpajatyöskentelyn sujuvan pääasiassa sovussa ja keskinäistä kunnioitusta vaalien. Osallistujat olivat myös itse koonneet draamatyöskentelylle laatimamme draamasopimuksen sääntöihin turvallisuuden ja luottamuksellisuuden, joiden he arvioivat ryhmän aikana kuin jälkeen päinkin loppukeskusteluissa toteutuneen.

Työskentelyämme ohjasivat draamatyöskentelylle laadittavat yhteiset pelisäännöt ja niiden pohjalta yhdessä laatimamme draamasopimus. Palasimme draamasopimuksen sääntöihin usean kerran ja keskustelimme onnistumisestamme draamasopimuksen noudattamisessa. Kaikki vaikuttivat olevan tyytyväisiä sopimukseen ja osallistujat ottivat usein puheeksi muutaman mielestään tärkeimmän säännön, jotka liittyivät rehellisyyteen ja luottamukseen.

Keskinäiset suhteet kehittyivät työpajan aikana. Jotkut osallistujista, jotka suhtautuivat ensin hieman varautuen toisiinsa, päätyivät työskentelemään keskenään heittäytyvästi ja eläytyen. Jännitteet alkoivat kadota ja ryhmäytymistä alkoi olla havaittavissa siinä määrin, että osallistujat huolehtivat aina siitä, että jokaista osallistujaa odotettiin, ennen kuin

työpajatyöskentely aloitettiin. Jos kaikki osallistujat eivät päässeet paikalle, paikallaolijat huomioivat tämän ja ilmaisivat kiinnostusta poissaolevaa ryhmäläistä kohtaan.

”Toivottavasti se tulee ryhmään sitten ensikerralla.”

Ryhmäläisten välillä vallitsi rohkaiseva ilmapiiri, jota ylläpiti etenkin osa osallistujista. Oli myös merkittävää havaita, että kannustava asenne alkoi myös tarttua muihin osallistujiin. Yhteistä kannustamisen ja rohkaisun kulttuuria viljeltiin työskentelyn lomassa. Liikkeellistä ilmaisua hyödyntävissä lämmittelyissämme ryhmäläiset rohkaisivat toisiaan liikkumaan miten vaan, vapautuneesti.

”Sä voit tehdä ihan mitä vaan, älä huoli.”

Keskeisenä huomiona draamatyöskentelyn suunnitelmallisesta ja ohjatusta työskentelystä nousi esiin ohjaajan mukanaolon vaikutus osallistujien keskinäisen kanssakäymisen vahvistamisessa. Eräs osallistuja muun muassa kommentoi, että ryhmässä ja pareissa toimiminen oli helpompaa, koska ohjaaja loi raamit yhteiselle toiminnalle. Ohjaajan läsnäolo ja suunnitelmallinen työskentely vaikutti näin ollen osallistujien keskinäisen vuorovaikutuksen rakentumiseen positiivisesti. Ohjaajana roolini oli luoda turvalliset puitteet työskentelylle. Toinen tärkeä roolini oli toimintaan innostaminen ja työpajan perustehtävässä pysyminen.

Osallistujien ryhmätyötaidot ja asennoituminen toisten kanssa työskentelyyn otti työpajan kuluessa askelia positiivisempaan suuntaan. Oli merkittävää kuulla loppukeskusteluissa erään osallistujan toteavan seuraavaa;

”Oon oppinut tulemaan toimeen muiden kanssa paremmin.”

Draamallisen työskentelyn pohjautuminen yhdessä sovituille säännöille vahvisti osallistujia ottamaan vastuuta yhdessä sovituista säännöistä. Vaikka aina ryhmätyöskentely ei sujunut yhtä hyvin, kaikki kuitenkin uskoivat draamasopimuksen sääntöihin ja suhtautuivat sääntöihin vakavasti. Sääntöjä myös peilattiin toisinaan omaan toimintaan.

”Luottamus on tärkeää. Mutta mä en aina osaa.”

Sopimuksellinen ryhmätyöskentely mahdollisti myös sellaisia kohtaamisen hetkiä, jolloin tapahtui toisiin samastumista ja empatian heräämistä.

”Oli vaikeata pysyä roolissa, kun näin sun olevan surullinen.”

Kaiken kaikkiaan ryhmä toi osallistujat sellaiseen kohtaamisen tilaan, jossa he pystyivät sekä kohtaamaan itsensä, että toisensa. Muutamista jännitteistä huolimatta Draamakaverit-porukka ryhmäytyi, löysi oman tilansa ja toimintakulttuurinsa. Toimintatutkimukseni pohjalta

suunnitelmallinen ohjattu draamatyöskentely kehittää kehitysvammaisten osallistujien välisiä suhteita ja luo tiloja samastumisen kokemuksille.

Vaikkei draamatyöpajani tuskin rakentanut syvää ystävyyttä kaikkien osallistujien välille, mahdollisti se osallistujilleen arvokkaita ja opettavaisia kohtaamisia. Kuten osallistujat itsekkin totesivat: kaikkien kanssa ei tule toimeen, mutta kaikkien kanssa voi työskennellä. Erona mille tahansa ryhmätyöskentelylle draamallinen työskentely tuo osallistujat vuorovaikutteiseen yhteyteen toistensa kanssa. Tämä yhteys on sekä kehollista että ajatuksellista toimintaa, jossa pohdimme yhdessä, mitä teemme, miksi ja mitä varten. Näin ollen draaman soveltaminen kehitysvammaisten ihmisten keskinäisten suhteiden sekä sosiaalisten taitojen edistämiseksi on todennetusti perusteltua.

8 Opinnäytetyön arviointi ja johtopäätökset

Vilka ja Airaksinen (2003) toteavat, että toiminnallisen opinnäytetyön arvioinnissa keskeisimmässä osassa on tutkimukselle asetettujen tavoitteiden onnistumisen arviointi. Lisäksi valittujen työskentelymenetelmien soveltuvuutta arvioidaan tutkimuksen kohderyhmän näkökulmasta. Arvioinnissa kuvataan tutkimuksessa mahdollisesti kohdatut haasteet ja pohditaan, miten haasteisiin pyrittiin vastaamaan ja kuinka olisi mahdollisesti voinut tehdä toisin. Toiminnallisen opinnäytetyön arvioinnissa kiinnitetään huomiota myös tutkimuksen ajalliseen ja laadulliseen onnistumiseen. Ajallinen onnistuminen viittaa tutkimukselle asetetuissa aikatauluissa pysymiseen ja laadullinen onnistuminen liittyy tutkimuksen toiminnallisen osuuden onnistumiseen. Toiminnan onnistumista arvioidaan sen mukaan, millaista hyötyä tai vaikuttavuutta toiminnalla saatiin aikaan. (Vilka & Airaksinen 2003, 154-161.)

Arvioin seuraavissa kappaleissa opinnäytetyöni yleisten tavoitteiden täyttymistä suhteessa tutkimusaineistostani saamiini tuloksiin. Arviointini tukena toimivat myös Draamakaverit-ryhmän osallistujilta ja Aula-työkodin työntekijöiltä saamani palaute.

Hyödynsin opinnäytetyöni tulosten arvioinnin tukena myös muutamia tutkimusaiheeseeni liittyviä tutkimuksia ja teorial tietoa. Näitä olivat muuan muassa Tuuli Pullin (2010) väitöskirja ”Totta ja unta; draama puhe- ja kehitysvammaisten ihmisten yhteisöllisenä kuntoutuksena ja kokemuksena”, Antonis Lenakakiksen ja Maria Koltsidan vuonna 2017 Kreikassa julkaisema tutkimus eri tasoisesti vammaisten ihmisten sosiaalisten taitojen edistämisestä teatteritoiminnan keinoin sekä Adeniyin ja Omigbodun Nigeriassa vuonna 2015-2016 toteuttamaa tutkimusta, jossa vakavasti ja lievästi kehitysvammaisten nuorten sosiaalisia taitoja pyrittiin vahvistamaan koulussa toiminnallisten harjoitteiden kautta.

Toiminnallisen opinnäytetyön arvioinnin tarkoitus on myös etsiä vastaukset tutkimuksen tavoitteiden pohjalta luotuihin arviointikysymyksiin. Tutkimuksen tuloksista kertoessani

vastasin jo kahden tutkimukseni päätavoitteen arviointikysymyksiin. Kaksi päätavoitetta olivat osallistujien sosiaalisten taitojen ja itsetuntemuksen sekä osallistujien keskinäisten suhteiden edistäminen. Kaksi muuta yleistä tutkimukseni tavoitetta olivat Aula-työkodin toiminnan kehittäminen ja draamatoiminnan kehittäminen Aula-työkodissa sekä tutkimuskeskusteluun osallistuminen liittyen draaman soveltamiseen vammaistyössä. Henkilökohtaiset tavoitteeni opinnäytetyössä olivat draamatoiminnan soveltaminen itselleni uudelle kohderyhmälle, ryhmänohjaustaitojeni kehittäminen sekä selkokielisessä ohjaamisessa kehittyminen.

Arviointiluvun lopussa käyn läpi tutkimukseni henkilökohtaisten tavoitteiden onnistumisen ja kehittämisen kohtia. Arvioin oman ammatillisuuteni sekä ryhmänohjaustaitojeni kehittymistä osallistujilta sekä työntekijöiltä saamani palautteen pohjalta. Kiinnitän huomioni ohjaustaitojeni kehittymiseen erityisesti kehitysvammaisen kohderyhmäni näkökulmasta. Hyödynnän itsearvioinnissa myös tutkimuspäiväkirjaan tekemiäni havaintoja työpajatyöskentelyn varrelta. Itsearvioinnin lisäksi reflektoin myös omaa ammatillista kasvuani.

8.1 Toiminnan arviointi

Opinnäytetyöni tulosten pohjalta osallistujat löysivät draamatyöpajan aikana uusia tapoja itsensä ilmaisuun ja vuorovaikutukseen. Opinnäytetyön päätavoite edistää osallistujiensa itsetuntemusta ja sosiaalisia taitoja onnistui kahdella eri tasolla: kommunikaation ja vuorovaikutuksen rikastumisessa sekä itsetuntemuksen syventymisessä roolien kautta. Opinnäytetyön toinen tavoite edistää osallistujiensa välisiä suhteita onnistui osittain. Osallistujat kehittivät ryhmätyöskentelytaitoissaan pitkälti sopimuksellisen ja sääntöihin perustuvan draamatyöskentelyn ansiosta. Tavoitteellinen ohjattu työskentely loi osallistujille sopivia kohtaamispintoja, jossa keskinäinen luottamus ja kunnioitus koheni.

Pullin (2003, 16) mukaan draamatoiminta konkretisoi sosiaalista kokemusta pelkistetyssä muodossa. Näin ollen se on toimiva keino sosiaalisen vuorovaikutuksen ja sosiaalisten tilanteiden hahmottamiseen. Draamallinen työskentely auttaa hahmottamaan käsiteltävää asiaa kokonaisvaltaisesti, koska draama on moniaistista ja kehollista toimintaa (Pulli 2003, 16; Pulli 2010, 174). Tämä todentui Draamakaverit-ryhmässä, jossa kehollisen draamatoiminnan kautta osallistujat löysivät moninaisia kommunikoinnin ja ilmaisun muotoja. Draamatyöpajan osallistujilla oli erilaisia valmiuksia puheellisen kommunikoinnin suhteen ja siksi oli myös tärkeää, että hyödynsimme työpajassamme harjoituksia, joissa oppiminen ja osallistuminen ei tapahtunut ainoastaan sanojen kautta. Kehollinen ilmaisu mahdollisti vähemmän puhuville osallistujille vaihtoehtoisen tavan tulla nähdyiksi ja kuulluiksi. Se myös vahvisti heidän osallisuuttaan ja vaikutusmahdollisuuksiaan yhteiseen tekemiseen.

Pullin (2010) tutkimus, jossa draamaa sovellettiin puhe- ja kehitysvammaisten ihmisten yhteisöllisenä kuntoutuksena ja kokemuksena osoitti, että draamallinen työskentely

mahdollisti eri toimintavalmiuksia omaaville osallistujille moniaistisen ja elämyksellisen kohtaamisinnan, jossa oli tilaa erilaiselle ilmaisulle ja osallisuuden tasolle. Tutkimuksen mukaan draamatoiminta oli eri tavoin kehitysvammaisille osallistujilleen osallistava ja yhteisöllinen kokemus. Kehitysvammaiset osallistuivat yhteiseen draamatoimintaan valmiuksiensa mukaan muuan muassa jaetun osallisuuden tasolla. Tämä tarkoitti sitä, että liikuntarajoitteiset ryhmäläiset osallistuivat seuraten eläytyvästi toisten toimintaa ja lievemmin kehitysvammaiset osallistujat osallistuivat muun muassa heijastamalla toisten olemuskieltä. Tutkimus nosti myös esiin draaman toimivuuden inhimillisen kasvun ja uuden oppimisen tasolla. (Pulli 2010, 172-177.)

Oman tutkimukseni tulokset olivat pääosin yhtenevät Pullin (2010) tutkimuksen tulosten kanssa. Draamakaverit-työpajan osallistujat olivat lievemmillä tasolla kehitysvammaisia ja liikkumiskykyisiä, joten ero Pullin tutkimuksen kohderyhmään on huomattava. Draamakaverit-työpaja mahdollisti Pullin tutkimuksen tavoin osallistujille myös kohtaamisinnan, jossa erilaiset ilmaisun muodot olivat työskentelyn lähtökohta ja rikkaus.

Opinnäytetyöni tuloksissa ilmeni, että vuorovaikutus- ja kommunikaatiokyvyn rikastumisen lisäksi osallistujat saivat tukea itsetuntemuksensa ja itseymmärryksensä kasvuun prosessidraamassa työstämiemme roolien kautta. Omien havaintojeni ja osallistujien antaman palautteen pohjalta osallistujat saivat roolin tarjoaman roolisuojan turvin kosketusta itseensä ja omiin tunteisiinsa. Osallistujat eläytyivät rooleihin vahvasti ja löysivät melko hyvin rooleista liittymispintoja omaan itseensä.

Erilaisiin rooleihin eläytyminen ja niiden harjoittelu voi tutkitusti helpottaa uusien roolien ja toimintatapojen omaksumista myös arkitodellisuudessa (Chesner 1995, 131; Cattanach 1992, 7; Lenakakis & Koltsida 2017, 263-265). Roolien avulla voimme ymmärtää paremmin sisäisen ja ulkoisen maailmamme suhdetta. Draaman maailmassa rooleihin välittyä sekä jotain itsestä kuin mielikuvituksesta. (Cattanach 1992, 31.) Ohjaamassani draamatyöpajassa tämä havainnollistui muuan muassa siten, että osallistujat eläytyivät prosessidraamamme päähenkilön toimintaan usein omasta persoonastaan käsin, mutta uskaltautuivat tekemään valintoja, joita eivät omassa arkitodellisuudessaan kertomansa mukaan herkästi tekisi. Tästä olivat esimerkkeinä tutkimuksen tuloksista kertoessani muun muassa omien rajojen asettaminen, anteeksi pyytäminen sekä avun pyytäminen. Opinnäytetyöni draamatyöpaja onnistui näin ollen tarjoamaan osallistujilleen mahdollisuuksia harjoitella sellaisia sosiaalisia tilanteita, jotka tuottivat vaikeuksia tosielämässä.

Kehitysvammaisten ihmisten itsetuntemusta, vuorovaikutustaitoja ja omatoimisuutta edistävästä teatteritoiminnasta on esimerkkinä myös Antonis Lenakakis ja Maria Koltsidan vuonna 2017 Kreikassa julkaisema tutkimus eri tasoisesti vammaisten ihmisten sosiaalisten taitojen edistämisestä teatteritoiminnan keinoin. Tämä tutkimus puoltaa vahvasti draaman

soveltumista kehitysvammaisten kanssa sovellettavaksi menetelmäksi. (Lenakakis & Koltsida 2017, 253-264.) Tutkimuksessa kuvataan esityksentekoprosessia, jossa on mukana eri tavoin vammaisia, kuten Down-oireyhtymän omaavia ja ei-vammaisia osallistujia. Lenakakis ja Koltsidan tutkimuksen mukaan vammaiset osallistujat ilmensivät huomattavaa edistystä vuorovaikutustaidoissaan ja omatoimisuudessaan myös arkielämässään teatteritoiminnan vaikutuksesta. Tutkimuksessa nousi esiin myös vammaisten ja ei-vammaisten keskinäisen päivittäisen vuorovaikutuksen vaikutus vammaisten ihmisten osallisuuden tunteen ja sosiaalisten taitojen vahvistajana. (Lenakakis & Koltsida 2017, 258-259.)

En osaa sanoa, millainen vaikutus sillä oli draamatyöpajaani osallistuvien työskentelyyn, että olin itse ei-vammaisen ohjaaja, mutta ainakin havaitsin sen, että aktiivinen osallistumiseni draamatyöskentelyyn innosti ja motivoi osallistujien työskentelyä. Tämä liittyi varmasti myös rooliini työpajan ohjaajana. Edesautoin osallistujien työskentelyyn heittäytymistä ja rohkaistumista sillä, että tein ryhmäläisten kanssa itse kaikki samat harjoitukset, enkä koskaan jäänyt seuraamaan sivusta, ellei kyseessä ollut pariharjoitus, johon minua ei parillisen osallistujamäärän takia tarvittu.

Lenakakis ja Koltsidan (2017, 262) tutkimuksessa tuotiin esille draamatyöskentelyn sopimuksellisuuden ja yhteisten sääntöjen merkitys toiminnan onnistumisen kannalta. Omassa draamatyöpajassani yhteisesti laaditun draamasopimuksen merkitys myös korostui. Ajoittaisia sosiaalisia jännitteitä tai ryhmätyöskentelyn haasteita kohdatessamme palasimme draamasopimuksemme pariin ja kertasimme yhteiset säännöt. Tämä helpotti työskentelyn jatkuvuutta ja tavoitteisiimme sitoutumista.

Kolmas tutkimukseni tulos liittyi keskeisesti juuri sopimuksellisen draamatyöskentelyn potentiaaliin kohtaamispintojen rakentajana. Yhteinen draamaryhmä ja osallistujien tarpeita mahdollisimman hyvin palveleva toimintakulttuurimme rakensi osallistujien välille samastumisen mahdollisuuksia ja me-henkeä. Kaikki Draamakaverit-työpajan ryhmäläiset eivät olleet ystäviä draamaryhmän ulkopuolella, mutta draamatyöpajan sisällä ryhmätyö onnistui pääasiassa sovussa ja keskinäisesti kunnioittaen. Yksilöllisissä palautekeskusteluissa osallistujat kertoivat, että ohjaajan läsnäolo ja työskentelyn toistuva struktuuri helpottivat ryhmässä toimimista ja kanssakäymistä. Ohjaajalla on merkittävä rooli sopivan työskentelyrytmin, sopivien toimintatapojen sekä turvallisen työskentelyilmapiirin rakentajana (Cattanach 1992, 7, 40; Pulli 2010, 133, 136).

Opinnäytetyöni myötä huomaan, ettei draamasopimuksen laatimista ja ohjaajan roolia turvallisten puitteiden rakentajana voi koskaan korostaa liiaksi. Oman opinnäytetyöni kolmas tavoite edistää osallistujiensa keskinäisiä suhteita onnistui näin ollen siltä osin, että ryhmäläiset löysivät yhdessä työskentelyn toimivuuden yhteisten sääntöjen ja ryhmän struktuurin puitteissa.

8.2 Draamakaverit-ryhmän vaikutus osallistujiinsa

Draaman soveltaminen kehitysvammaisten ihmisten sosiaalisten taitojen ja itsetuntemuksen edistämässä on opinnäytetyöni tulosten ja tuloksia tukevien muiden tutkimusten valossa toimivaa ja perusteltua. Draamatyöpajan osallistujilta ja työntekijöiltä saamani palautteen pohjalta on todettavissa, että draamatoiminnalla on ollut positiivinen vaikutus osallistujiensa itsetuntemukseen ja sosiaalisiin taitoihin. Vaikka pidemmän tähtäimen vaikutuksia ja pysyviä muutoksia osallistujien sosiaalisessa toimintakyvyssä on mahdotonta arvioida näin lyhyen tutkimuksen aikana, on lyhyilläkin toiminnallisilla ryhmillä todettu olevan suotuisaa vaikutusta kehitysvammaisten ihmisten sosiaaliseen toimintakykyyn.

Lyhyen aikavälin toimintaryhmien vaikutuksesta kehitysvammaisten ihmisten sosiaalisiin taitoihin on esimerkkinä Adeniyin ja Omigbodun (2016) Nigeriassa vuosina 2015-2016 toteuttama tutkimus, jossa saatiin positiivisia tuloksia vaikeasti ja lievästi kehitysvammaisten nuorten sosiaalisten taitojen vahvistumisesta. Kyseessä oli hanke, jossa erityiskoulun opettajat ohjasivat sosiaalisia taitoja harjoittavia toiminnallisia harjoituksia säännöllisesti eri tasoisesti kehitysvammaisille noin 15-vuotiaille oppilailleen noin 3-4 kertaa viikossa kahdeksan viikon ajan. Tutkimuksen tulosten pohjalta havaittiin, että 20 prosentilla osallistujista, joilla oli ollut ennen vakavia puutteita sosiaalisissa taidoissa, havaittiin edistystä vuorovaikutustaidoissaan. Noin 13 prosentilla osallistujista havaittiin sosiaalisten taitojen kohenevan merkittävästi. (Adeniyi & Omigbodun 2016, 9.) Tämä tutkimus puoltaa sitä, miten jo varsin lyhyessä ajassa toteutetulla ohjatulla toiminnalla voi olla suotuisia vaikutus kehitysvammaisten ihmisten sosiaalisiin taitoihin.

Aula-työkodin työntekijöille laatimastani palautekyselystä (kts. liite 5) kävi ilmi, että kaikki kyselyyn vastanneet työntekijät olivat havainneet draamatyöpajaan osallistuneissa Aula-työkodin asiakkaiden positiivista vaikutusta mielentilaan. Kyselyyn vastasi kolme työntekijää, jotka tuntevat draamatyöpajan osallistujista yhden tai muutaman hieman paremmin. Jotkut työntekijöistä ovat draamatyöpajaan osallistuneiden asiakkaiden omia nimettyjä ohjaajia, joten heillä on parempi tuntemus asiakkaiden taustasta ja tilanteesta.

Kaksi vastanneista työntekijöistä kertoi havainneensa tuntemiensa osallistujien sosiaalisissa taidoissa ja itsetuntemuksessa edistystä. Työntekijät kertoivat havainneensa kehitystä asiakkaiden kommunikointitavassa, joka oli muuttunut toiset ihmiset huomioivammaksi. Yksi työntekijä raportoi myös erään asiakkaan omatoimisuuden huomattavasta lisääntymisestä draamatyöpajan myötä; asiakkaan motivaatio työn tekemiseen oli lisääntynyt niin, että hänellä olisi riittänyt intoa tehdä muidenkin asiakkaiden työtehtävät.

Toisena havaintona yksi työntekijä mainitsi erään ryhmän osallistujan käyttäytyneen nykyään rennommin sosiaalisissa tilanteissa, jotka olivat ennen asiakkaalle vaikeita. Työntekijä kertoo asiakkaan itseilmaisun muuttuneen varmemmaksi; omia ajatuksia oli opittu sanoittamaan

ennen mahdollisen jännitteen syntymistä. Työntekijä kertoi asiakkaan tuoneen esille draamatyöpajassa harjoiteltua tunteista puhumista, joka oli osaltaan auttanut asiakkaan tunteiden säätelyä.

Kaikki kolme kyselyyn vastannutta työntekijää raportoivat draamatyöpajan olleen mielekästä ja motivoivaa toimintaa kaikille osallistujille sen perusteella, miten asiakkaat olivat toiminnan mielekkyyttä kuvailleet. Työntekijät kertovat, että asiakkaat tulivat työpajasta aina hyvällä mielellä ja positiivisuus kantoi päivän loppuun saakka työtoiminnassa. Yksi työntekijä totesi, että draamatyöpajan osallistujien ryhmäytyminen oli vaikuttanut onnistuvan todella hyvin, koska ryhmäläiset olivat saapuneet työpajan jälkeen Aulaan hyvällä mielellä ja yhdessä keskustellen. Yksi työntekijä kertoi, ettei ollut havainnut mitään muutosta muutaman osallistujan arkikäytöksessä, mutta nosti esiin positiivisen mielen, joka osallistujissa välittyi draamatyöpajan jälkeen.

Kaikki kyselyyn vastanneista olivat sitä mieltä, että draamatoimintaa olisi kannattavaa soveltaa pysyväksi menetelmäksi Aula-työkodin asiakkaille. Kaikkien mielestä draamatyöskentely olisi toimiva menetelmä asiakkaiden sosiaalista toimintakykyä ja itsetuntemusta kohentavana toimintana. Lisäksi todettiin, että draama voisi toimia hyvänä menetelmänä työvalmennuksessa niille, jotka olivat suuntautumassa työelämäänsä. Draaman kautta voitaisiin harjoitella työelämässä tarvittavia taitoja. Yksi työntekijöistä myös mainitsi, että draamatoiminnan helppo saavutettavuus kaikille Aulan asiakkaille olisi tärkeää. Myös toiminnan jatkuvuus nähtiin tärkeänä toiminnan vaikuttavuuden näkökulmasta. Kaiken kaikkiaan työntekijät näkivät draaman olevan toimiva ja perusteltu menetelmä vammaistyössä.

8.3 Itsearviointi

Arvioin tässä kappaleessa omien henkilökohtaisten tutkimustavoitteideni onnistumista. Omat henkilökohtaiset tavoitteeni olivat seuraavat: draamatoiminnan soveltaminen itselleni uudelle kohderyhmälle, ryhmänohjaustaitojeni kehittäminen sekä selkokiekisessä ohjaamisessa kehittyminen. Käyn läpi nämä kolme tavoitetta ja arvioin lopuksi omaa ammatillista kehittymistäni. Arvioin oman ammatillisuuteni sekä ryhmänohjaustaitojeni kehittymistä osallistujilta sekä työntekijöiltä saamani palautteeseen pohjalta. Hyödynnän itsearvioinnissani myös tutkimuspäiväkirjaani tekemiäni havaintoja työpajatyöskentelyn varrelta.

Onnistuin draamatoiminnan soveltamisessa itselleni uudelle kohderyhmälle osallistujilta ja työntekijöiltä saamani palautteen pohjalta hyvin. Tästä kertoo osallistujien sitoutuneisuus sekä heidän ilmentämänsä innostus Draamakaverit-ryhmää kohtaan. Draamakaverit-ryhmän osallistujien yksilöllisissä palautekeskusteluissa kävi ilmi, että jokainen osallistuja oli

kiinnostunut jatkamaan draamaa harrastuksena, mikäli sellaiseen olisi mahdollisuus. Osalle draama oli ollut täysin uusi työskentelyn muoto, joten tähänkin liittyen tulkitseen onnistuneeni draaman soveltamisessa kohderyhmäänsä sopivaksi melko hyvin.

Draaman soveltaminen keskenään eri valmiuksilla tuleville kehitysvammaisille osallistujille ei kuitenkaan ollut täysin vaivaton tehtävä. Painin paljon draamaharjoitusten soveltuvuuden, oikea-aikaisuuden ja työskentelyn sopivan muodon löytämisen kanssa. Jokaisella osallistujalla oli luonnollisesti omat tarpeensa, eikä lähtökohta toiminnalle voinutkaan olla jokaisen osallistujan yksilöllisistä tarpeista lähtevää. Silti tasapainon löytäminen draamatyöskentelyn sopivan vaativuusasteen ja mielekkyyden välillä tuntui haastavalta. Omaa ohjaamistani ohjasi ensisijaisesti toiminnallisen tutkimukseni perustehtävä, joka liittyi osallistujien itsetuntemuksen ja sosiaalisten taitojen edistämiseen osallistavan draaman keinoin. Luovini siis paljon oikeanlaisten harjoitusten ja sopivan työskentelyn rytmin kanssa, enkä ollut aina varma siitä, toiminko parhaalla mahdollisella tavalla.

Toinen henkilökohtainen tavoitteeni ryhmänohjaustaitojeni kehittämässä on suoraan kytköksissä ensimmäiseen tavoitteeseeni. Kehityin ensisijaisesti kehitysvammaisen erityisryhmäni ohjaamisessa, koska ryhmän ohjaamisen kehityskohdat liittyivät etenkin itselleni uuteen kohderyhmään. Yksi keskeinen ryhmänohjauksellinen taito on ohjaajan kyky edetä ryhmätyöskentelyssä sopivassa rytmissä, askel askeleelta. Oikea-aikaisesti etenevä prosessi edistää osallistujiensa yksilöllistä ja sosiaalista kasvua sekä ryhmän kiinteyden muodostumista. (Chesner 1995, 133.)

Osallistujilta saamani palautteen ja havaintojeni pohjalta onnistuin pitämään työskentelyn rytmin pääasiassa sopivana, mutta ajoittain rytmi saattoi kiihtyä liiaksi. Yksilöllisessä palautekeskustelussa osallistuja kertoi, että välillä prosessidraamatyöskentely eteni liian nopeasti ja osallistujan oli hankalaa pysyä tahdissa mukana. Toisaalta osallistuja kertoi pitäneensä prosessidraaman harjoituksista. Havaitsin itse, että ajoittain kiirehdin joissakin kohtaa prosessidraamaa tai muissa työskentelyn vaiheissa. Erehdyin luulemaan, että kaikki osallistajat olivat ymmärtäneet tehtävänannon, vaikkei niin välttämättä aina ollutkaan.

Tämä liittyi keskeisesti myös kolmanteen tavoitteeseeni: selkokielisessä ohjaamisessa kehittymiseen. Pyrin ohjeistuksissani aina mahdollisimman suureen selkeyteen ja rauhallisuuteen. Joskus tämä ei kuitenkaan onnistunut riittävän hyvin. Osallistajat eivät itse välttämättä kertoneet, etteivät olleet ymmärtäneet tehtävänantoa tai he ilmaisivat ymmärtäneensä ohjeistuksen, vaikkei näin käytännössä aina ollut. Minun täytyi ohjaajana olla hyvin tarkka havainnoimaan osallistujien ilmeitä ja eleitä tulkitakseni heidän todellista ymmärrystään.

Koin haasteena ohjeistaa tai kuvata työpajan aikana käsiteltyjä hyvinkin abstrakteja teemoja, kuten omia rajoja tai omaa henkilökohtaista tilaa ja sen merkitystä. Huomasin, että teemojen ymmärrettävään avaamiseen olisi tarvinnut konkreettisempia esimerkkejä. Hyödynsin kuvakortteja mahdollisuuksien mukaan, mutta kortit eivät sopineet kaikkeen työskentelyyn. Työpajan kuluessa tulin siihen tulokseen, että kaikista selkein tapa demonstroida abstrakteja teemoja olisi esittää tähän teemaan liittyvä pieni kohta toisen ohjaajan kanssa, jonka jälkeen osallistujat saisivat kommentoida näkemäänsä ja omaa ymmärrystään näkemästään. Vastaavanlaisesta työskentelytavasta on esimerkki Päivi Fadjukoffin ja Johanna Juvosen (1992) kokoamassa oppimateriaalissa, jossa kehitysvammaisten vuorovaikutustaitoja pyritään opettamaan draamatoiminnan avulla. Jokaisessa Fadjukoffin ja Juvosen kuvaamassa opintopiirissä ohjaajat ensin demonstroivat käsiteltävän aiheen pienenä kohtauksena. Tämän jälkeen alkaa vasta varsinainen työskentely aiheeseen liittyen. (Fadjukoff & Juvonen 1992.) Tällainen työskentelyn alustus oli luonnollisesti itselleni mahdotonta, koska ohjasin työpajat yksin. Työparina ohjaaminen voisi olla kehitysvammaryhmän suhteen siinä mielessä toimivampi ratkaisu, että ohjaamiseen saisi enemmän selkeyttä ja havainnollistavaa otetta. Koin yksin ohjaamisen kuitenkin mielekkääksi, eikä se tuntunut liian raskaalta.

Selkokiehityksen edistämiseksi olisin voinut suunnitella ohjeistukseni tarkemmin etukäteen. Nyt ohjasin draamatyöpajat jokaisella toimintakerralla suunnittelemani karkean rungon mukaan. Yksittäisten käsitteellisempien asioiden kohdalla olisin kuitenkin voinut tarkentaa oman ohjaamiseni tapaa ja pysähtyä enemmän abstraktien teemojen äärelle. Haasteena työskentelyn ohjaamisessa oli myös se, ettei ohjaaminen saanut liikaa keskittyä puheelliseen ohjaamiseen. Osallistujien keskittyminen ja kuuntelemiskyky oli vaihtelevaa, joten pyrin pitämään puheelliset osuudet lyhyinä ja yksinkertaisina. Tasapainoa riittävän ohjeistuksen ja toiminnallisen tekemisen välillä oli ajoittain vaikeata löytää.

Lähtökohtani työskentelyssä oli kuitenkin painottaa toiminnallista osuutta enemmän ja lähteä kokeilemaan aiheita konkreettisen tekemisen kautta. Uskoin tämän olevan perusteltu painotus myös kohderyhmäni huomioon ottaen. Toiminnan kautta tapahtui ymmärrystä, mitä en aina ohjaajana ensin edes huomannut. Joskus osallistujat saattoivat kertoa oppineensa eniten juuri siitä aiheesta, joka itselle ohjaajana oli tuntunut kaikista vaikeimmalta käsitellä. Oli myös joskus ilo kuulla, miten sellainen harjoitus, jonka oli ohjaajan näkökulmasta kokenut hieman epäselväksi osallistujien suhteen, olikin ollut jollekin osallistujalle opettavaisin ja mielenkiintoisin kokemus. Ohjaajana minun oli tärkeää muistaa, ettei kyseessä ollut yksi homogeeninen ryhmä kehitysvammaisia, vaan jokaisella oli omat erilaiset valmiudet, niin kuin meillä kaikilla (Kehitysvammaliitto 2019a). Näin pyrin välttymään turhilta olettamuksilta ja tunnistin osallistujien valmiudet yksilöllisemmin, vaikkein ehkä voinutkaan suunnitella toiminnan sisältöä yhtä mielekkääksi jokaisen kannalta.

Yksilöllisissä palautekeskusteluissa kysyin osallistujilta palautetta omasta ohjauksestani ja sain heiltä positiivista palautetta oman ohjaamisen selkeydestä. Osallistujat olivat pitäneet ohjaamistani huomioonottavana ja innostavana. Keskusteluissa nousi esiin yksi keskeinen ryhmätyöskentelyyn liittyvä asia: turvallisuus. Se on kaiken ryhmässä toimimisen edellytys. Turvallisuus on myös olennainen taie draamatyöskentelyn onnistumiselle; ilman turvallisuuden tunnetta emme myöskään uskalla poistua mukavuusalueiltamme, joka kaikessa uuden oppimisessa on välttämätöntä. Draamallisen työskentelyn pohjana on turvallinen ja luottamuksellinen tila, joka on avain toimivaan draamatyöskentelyyn (Heikkinen 2002, 124). Tämän turvallisuuden luomiseen vaikuttaa suuresti oma ohjaamisen tapani. Ryhmän alussa on tärkeää tehdä harjoituksia, jotka rakentavat luottamusta osallistujien välille (Chesner 1995, 136).

Onnistuin tässä havaintojeni ja osallistujilta saamani palautteen mukaan pääasiassa hyvin. Loppukeskusteluissa tuli kuitenkin puheeksi muutaman osallistujan kokemaa ajoittainen ulkopuolisuuden ja turvattomuuden tunne ryhmässä. Nämä tilanteet olivat liittyneet sosiaalisiin jännitteisiin muutaman osallistujan välillä, jotka tulivat ilmi muutamalla toimintakerralla hämmentävien kommenttien muodossa. Olin ohjaajana hieman huolissani turvallisuuden tunteen rakentumisesta tämän takia. Pyrin vastaamaan jännitteisiin ryhmän kanssa niin, että otin asian puheeksi ja kävimme läpi draamasopimukseemme kirjaamia sääntöjä, joihin kuuluivat turvallisuus, toisista välittäminen ja luottamus. Jännitteiset tilanteet olivat hyvin ohimeneviä ja tilanne rauhoittui keskustellessamme säännöistä ja keskinäisen kunnioituksen tärkeydestä.

Joka tapauksessa muutamille osallistujille oli loppukeskusteluiden perusteella jäänyt muutaman kerran turvaton olo ja suhtauduin tähän vakavasti. Keskustelin loppukeskusteluissa osallistujien kanssa siitä, kuinka olisin voinut toimia toisin, ja tulimme yhdessä siihen tulokseen, että olisin voinut esimerkiksi pyytää jännitteisissä tilanteissa mukana olleita osallistujia työpajan jälkeen keskustelemaan kanssani kahden kesken tapahtuneesta. Se olisi käytännössä tuottanut aikataulullista haastetta, koska ryhmäläiset lähtivät aina työpajasta suoraan Aula-työkotiin lounaalle. Keskustelun olisi näin ollen voinut järjestää jokin muu kerta, esimerkiksi ennen seuraavaa toimintakertaa.

Jäin miettimään tätä asiaa, enkä tiedä edelleenkaan, kuinka kyseisessä tilanteessa olisi voinut toimia parhaiten. Pyrin pitämään ohjaamiseni voimavarakeskeisenä ja käsittelemään sosiaalisiin taitoihin ja itsetuntemukseen liittyviä asioita positiivisuuden kautta. Tämä oli myös yksi syy sille, miksi en nähnyt perustelluksi nostaa ohimeneviä jännitteisiä tilanteita isomman käsittelyn kohteiksi. Ohjaajana minun oli kuitenkin vaikeata tulkita, vaikuttiko tilanne vahvasti osallistujiin vai ei. Ryhmäläiset jatkoivat jännitteisten tilanteiden jälkeen työskentelyä innokkaasti eivätkä tuoneet ilmi mahdollisia negatiivisia tunteitaan.

Tulevaisuudessa pyrin ottamaan ohjaajana herkemmin puheeksi tällaiset tilanteet ihmisten kanssa kahden kesken. Vaatii taitoa ja herkistymistä aistia, milloin on oikea hetki ottaa jokin asia puheeksi ja milloin se puolestaan saattaa toimia itseään vastaan; negatiivista asiaa vahvistavana ja työskentelyn huomion kiinnittämisenä ongelmiin. Tämä oli joka tapauksessa itselleni opettavainen kokemus ohjaajana, enkä näe sitä myöskään epäonnistumisena, vaan kehittymisen kohtana.

8.4 Oman ammatillisen toiminnan reflektointi

Koen, että olen kasvanut ammatillisesti paljon tämän opinnäytetyöni draamaryhmän kautta. Onnistuin havaintojeni mukaan sopivan joustavassa ja jämäkässä ohjaamisen tavassa. Annoin osallistujille tilaa luovuudelle, mutta pidin toiminnan suunnan tavoitteellisena ja tutkimusaiheen mukaisena. Joskus osallistujien kiinnostus herpaantui muihin aiheisiin tai henkilökohtaisten asioiden ruotimiseen. Silloin onnistuin mielestäni hyvin palauttamaan toiminnan fokuksen perustehtäväämme ja muistutin osallistujia työpajamme tarkoituksesta ja tavoitteista. Kehityin löytämään tasapainoa sopivan kuuntelemisen ja toimintaa ylläpitävän jämäkkyyden välillä.

Minulle oli ohjaajana tärkeää, että jokainen koki tulleeensa kuulluksi ja nähdyksi, ja että toimintakerroilla oli tilaa myös kiireettömälle ihmettelylle ja omien kokemusten jakamiselle. Opin säätelemään työskentelyn etenemisen tahtia paremmin tunnistaessani paremmin ryhmän omaa dynamiikkaa ja osallistujien tapaa ilmaista itseään. Merkittävänä vastuuna ohjaajana minulla myös oli tasavertaisen osallistumisen mahdollistaminen. Osa osallistujista oli puheliaampia ja aktiivisempia kertomaan näkemyksensä. Näin ollen oma roolini oli pitää huolta siitä, että jokainen sai puheenvuoron ja tilan tuoda esille oman ideansa tai ajatuksensa.

Onnistuin myös muokkaamaan työpajan sisältöä ja toimintatapoja osallistujien tarpeiden ja valmiuksien mukaan. Toisinaan vaihdoin työskentelytapaamme lennosta huomattessani, ettei yksi tapa toiminutkaan. Osasin pitää sopivan rauhan ohjaamisessani ajoittaisesta kiirehtimisestä huolimatta. Yleisesti ottaen osasin suhtautua työpajan aikana tapahtuviin muuttuviin ja yllättäviin tilanteisiin tyynesti.

Olen kiitollinen itselleni siitä, etten esimerkiksi lähtenyt etsimään uusia jäseniä jo miltei puoleen väliin edenneeseen draamaryhmään silloin, kun yksi joutui jäämään jalan loukkaantumisen takia ryhmästä pois. Keskustelimme asiasta Aula-työkodin yhteyshenkilöni kanssa ja tulin siihen tulokseen, että ryhmän luottamuksellisuuden ja turvallisuuden kannalta en halua lisätä osallistujia ryhmään. Tämä oli varmasti oikea päätös. Osallistujat kertoivat

palautekeskusteluissaan, miten ryhmän muihin jäseniin alkoi tutustua paremmin työpajan aikana ja miten työskentelyä oli helpottanut se, että ryhmä oli jo tutumpi.

Onnistuin pitämään opinnäytetyölleni asettamani aikataulun melko hyvin. Tutkimusluvan saamiseen meni luultua pidempi aika, mutta sain järjestettyä silti sopivan määrän työpajoja. Vain yksi suunnittelemani työpaja jäi pois, koska pidin vain yhden tutustumiskerran kahden sijasta. Sain kuitenkin järjestettyä suunnittelemani työpajat siinä ajassa, mitä olimme Aula-työkodin kanssa sopineet. Muu opinnäytetyöhöni liittyvä aikataulu muuttui hieman kevään aikana huomattessani, etten saanut opinnäytetyön kirjallista osuutta tehtyä suunnittelemani ajassa. Lopulta onnistuin kuitenkin luovimaan aikataulut itselleni ja ohjaajalleni sopivaan rytmiin.

9 Tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden arviointi

Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2014, 23-24) mukaan eettisesti hyvä tutkimus noudattaa *hyvää tieteellistä käytäntöä*. Se tarkoittaa muuan muassa sitä, että tutkija suunnittelee, toteuttaa ja raportoi yksityiskohtaisesti tutkimuksensa toteutustavat. Hyvään tieteelliseen käytäntöön liittyy myös tarkkuus ja läpinäkyvyys tutkimuksen tuloksista. Tutkimuksen täytyy pohjata tieteellisten kriteerien mukaiselle tiedonhankinta- tutkimus- ja arviointimenetelmille. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu lisäksi muiden tutkimusaiheesta kirjoittaneiden tutkijoiden työn saavutusten huomioiminen ja oman tutkimuksen arvioiminen suhteessa jo olemassa olevaan tutkimustietoon. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2014, 23-25; Tuomi & Sarajärvi 2018, 150.)

Huomioin eettisen tutkimuksen käytännön kuvaamalla mahdollisimman tarkkaan toiminnallisen tutkimukseni taustaa, kohderyhmää sekä valitsemaani draamallista työskentelymenetelmää. Perustelin omia näkemyksiäni draamallisesta menetelmästä suhteessa aiheesta tehtyyn kirjallisuuteen ja tutkimuksiin. Avasin lisäksi tutkimukseeni keskeisesti liittyvät käsitteet mahdollisimman tarkasti.

Hirsjärvi ym. (2014, 25) mainitsevat ihmistieteissä tehtävien tutkimusten eettisyyden lähtökohdiksi ihmisarvon kunnioittamisen, tutkimukseen osallistuvien suostumuksen varmistamisen sekä tutkimukseen osallistuvien riittävän perehdytyksen tutkimuksen tarkoituksesta ja tavoitteista. Lisäksi eettisesti kestävä tutkimuksen kivijalkana on tutkijan henkilökohtainen eettinen sitoutuneisuus. Tällä tarkoitetaan sitä, ettei tutkija pyri vain noudattamaan hyvän tutkimuksen käytänteitä ulkokultaisesti tai pidä eettisen tutkimuksen kriteerejä pelkkinä tarkistuslistan mekaanisina kohtina. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 150.)

Eettinen sitoutuneisuus tutkimuksen käytänteisiin näkyi omalla kohdallani jatkuvalla toiminnan arvioimisella, omien toimintatapojeni muuttamisella tarpeen vaatiessa ja omien ennakoasenteideni ja odotusteni tiedostamisella ja niistä irrottautumisella. Otin omassa

tutkimuksessani huomioon ihmistieteiden eettiset lähtökohdat suunnitellessani toiminnan sisällön osallistujalähtöiseksi. Pyrin olemaan ohjaajana sensitiivinen ja muokkaamaan ryhmän toimintaa ryhmästä nousevien tarpeiden ja toiveiden mukaiseksi. Kartoitin osallistujien toiveita ja tarpeita haastattelujen, osallistuvan havainnointini sekä toiminnallisen palautteen keruun kautta.

Tutkimuksen eettisyyttä puolsi se, että tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista. Osallistujilta kerättiin allekirjoitetut suostumuslupalomakkeet, joissa he lupautuivat olemaan mukana toiminnallisessa tutkimuksessa sekä jakamaan kokemuksiaan tutkimuksen kirjalliseen osaan tavalla, jolla ketään osallistujaa ei voida henkilöidä tai tunnistaa (kts liite 3).

Draamaryhmän aluksi kerroin kaikille osallistujille tutkimuksen tarkoituksesta ja tavoitteista. Varmistin, että osallistajat ymmärsivät olevansa mukana toiminnallisessa tutkimuksessa allekirjoittaessaan suostumuslomakkeen. Tutkimuksen läpinäkyvyyden lisäämiseksi tarkoitukseni on myös laatia osallistujille tutkimuksen tuloksista oma kooste, jonka jaan tai esitän osallistujille ja Aula-työkodin henkilökunnalle sovittuna ajankohtana. Näin ollen osallistajat pääsevät enemmän osalliseksi myös tutkimuksen tuloksiin.

Eettisen ryhmätyöskentelyn takaamiseksi laadimme draamaryhmän alussa osallistujien kanssa yhteisen draamasopimuksen. Ideoimme siihen yhteistyössä osallistujien kanssa tärkeitä sääntöjä ja arvoja, jotka koimme luottamuksellisen ryhmätoiminnan kannalta olennaisiksi. Palasimme yhteiseen draamasopimukseemme toiminnan aikana aina tarvittaessa. Pidin myös huolta siitä, että teimme draamasopimuksestamme kaikille ymmärrettävän ja selkeän.

Eettisiin tutkimuskäytänteisiin kuuluu myös vaitiolovelvollisuus tutkimuksen aikana esille tulleista tutkimukseen osallistuneiden henkilökohtaisista asioista. Tutkijan on varmistettava, ettei tutkimuksen aikana käsiteltävää tietoa luovuteta ulkopuoliselle. Tietoa ei saa myöskään käyttää muuhun kuin tutkimustarkoitukseen. Kaikkien tutkimukseen osallistuneiden on jätävä nimettömiksi ja tutkijan on myös pidettävä huolta, etteivät osallistajat ole tunnistettavissa tutkimusraportissa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 156.) Hävitin haastattelumateriaalit tai muut laitteisiini keräämäni tutkimukseen liittyvät dokumentit tutkimuksen päätyttyä. Pidin huolen siitä, ettei kukaan ulkopuolinen päässyt käsiksi tutkimuksen dokumentteihin tutkimuksen aikana salasanoin turvatuilla laitteilla. Säilytin vaitiolovelvollisuuteni osallistujien yksityisasioista, jotka mahdollisesti tulivat ilmi draamatyöpajan työskentelyn lomassa. Hyödynsin osallistujien kokemuksia ja heidän tutkimusaiheeseen liittyviä kommentteja anonymisti ainoastaan niin, ettei kukaan ole tunnistettavissa tekstistä. Poimin osallistujien jakamista ajatuksista ainoastaan opinnäytetyöni aiheen kannalta olennaisia otteita.

Hirsjärvi ym. (2014, 292-293) toteavat tutkimuksen luotettavuuden ilmenevän muuan muassa tutkimuksen tekstin ymmärrettävyytenä ja johdonmukaisuutena. Tutkimuksen kieliasun tulisi

olla loogista ja tutkimuksen ydinasiat, niin sanottu punainen lanka, tulisi erottua tekstistä lukijalle. Lisäksi tutkimuksessa käytettävien lähteiden huolellinen merkitseminen ja erottaminen omista ajatuksista edistää tutkimuksen luotettavuutta (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2014, 349-351).

Pyrin selkeyttämään omien ajatusteni erottautumista tutkimusperäisestä tiedosta. Yritin kirjoittaa opinnäytetyöni kirjallisen raportin mahdollisimman helppolukuista ja johdonmukaista kieliasua suosien. Suosin mahdollisimman tuoretta tutkimustietoa ja kirjallisuutta tutkimukseni pohjana. Hyödynsin kuitenkin muutamaa hieman vanhempaa lähdetä, joiden pätevyyttä perustelin sillä, ettei kyseisten teosten tieto ole aikaansa sidonnaista eikä vanhemmista teoksista saamani tieto ole ristiriidassa nykyisen tutkimustiedon kanssa.

Tutkimukseni luotettavuutta tarkastellessa on hyvä huomioida myös osallistuvaan havainnointiin liittyvät haasteet. Tutkijan objektiivisuus havainnoitsijana voi kärsiä, jos hän esimerkiksi sitoutuu emotionaalisesti havainnoitavaan ryhmään. Lisäksi osallistuva havainnoitsija vaikuttaa itse läsnäolollaan ryhmän dynamiikkaan ja käyttäytymiseen, jolloin havainnoinnin kautta saatava tieto ei voi olla täysin objektiivista. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2014, 213.) Tiedostan oman vaikutukseni tutkimuksen kulkuun, koska olen samaan aikaan sekä toimintaa ohjaava, että toimintaa arvioiva henkilö.

Tutkimuspäiväkirjaa ja havainnointitaulukkoa analysoidessani tiedostin osallistuvaan havainnointiin liittyvät haasteet ja tieteelliset epätasällisyydet. Havainnointi tieteellisen tutkimuksen aineistonkeruutapana on hyvin subjektiivista ja tulkinnanvaraista toimintaa. Tutkija vaikuttaa omalla läsnäolollaan ja toimintatavallaan tutkimuksen osallistujiin, joten yhteisestä toiminnasta tehtävät tulkinnot ovat aina sidoksissa tutkijan omaan osallistumisen tasoon tutkimustilanteessa. Tutkijan tekemiin tulkintoihin vaikuttavat myös tutkijan omat ennakoasenteet ja odotukset. (Eskola & Suoranta 1996, 79.) Näin ollen tutkimuksen aineistoa analysoidessani tiedostin sen tosiasian, etten voi yleistää tämän tutkimuksen tuloksia yleiseksi tiedoksi. Sen sijaan toiminnallinen opinnäytetyöni voi tuottaa suuntaa antavaa tietoa siitä, miten draama menetelmänä voi toimia kehitysvammaisten ihmisten kanssa ja kuinka suuri vaikutus sillä voi olla kehitysvammaisten ihmisten itsetuntemukseen ja sosiaalisiin taitoihin.

10 Pohdinta ja kehittämis ehdotukset

10.1 Pohdinta

Luodessani silmäyksen opinnäytetyöni prosessiin, tuntuu se tänä päivänä eräänlaiselta matkalta, johon hyppäsin mukaan tietämättä matkan päätepysäkkiä. Hyppäsin tämän aiheen ja kohderyhmän pariin osittain siksi, että en tiennyt, kuinka siinä kävisi. Ainoa varma asia oli suuri uteliaisuus ja puhdas kiinnostus.

Opinnäytetyön prosessin aikana kävin läpi hyvin erilaisia ammatillisen kasvun ylä- ja alamäkiä. Joinain hetkinä tunsin tietäväni täsmälleen mitä teen ja miksi. Toisinaan taas kaduin sitä, etten ollut alun perin valinnut sellaista opinnäytetyön aihetta ja asiakasryhmää, joka olisi ollut itselleni ennestään tuttu. Koin riittämättömyyden tunnetta omasta puutteellisesta kyvystäni ohjata draamaa tarpeeksi asiakaslähtöisesti. Pohdin myös usein, miksi lähdin tähän yksin, enkä ottanut tähän savottaan paria.

Kaiken tämän sisäisen pihinän keskellä tunsin kuitenkin eteneväni johonkin. Säilytin uskoni siihen, että vaikka en itse tietäisi täysin mitä teen, niin silti ohjaamani draamatyöpajan täytyi jatkua. Oivalsin taas, miten arvokasta opintojeni aikana paljon pohtimani ei-tietäminen on. Tiesin, että tärkeintä oli herkistyä kuulemaan ja näkemään - kaikkea ei aina tarvitse ymmärtää.

Huomasin kasvavani ammatillisesti opinnäytetyöni myötä sellaisella tasolla, jossa pääsin yhä enemmän ei-tietämisen tilaan. Se oli tila, jossa en tehnyt oletuksia asiakkaan olemuksesta tai valmiuksista, vaan olin avoin havainnoimaan, kuulemaan asiakasta itseään ja muuttamaan toimintaani se mukaisesti, mikä kussakin tilanteessa tuntui oikealta. En tiennyt aina mikä oli oikein, mutta muistin myös sen olevan kaiken taiteellisen toiminnan lähtökohta; kaikkea ei voi tietää etukäteen. Onnistuin opinnäytetyöni aikana antautumaan tilaan, jossa luotin omaan tutkimusaiheeseeni ja päästin irti liiasta kontrollin tarpeesta.

Oli ilo huomata, miten asioita alkoi tapahtua. Draamatyöpajan ryhmästä alkoi kehkeytyä minuuden ja sosiaalisten suhteiden tutkimisen tila. Sovelsimme draamaa menetelmänä ymmärtääksemme itseämme ja muita. Kokeilimme vuorovaikutusta sanoin ja ilman sanoja. Tutkimme omia rajojamme, tunnistimme omia vahvuuksiamme, kohtasimme omia heikkouksiamme ja eläydyimme mitä monimuotoisempiin sosiaalisiin tilanteisiin prosessidraamamme päähenkilön Esmeraldan kautta. Olin ylpeä siitä, miten draamaryhmän osallistujat uskalsivat kokeilla itselleen aivan uusia työskentelyn tapoja. Olin vaikuttunut siitä, millaisella sitoutumisella osallistujat työskentelivät. Olin myös kiitollinen heille siitä, miten osallistujat jakoivat omia ajatuksiaan ja tunteitaan muulle ryhmälle. Kun nauroimme ja kyynelehdimme, muistin tavoitteellisenkin työskentelyn keskellä, että olemme kaikki ensisijaisesti ihmisiä, joilla on tarve tuntea ja kokea yhteenkuuluvuutta, ymmärrystä.

Draamakaverit-ryhmä onnistui luomaan puitteet inhimilliselle kohtaamiselle. Vaikkeivat kaikki työpajaan osallistuneet olleet arjessaan ystäviä, löysivät osallistujat tavan tulla toimeen keskenään. Tämä on jo sinänsä itsessään arvokas saavutus maailmassa, jossa on paljon keskenään erimielisiä ihmisiä, jotka eivät suostu kohtaamaan toisiaan. Draaman maailma onnistui turvaamaan tilan, jossa ei tarvinnut olla samaa mieltä, vaan jossa sai olla juuri sen tunteen ja ajatuksen kanssa, joka oli sillä hetkellä läsnä. Draamatyöpajassa saimme olla kaikki yhtä keskeneräisiä, koska olimme harjoittelemassa, mitä itsetuntemukseen ja

sosiaalisiin taitoihin liittyi. Se tuntui huojentavalta ja uskon sen välittyneen myös osallistujille, jotka saivat osallistua täysin omista valmiuksistaan käsin.

Opinnäytetyöni merkittävät onnistumiset liittyivät osallistujien ilmaisukeinojen rikastumiseen, itsetuntemuksen laajentumiseen roolien kautta sekä sopimuksellisen draamatyöskentelyn kautta mahdollistuviin kohtaamisiin. Näiden tutkimuksellisesti todennettujen tulosten lisäksi draama toimi myös inhimillisen kasvun edistäjänä. Draamakaverit-ryhmä ei ainoastaan opettanut osallistujilleen sosiaalisia taitoja tai kohentanut heidän itsetuntemustaan. Draamaryhmä myös loi osallistujilleen mahdollisuuden kohdata draamatyöskentelyn kautta itsensä.

Jotta voimme oppia toimimaan muiden kanssa, on meidän opittava toimimaan myös itsemme kanssa. Näin ollen näen draamatyöpajan mahdollistaneen paitsi taitojen oppimista myös inhimillistä kosketusta omiin tunteisiin ja tarpeisiin.

10.2 Kehittämisehdotukset

Opinnäytetyöni tulosten sekä laajan tutkimustiedon perusteella osallistava draama on toimiva menetelmä vammaistyössä. Draama toimii moniaistisen ja monimuotoisen työskentelymuotonsa johdosta hyvin erilaisille erityisryhmille. Osallistavaa draamaa voidaan soveltaa asiakasryhmän valmiuksien ja toimintakyvyn mukaan, eikä yhtä ainuttakaan tapaa työskentelylle ole. Kaikki riippuu ohjaajan valmiuksista ja omasta kiinnostuksesta soveltaa draamaa erilaisille tarpeille sopiviksi.

Draamakaverit-ryhmässä onnistuin soveltamaan draamallista työskentelyä yritysten ja erehdysten kautta. Suunnittelin draaman soveltamista monellakin tapaa, mutta suurin oppi minulle tuli ryhmässä kokeilemalla ja havainnoimalla, miten soveltamani harjoitteet toimivat. Osallistavan draaman menetelmistä tarinateatteri ja prosessidraama onnistuivat ryhmässäni hyvin. Prosessidraama vaati minulta ohjaajana kuitenkin selkeämpää ohjeistusta ja prosessidraaman tarinan käänteiden konkreettisempaa kertomisen tapaa.

Prosessidraaman haasteena voi olla se, että vähemmän puhetta tuottavat kokevat prosessidraaman ilmaisun kielen liian sanalliseksi, joka osaltaan tuottaa osallistujille suorituspainetta tai haasteita osallistua kokonaisvaltaisesti. Ehkä prosessidraamaa voisi ohjeistaa enemmän kehollisen ilmaisun suuntaan, tai ainakin painottaa sen olevan yksi vaihtoehto tarinan kerronnalle. Näin ollen kehollista ilmaisua suosivimmat osallistajat saisivat entistä enemmän onnistumisen kokemuksia ja varmuutta omaan ilmaisuunsa prosessidraamassa.

Yhtenä kehitysvammaryhmille tai muille erityisryhmille toimivana osallistavan draaman menetelmänä voisi soveltaa myös forum-teatteria. Forum-teatterin avulla erilaisia käsitteellisiäkin aiheita voitaisiin lähestyä konkreettisen demonstraation kautta. Ehdotukseni

olisi, että kaksi ohjaajaa ohjaisivat forum-teatteria soveltavan kokonaisuuden niin, että he ensin esittäisivät pienen ennalta harjoitellun kohtauksen draamatoiminnassa käsiteltävän aiheen pohjalta. Kohtauksen esittämisen jälkeen ryhmä voisi kommentoida näkemäänsä ja tuoda forum-teatterin tapaan ehdotuksia kohtauksen tapahtumien kulkuun. Osallistujat voisivat suoraan tulla ilmentämään ideansa, kertomalla niistä ensin suullisesti tai tulemalla heti kokeilemaan omaa ideaansa kohtaukseen, jossa seuraavalla kierroksella kohtaisivatkin ohjaaja ja osallistuja. Näin jokainen pääsisi yksitellen toimimaan samassa kohtauksessa ja kehittämään tilannetta eteenpäin.

Forum-teatterin avulla voitaisiin harjoitella hyvin esimerkiksi erilaisia työelämän tilanteita, työhaastattelua tai sosiaaliin suhteisiin liittyviä tilanteita. Forum-teatteri mahdollistaisi konkreettisen havainnollistavan tavan ilmentää jotain ilmiötä ja se aktivoisi osallistujia myös pohtimaan, kuinka he itse toimisivat vastaavissa tilanteissa. Työskentely sopisi etenkin ratkaisukeskeisiin tai taitovalmennusta tukeviin työpajoihin.

Aula-työkodin työntekijät toivat esille, miten draamatyöskentely voisi toimia osana työelämän taitojen valmennusta. Draamakaverit-ryhmän osallistujien kiinnostusten ja heitä puhuttelevien aiheiden pohjalta tunnetaidot ja ihmissuhteet olivat teemoja, jotka herättivät paljon kiinnostusta. Kehitysvammaisille ja muillekin erityistä tukea tarvitseville ihmiselle tunne- ja ihmissuhdetaitojen harjoittelu olisi varmasti todella tarpeellista, kuten luonnollisesti meille kaikille. Vammaisilla ihmisillä todetaan kuitenkin keskimääräistä enemmän haasteita tunnetaidoissa ja ihmissuhteiden rakentamisessa, ja siksi niiden käsittely olisi erityisen tärkeää (Adeniyi & Omigbodun 2016, 1-2). Draamatoiminnan säännöllisyys ja jatkuvuus olisi myös tärkeää, jotta draaman oppimiskokemus rakentaisi osallistujilleen mahdollisesti jotain pysyviä muutoksia heidän tunnetaidoissaan tai itsetuntemuksessaan.

Draama soveltuu moneen tarpeeseen vammaistyössä niin konkreettisen taitovalmennuksen kuin inhimillisen kasvunkin näkökulmasta. Kaikessa konkreettisuudessaan draama yhdistää erilaisia kokemusmaailmojamme ja tuo meitä yhteen samojen kysymysten äärelle. Draama luo erilaisten ymmärrysten tasojen välille ymmärrystä, eikä draaman soveltamiseen tarvita samaa kieltä. Draama muistuttaa meitä siitä, mitä meissä on samaa. Näin ollen draaman kautta voidaan harjoitella myös empatiaa, toisiin liittymistä. Kaikki me lopulta tahdomme tulla nähdyiksi ja kuulluiksi. Draama on se kieli ja kasvot, joiden kautta voimme toisemme kohdata.

Lähteet

Painetut

Boal, A. 1992. Games for actors and non-actors. Translated by Adrian Jackson. Lontoo: Routledge.

Cattanach, A. 1992. Drama for people with special needs. Lontoo: A & C Black.

Chesner, A. 1995. Dramatherapy for people with learning disabilities. A world of difference. Lontoo: Jessica Kingsley Publishers.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1996. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Fadjukoff, P. & Juvonen, J. 1992. Minä vaikutan! Opintomateriaali kehitysvammaisten vuorovaikutustaitojen opiskeluun. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskus.

Heikkinen, H. 2002. Draaman maailmat oppimisolueina. Draamakasvatuksen vakava leikillisuus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Heikkinen, H. 2005. Draamakasvatus- opetusta, taidetta ja tutkimista! Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2014. Tutki ja kirjoita. 19.painos. Porvoo: Tammi.

Karkkulainen, M. 2011. Siivet selkään, draamakengät jalkaan. Helsinki: Tmi Raija Airaksinen/ Draamatyö.

Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.

Metsämuuronen, J. 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. 3. painos. Helsinki: Gummerus kirjapaino Oy.

Notko, T. 2016. Vuorovaikutussuhteet ja valtaistuminen. Kuntoutustyöntekijän ja vammaisten näkemyksiä vammaisuudesta. Akateeminen väitöskirja. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Niemistö, R. 2008. Teoksessa Aitolehti, S. & Silvola, K. (toim.) Suhteiden näyttämöt. Näkökulmia psykodraamaan. Helsinki: Duodecim.

Pulli, T. & Hämäläinen, V. 2003. (toim.) Kuvittele! Draama kieltä kehräilee, sanatonta saattelee. AAC-hanke SANOMATTA SELVÄÄ 1999-2002. Raportti 4. Pääjärvi: Avainsäätiö.

Pulli, T. 2010. Totta ja unta. Draama puhe- ja kehitysvammaisten ihmisten yhteisöllisenä kuntoutuksena ja kokemuksena. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Repo, M. 2004. Teoksessa Malm, M. & Matero, M. & Repo, M. & Talvela, E-L. Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyön perusteet. Helsinki: WSOY.

Salmimies, R. 2008. Onnistu itsesi johtamisessa. Helsinki: WSOY.

Toivanen, T. 2007. Huippukokemus. Teoksessa Bardy, M. & Haapalainen, R. & Isotalo, M. & Korhonen, P. (toim.) Taide keskellä elämää. Helsinki: Like.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Vehmas, S. 2005. Vammaisuus. Johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan. Helsinki: Gaudeamus.

Vilkka, H. & Airaksinen T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Sähköiset

Adeniyi, Yetunde, C. & Omigbodun, Olayinka, O. 2016. Effect of a classroom- based intervention on the social skills of pupils with intellectual disability in Southwest Nigeria. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*. Vol 10. Sivut 1-12. Lontoo: BioMed Central. <https://search-proquest-com.nelli.laurea.fi/docview/1825300144?accountid=12003> Viitattu 22.1.2019.

Amado, A, N., Stancliffe, R, J., McCarron, M. & McCallion, P. 2013. Social Inclusion and Community Participation of Individuals with Intellectual/ Developmental Disabilities. *Intellectual and Developmental Disabilities*. Nro. 5. Sivut 360-375. Washington: American Association of Intellectual/ Developmental Disabilities. <https://search-proquest-com.nelli.laurea.fi/docview/1491201339?accountid=12003> Viitattu 22.1.2019.

Ignagni, E. 2011. Disabled young people, support and dialogical work of accomplishing citizenship. University of Toronto: Toronto. <https://search-proquest-com.nelli.laurea.fi/docview/925634649?accountid=12003> Viitattu 22.1.2019.

Aula-työkoti. 2019. Aula-työkodin arvot. <http://www.aula-tyokoti.fi/infoa/> Viitattu 8.1.2019.

Freeman, G-D. & Sullivan, K. & Rayton, C-R. 2010. Effects of creative drama on self-concept, social skills and problem behaviour. *The Journal of Educational Research*. Nro 3. Sivut 131-138. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00220670309598801> Viitattu 21.1.2019.

Foley, K-R., Bourke, J., Einfeld, S. L., Tonge, B., J., Trollor, J. & Leonard, H. 2016. Young People with Intellectual Disability Transitioning to Adulthood: Do Behaviour Trajectories Differ in Those with or without Down Syndrome? *Scholarly Journals*. Vol 11. Nro 7. San Francisco: Public Library of Science. <https://search-proquest-com.nelli.laurea.fi/docview/1802585871?accountid=12003> Viitattu 22.1.2019.

Kempe, A. 2011. Drama and the education of young people with special needs. Teoksessa Schonmann, S. (toim.) *Key concepts of theatre/drama education*. SensePublishers. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-94-6091-332-7_27#citeas Viitattu 21.1.2019.

Lenakakis, A. & Koltsida, M. 2017. Disabled and nondisabled actors working in partnership for theatrical performance: a research on theatrical partnerships as enablers of social and behavioural skills for persons with disabilities. *Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance*. Numero: 2. Sivut: 251-269. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13569783.2017.1286975> Viitattu 22.1.2019.

Mikä on Aulatyökoti? Viitattu 8.1.2019.

<http://www.aula-tyokoti.fi/>

Kehitysvammaliitto. 2019a. Kehitysvammaisuus. Viitattu 8.1.2019

<https://www.kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisuus/>

Kehitysvammaliitto. 2019b. Oppiminen. Viitattu 8.1.2019.

<https://www.kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisuus/oppiminen/>

Kehitysvammaliitto. 2019c. Lainsäädäntö. Viitattu 23.1.2019.

<https://www.kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisuus/lainsaadanto/>

Selvitys vammaisten syrjintäkokeuksista arjessa. ”Vammaisena olen toisen luokan kansalainen.” 2016. Yhdenvertaisuusvaltuutettu. Helsinki: Oikeusministeriö ja syrjinnän seurantajärjestelmä. Viitattu 6.5.2019.

https://www.syrjinta.fi/documents/10181/40035/Vammaisselvitys_uusin/2506b079-2a76-4aff-ae1d-5e9728f38657

Schnapp, L. & Olsen, C. 2003. Teaching Self- Advocating Strategies Through Drama. Intervention in School and Clinic. Nro. 4. Sivut: 211-219. Austin: Sage Publications inc.

<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/105345120303800403>

Viitattu 21.1.2019.

Stancliffe, R. J., Lakin, K. C., Larson, S., A., Engler, J., Taub, S., Fortune, J. & Bershadsky, J. 2012. Demographic Characteristics, Health Conditions and Residential Service Use in Adults with Down Syndrome in 25 U.S. States. Intellectual and Developmental Disabilities. Vol. 50. Nro. 2. Sivut 92-108. Washington: American Association of Intellectual & Developmental Disabilities.

<https://search-proquest-com.nelli.laurea.fi/docview/1022483809?accountid=12003>

Viitattu 22.1.2019.

THL: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. Vammaispalvelujen käsikirja. Vammaisuus yksilön ja yhteiskunnan välisenä suhteena. Viitattu 26.3.2019.

<https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yhteiskunnassa/vammaisuus>

Vammaisselvityksen tiivistelmä. ”Vammaisena olen toisen luokan kansalainen.” 2016.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu. Helsinki: Oikeusministeriö ja syrjinnän seurantajärjestelmä.

Viitattu 6.5.2019.

https://www.syrjinta.fi/documents/10181/40035/Vammaisselvityksen+tiivistelm%C3%A4_fina%20l/c7b3385b-1e05-4e13-9dff-f69ebbd75314

Verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta 2019a. Lääketieteellinen näkökulma. Viitattu 8.1.2019.

<https://verneri.net/yleis/laaketieteellinen-nakokulma>

Verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta 2019b. Toimintakyky ilmenee sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Viitattu 8.1.2019.

<https://verneri.net/yleis/toimintakyvyn-nakokulma>

Verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta 2019b. Toimintakyvyn näkökulma. Viitattu 8.1.2019.

<https://verneri.net/yleis/toimintakyvyn-nakokulma>

Verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta 2019c. Toimintakyvyn näkökulma. Viitattu 8.1.2019.

<https://verneri.net/yleis/toimintakyvyn-nakokulma>

Verkkopalvelu vammaisuudesta 2019d. Osallisuuden ja työn laatuksiteerit. Viitattu 23.1.2019.

<https://verneri.net/yleis/osallisuuden-ja-tyon-laatuksiteerit>

Verkkopalvelu vammaisuudesta 2019e. Itseilmaisu. Viitattu 23.1.2019.

<https://verneri.net/yleis/itseilmaisu>

Verkkopalvelu vammaisuudesta 2019f. Itsenäisyys. Viitattu 23.1.2019

<https://verneri.net/yleis/itsenaisyys>

Öystilä, S. 2003. Toiminnallisen opetuksen perustan rakentajia. - John Dewey, Kurt Lewin, Jacob Levy Moreno, David Kolb Ja Jack Mezirow. Tutkimusartikkeli. Tampere: Tampereen yliopisto.
Viitattu 21.1.2019.

Kuviot

Kuvio 1: Opinnäytetyön tekoprosessi ja aikataulu	24
Kuvio 2: Sosiometristä työskentelyä	28
Kuvio 3: Harjoitusten merkitseminen	28
Kuvio 4: Loppurituulin kangas	29
Kuvio 5: Draamasopimus	31
Kuvio 6: Prosessidraaman päähenkilö	32
Kuvio 7: Osallistujien vahvuuksia kuvien kautta	33

Taulukot

Taulukko 1: Opinnäytetyön yleiset tavoitteet	12
Taulukko 2: Opinnäytetyön henkilökohtaiset tavoitteet	13

Liitteet

Liite 1: Havainnointitaulukko	72
Liite 2: Draamakaverit- ryhmän toimintakertojen sisältö	73
Liite 3: Suostumuslupalomake	83
Liite 4: Draamakaverit- ryhmän mainos	85
Liite 5: Palautekysely Aula- työkodin työntekijöille	86
Liite 6: Yksilöllisten palautekeskustelujen runko	87
Liite 7: Sisällönanalyysin taulukko	88

Liite 1: Havainnointitaulukko

havainnoitava asia	ei onnistunut / oli suuria vaikeuksia	onnistui enimmäkseen	onnistui hyvin / tavallista paremmin
Edellisen kerran opitun kertaus ja virittäytyminen			
virittäytymiseen osallistuminen			
oman mielipiteen / muiston ilmaisu			
oman oppimisen näkyväksi tekeminen			
Draamatyöskentely ja prosessidraamaan osallistuminen			
osallistuminen työskentelyyn			
avun pyytäminen tarvittaessa			
yhteiseen draamatarinaan eläytyminen			
ideointi, tarinan kehittelyyn osallistuminen			
toisten ideoiden vastaanottaminen			
yhteistyö parityönä/ ryhmänä			
Toiminnan prosessointi			
toisten kuuntelu			
oman näkemyksen ilmaisu			
teeman käsittely → linkitys omaan / oikeaan elämään			

Liite 2: Draamakaverit- ryhmän toimintakertojen sisältö

90 min/kerta

Paikka: Setlementtitalo Naapuruustila 2, Sturenkatu 11, Helsinki

5.3.2019 1. Draamakaverit- ryhmän tutustumiskerta		
Mitä tehdään:	Toiminnan tavoitteet:	Huomioitavaa:
<p>Draamakaverit- ryhmän esittely.</p> <p><u>Lämmittely- ja tutustumisharjoitukset:</u> hernepussiviesti nimellä ja eri liikkeillä ja tasoilla, nimi ja liike- kierros & hedelmäsalaattipeli hedelmillä ja omilla kiinnostuksen kohteilla.</p>	<p>Selventää osallistujille ryhmän tarkoitus ja tavoitteet.</p> <p>Tutustuminen ja virittäytyminen työskentelyyn. Jännityksen purku.</p> <p>Itsen esittely ja toisiin liittyminen, keskittyminen, valintojen teko, reaktio- ja tarkkailukyvyyn vahvistaminen, kuuntelu.</p>	<p>Mukaan hernepusseja.</p> <p>Hedelmäsalaatissa käytän aluksi patjoja merkkeämään ihmisten paikkoja piirissä. Olen ensin ohjaajana itse keskellä, kun pelin kulku on selkeä osallistujille, pääsevät myös he yksitellen keskelle.</p>
<p><u>Eläytymis- ja kontaktiharjoitus:</u> liikutaan tilassa eri rytmeissä, tervehditään toisia katsomalla silmiin ja sanomalla käsipäivää, tervehditään lyömällä kädet yhteen ja huudetaan jeee.</p>	<p>Tilan havainnointi, toisten havainnointi, kontaktin otto toisiin, vuorovaikutuksen lisääminen.</p>	<p>Tilan raivaaminen sopivan avaraksi liikkua.</p>
<p><u>Sosiometria:</u> Osallistujat asettuvat janalle sen mukaan, mitä mieltä ovat kyseisistä väitteistä.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Minua jännitti tulla tänne. 2. Olen ollut ennen mukana teatteritoiminnassa. 3. Olen kiinnostunut osallistumaan Draamakaverit-ryhmään. 4. Harjoitusten tekeminen tuntui helpolta. 5. Harjoitusten tekeminen tuntui vaikealta. 6. Haluan oppia draamaryhmässä, kuinka tutustua uusiin ihmisiin. 7. Haluan draamaryhmän avulla kehittää kaveritaitojani. 	<p>Osallistujien kokemusten, näkemysten ja ajatusten näkyväksi tekeminen. Palautteen anto. Osallistujien näkemysten kartoittaminen seuraavien toimintakertojen suunnittelua varten.</p>	<p>Ota mukaan KYLLÄ & EI- taulut.</p> <p>Ota kuvat osallistujien jaloista, kuinka sijoittuivat janalle.</p> <p>Muista kysyä perustelut ihmisten sijoittumisesta janalle.</p>

<p><u>Loppurituuaali:</u> sirkuskangasmeri ja tuulihoito</p> <p>Pidämme piirissä kiinni suuresta pyöreästä sirkuskankaasta niin, että kangasta pidetään kiinni tasaisesti joka puolelta. Etsimme sanattomasti yhteisen rytmin heiluttaa kangasta, kuin meren aaltoja. Kiihdytämme välillä aaltojen rytmiä myrskyksi ja taas takaisin tyyneyteen. Jokainen käy yksitellen kankaan alla keskellä ”tuulihoidossa”. Lopuksi suljemme silmämme ja etsimme yhteisen rytmin.</p>	<p>Yhdessä toimiminen, kuuntelu, eläytyminen, toisten aistiminen, pysähtyminen.</p> <p>Maadoittava ja rauhoittava rituaalinomainen yhteinen lopetus.</p>	<p>Muista ottaa kangas mukaan.</p> <p>Piirin keskelle kankaan alle laitetaan patja ja tuoli, koska joillekin on haastavaa käydä makuulle patjalle.</p> <p>Lopuksi muista pyytää varmoilta osallistujilta allekirjoitukset suostumuslomakkeisiin.</p>
---	--	--

14.3.2019 2. Millainen on hyvä ystävä & draamasopimus		
Mitä tehdään:	Toiminnan tavoitteet:	Huomioitavaa:
<p><u>Lämmittely- ja tutustumisharjoitukset:</u> Nimi ja liike- harjoitus pohjaten omiin kuulumisiin, toistetaan kierros tekemällä liikkeitä pieninä ja isoina. Jos kuulumisesi olisi patsas-kierros.</p> <p>Linna ja linnan kummitus-harjoitus; kaksi ihmistä muodostavat kädet yhteen laittamalla linnan, linnan sisällä asuu aina yksi kummitus, ohjaaja sanoo, ketkä vaihtavat paikkaa, kummitukset, linnat vai molemmat.</p>	<p>Tutustuminen ja virittäytyminen työskentelyyn. Jännityksen purku. Omien kuulumisten näkyväksi tekeminen. Toisiin liittyminen.</p> <p>Eläytyminen, kontaktin ottaminen, reaktiokyky, kuuntelu.</p>	<p>Alkupuolella käydään läpi suostumuslomake sellaisten kanssa, jotka sitä eivät ole vielä allekirjoittaneet.</p>
<p><u>Teematyöskentely:</u> Millainen on hyvä ystävä- kuvakorttiharjoitus. Jokainen saa valita 1-2 kuvatai vahvuuskorttia, jotka kuvastavat hyvää ystävyyttä. Käydään läpi yhteisesti niin, että jokainen esittelee oman kortin ja perustelee valintansa. Kirjoitan hyvän ystävän ominaisuuksia fläppitaululle.</p> <p>Luodaan yhteinen draamasopimus. Voidaan</p>	<p>Virittäydytään ystävyysteemaan kuvien kautta. Luodaan keskustelua hyvästä ystävydestä ja kaveritaidoista.</p> <p>Luodaan pohjaa draamasopimuksen säännöille.</p> <p>Luodaan yhteiset pelisäännöt draamaryhmässä</p>	<p>Tuo kuva- ja vahvuuskortit.</p> <p>Pyydä nimikirjoitukset jokaiselta draamasopimukseen.</p>

käyttää pohjana hyvän ystävän ominaisuuksia.	toimimiselle turvallisen ja luottamuksellisen ilmapiirin takaamiseksi.	
<u>Sosiometria:</u> Osallistujat asettuvat janalle väittämien mukaan. <ol style="list-style-type: none"> 1. Opin tänään uutta siitä, millainen on hyvä ystävä. 2. Osaan olla mielestäni hyvä ystävä muille. 3. Onnistuin tänään kuuntelemaan muita. 4. Onnistuin tänään ilmaisemaan mielipiteeni. 	Osallistujien kokemusten, näkemysten ja ajatusten näkyväksi tekeminen. Palautteen anto. Osallistujien näkemysten kartoittaminen seuraavien toimintakertojen suunnittelua varten.	Sosiometriaa varten KYLLÄ & EI- taulut mukaan. Piirrän ihmisten sijoittumisen janalle paperille muistiin.
<u>Loppurituuaali:</u> sirkuskangasmeri ja tuulihoito	Maadoittava ja rauhoittava rituaalinomainen yhteinen lopetus.	Tuo sirkuskangas.

21.3.2019 3. Toisiin tutustuminen & ystävyysteeman jatkaminen		
Mitä tehdään:	Toiminnan Tavoitteet:	Huomioitavaa:
<u>Lämmittely- ja virittäytymisharjoitukset:</u> Nimi ja liike- kierros omista kuulumisista. Tanssiipiiri musiikin tahdissa. Yksitellen näytetään joku tanssiliike, johon muut yhtyvät.	Omien kuulumisten jakaminen, toisiin liittyminen, nähdyksi tuleminen, valintojen tekeminen, peilaaminen.	Bluetooth- kaiutin mukaan.
<u>Sosiometria:</u> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kuluneella viikolla olen onnistunut olemaan kunnioittava kaveri muille. 2. Kuluneella viikolla olen onnistunut kuuntelemaan muita. 	Viime kerralla käydyn aiheen kertaaminen ja opitun yhdistäminen omaan elämään.	
<u>Eläytymisharjoitus:</u> Liikutaan tilassa erilaisin rytmein. Liikutaan tilassa säädellen välimatkaa muihin joko menemällä hyvin kauas tai yhteen rykelmään. Tervehditään toisia katsomalla silmiin ja sanomalla käsipäivää. Tervehditään lyömällä kädet yhteen ja huutamalla jee.	Tilan havainnointi, toisten havainnointi, kontaktin otto toisiin, vuorovaikutuksen lisääminen, itsen esittely toisille.	
<u>Teematyöskentely:</u> Yhteisen prosessidraaman hahmon luominen fläppitaululle.	Rakennetaan prosessidraaman päähenkilö, jonka kautta tulemme käsittelemään	Fläppitaululle kirjataan päähenkilön taustatarina. Piirretään hahmo.

<p>Hahmon pohjalta kaksi rooliharjoitusta: Esmeralda haluaa tutustua uusiin ihmisiin. Kuinka hän voisi löytää itselleen ystäviä? Esmeralda ja uusi naapuri kohtaavat.</p> <p>Esmeralda tulee uutena ryhmäläisenä flamenco-seuran tunnille. Kuinka uudet jäsenet ottavat hänet vastaan?</p>	<p>erilaisia aiheita seuraavilla kerroilla. Luodaan päähenkilö osallistujalähtöisesti, heidän kiinnostusten ja ideoiden pohjalta.</p> <p>Rooliharjoituksissa harjoitellaan itsensä esittelyä. Kuinka tutustumme uusiin ihmisiin. Kuinka ottaa uusia ihmisiä mukaan yhteisöihin. Miten toimia, jotta uuden ihmisen olisi helppoa tulla ryhmään.</p>	<p>Rooliharjoituksissa päähenkilöä merkkää hattu.</p>
<p><u>Sosiometria:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Opin lisää siitä, kuinka tutustua uusiin ihmisiin. 2. Opin uutta siitä, kuinka ottaa uusi ihminen mukaan ryhmään. 3. Onnistuin tänään kuuntelemaan muita. 4. Onnistuin tänään ilmaisemaan oman mielipiteeni. 	<p>Osallistujien kokemusten, näkemysten ja ajatusten näkyväksi tekeminen. Palautteen anto. Osallistujien näkemysten kartoittaminen seuraavien toimintakertojen suunnittelua varten.</p>	<p>Tällä kertaa tuoleilta käsin vapaana keskusteluna. Janalle asettuminen vaikuttaa haastavalta. Keskustelun huomiot kirjoitan ylös heti toimintakerran jälkeen.</p>
<p><u>Loppurituuaali:</u> sirkuskangasmeri ja tuulihoito</p>	<p>Maadoittava ja rauhoittava rituaalinomainen yhteinen lopetus.</p>	<p>Tuo sirkuskangas.</p>

28.3.2019 4. Omat vahvuudet esiin		
Mitä tehdään:	Toiminnan tavoitteet:	Huomioitavaa:
<p><u>Lämmittely- ja virittäytymisharjoitukset:</u> Ääni- ja liikekierros kuulumisista. Tämän jälkeen jokainen kertoo lyhyesti omat kuulumisensa, jotka muut tekevät näkyväksi tarinateatterin liikkuvan patsaan muodossa.</p>	<p>Omien kuulumisten jakaminen, toisiin liittyminen, nähdyksi tuleminen, valintojen tekeminen, oman ilmaisun vahvistaminen, toisten kuunteleminen.</p>	
<p><u>Edellisen teeman kertaus & sosiometria:</u> Kerrataan ensin läpi hyvän ystävän ominaisuuksia. Tehdään sitten näkyväksi teeman liittämistä omaan arkeen.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Olen kuluneella viikolla onnistunut olemaan rehellinen muille. 	<p>Kaveritaitojen yhdistäminen arkeen ja omaan elämään. Oman oppimisen näkyväksi tekeminen. Positiivisen palautteen antaminen ryhmässä.</p>	

2. Olen kuluneella viikolla onnistunut kuuntelemaan muita.		
<u>Teematyöskentely:</u> Mitkä ovat vahvuuteni- kuvakorttiharjoitus. Jokainen valitsee 1-3 kuvaa, jotka kuvastavat itselle sitä, missä on hyvä. Jaetaan toisille. Lopuksi tehdään tarinateatterin muodossa liikkuva patsas ryhmänä jokaisen vahvuuksista.	Omien vahvuuksien näkyväksi tekeminen ja niiden sanoittaminen, toisiin liittyminen, luottamuksen rakentaminen, itsetuntemuksen vahvistaminen, toisiin liittyminen.	Ota kuvakortit mukaan.
<u>Teematyöskentely jatkuu:</u> Prosessidraama päähenkilön kautta. Rooliharjoitus: Esmeralda menee työhaastatteluun. Mitkä ovat hänen vahvuutensa? Vuorotellen tehdään rooliharjoituksia tilanteesta niin, että jokainen pääsee kokeilemaan.	Omista vahvuuksista kertomisen harjoittelu roolin kautta. Työhaastattelutilanteen harjoittelu.	
<u>Sosiometria:</u> 1. Tiedän nyt paremmin, mitkä ovat vahvuuteni. 2. Osaan kertoa omista vahvuuksista.	Toiminnan liittäminen omaan elämään, prosessointi.	
<u>Loppurituuaali:</u> sirkuskangasmeri ja tuulihoito	Maadoittava ja rauhoittava rituaalinomainen yhteinen lopetus.	Sirkuskangas.

4.4.2019 5. Omat rajat tutuiksi		
Mitä tehdään:	Toiminnan tavoitteet:	Huomioitavaa:
<u>Lämmittely- ja virittäytymisharjoitukset:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Ääni- ja liikeharjoitus omista kuulumisista. • Peiliharjoitus pareittain. Musiikki taustalle. Toinen johtaa vuorollaan liikettä, jota toinen seuraa. Keskustellaan lopuksi, millaista oli tehdä. Kumpi rooli oli helpompi? • Mun rajat- harjoitus. Pariharjoitus, jossa toinen seisoo omalla paikallaan ja toinen kävelee hitaasti pariaan kohti. Omalla paikallaan seisova 	Omien kuulumisten jakaminen, kuuntelu- ja havainnointikyvyn vahvistaminen, omien aloitteiden tekeminen, johtamisen ja seuraamisen harjoittelemineen, oman henkilökohtaisen tilan käsitteen ymmärtäminen, omien rajojen tunnustelu.	

<p>pari nostaa kätensä ylös siinä vaiheessa, kun kokee parinsa tulleen oman mukavuusalueensa rajalle.</p>		
<p><u>Teematyöskentely:</u> Teeman käsittely prosessidraaman kautta. Aluksi käymme läpi päähenkilömme Esmeraldan pohjatarinaa.</p> <p>Rooliharjoituksia yhteisen hahmon Esmeraldan erilaisista tilanteista, joissa hän asettaa rajoja ja kieltäytyy tekemästä jotain. Kohtauksissa Esmeralda kohtaa työnantajansa, työkaverinsa sekä ystävänsä.</p>	<p>Rajojen asettamisen sekä El:n sanomisen harjoittelu roolien kautta, rajojen asettamisen tärkeyden ymmärtäminen, itsearvostuksen vahvistaminen, omien oikeuksien ymmärtäminen.</p>	
<p><u>Purku ja palaute</u> Sosiometria:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Minä osaan kieltäytyä, jos en halua tehdä jotain. 2. Minulla on oikeus määrittää omat rajani. <p>Harjoitusten merkitseminen ja palautteenanto:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Mikä oli paras harjoitus? 2. Mikä oli vaikein harjoitus? 3. Mikä oli opettavaisinta tänään? <p>Sosiometria:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Onnistuin tänään kuuntelemaan muita. 2. Onnistuin tänään kertomaan mielipiteeni. 3. Onnistuin tänään olemaan rohkea. 	<p>Käsitellyn teeman yhdistäminen omaan elämään, oman oppimisen näkyväksi tekeminen, omien ajatusten ja kokemusten jakaminen, palautteen anto toiminnasta, toiminnan tarkoituksenmukaisuuden arviointi, oman onnistumisen näkyväksi tekeminen, oman osallistumisen arviointi.</p>	<p>Toteutin sosiometrian fläppitaululle piirretylle janalle. Näyttää toimivan paremmin kuin janalle asettautuminen fyysisesti.</p> <p>Kysyessäni palautetta harjoituksista, jaoin ne kolmeen ryhmään;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Lämmittelyt: ääni ja liikeharjoitus & peiliharjoitus 2. Omat rajat-pariharjoitus 3. Rooliharjoitukset Esmeraldasta <p>Merkitsin jokaisen ryhmän esineillä, jotka kuvastivat harjoituksia. Osallistujat antoivat palautetta harjoituksista asettamalla tietyn värisen post it- lapun esineen viereen.</p>
<p><u>Loppurituuli</u> <u>Sirkuskangasmeri.</u></p>	<p>Yhteinen lopetus ja maadoittuminen.</p>	

Mitä tehdään:	Toiminnan tavoitteet:	Huomioitavaa:
<u>Edellisen kerran aiheen kertaaminen</u> Sosiometria: <ol style="list-style-type: none"> 1. Olen kuluneella viikolla osannut kieltäytyä, jos en ole halunnut tehdä jotain. 2. Olen kuluneella viikolla onnistunut kertomaan mielipiteeni. 	Oman oppimisen näkyväksi tekeminen, käsitellyn aiheen yhdistäminen omaan elämään.	
<u>Lämmittely- ja virittäytyminen:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Ääni- ja liike-kuulumiskierros. • Pariharjoitus kuulumisista. Pareittain vaihdetaan kuulumiset, kerrotaan muulle ryhmälle oman parin kuulumiset. • Patsasharjoitus pareittain. Luodaan patsaat aiheista: Hyvä kuuntelija & Riidan sopiminen. • Peiliharjoitus pareittain. 	Omien kuulumisten jakaminen, nähdyksi ja kuulluksi tuleminen, kuuntelemisen ja omista kuulumisista kertomisen harjoittelu, päivän teemaan virittäytyminen, havainnointikyvyn vahvistaminen, toisen ideaan liittyminen ja oman idean tarjoaminen.	
<u>Teematyöskentely</u> Prosessidraaman pohjalta rooliharjoitukset Esmeraldan elämästä. Tilanne jatkuu siitä, mihin rooliharjoituksissa viimeksi jäätii. Esmeralda kohtaa työnantajansa, työkaverinsa, ystävänsä, naapurin miehen sekä poikaystävänsä. Jokaisessa kohtauksessa tehdään lopulta sovinto.	Kuuntelemisen ja sovinnon teon harjoittelu roolien kautta. Empatiakyvyn vahvistaminen toisen tilanteeseen eläytymisen kautta. Anteeksi pyytämisen ja anteeksi antamisen teemat ja niiden käsittely draaman kautta.	
<u>Purku ja palautteen anto</u> Sosiometria: <ol style="list-style-type: none"> 1. Minusta on helppoa pyytää toiselta anteeksi. 2. Minusta on helppoa antaa toiselle anteeksi. 3. Onnistuin tänään kuuntelemaan muita. 	Teeman linkittäminen omaan elämään, oman oppimisen ja onnistumisen näkyväksi tekeminen, palautteen anto toiminnasta, toiminnan tarkoituksenmukaisuuden arviointi, osallistujien oman toiminnan arviointi.	Sosiometria fläppitaululle piirretyllä janalla. Palautteenannossa jaoin toiminnan kolmeen ryhmään: <ol style="list-style-type: none"> 1. Lämmittely; ääni- ja liikeharjoitus, toisen kuulumisten esittely, patsaat, peiliharjoitus

<p>4. Onnistuin tänään kertomaan oman näkemykseni.</p> <p>Harjoitusten merkitseminen ja palautteenanto:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Mikä oli tänään parasta? 2. Mikä oli tänään vaikeinta? 3. Mistä opin tänään eniten? 		<p>2. Rooliharjoitukset</p> <p>3. Keskustelu ja omien mielipiteiden jakaminen.</p> <p>Keräsin palautetta samalla tavalla kuin viime kerralla on kuvattu.</p>
<p><u>Loppurituuli:</u> Sirkuskangasmeri</p>	<p>Yhteinen rauhoittuminen ja maadoittava lopetus.</p>	

18.4.2019 7. Avun pyytäminen & antaminen		
Mitä tehdään:	Toiminnan tavoitteet:	Huomioitavaa
<p><u>Edellisen aiheen kertaus:</u></p> <p>Sosiometria:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Minusta on helppoa pyytää toiselta anteeksi. 2. Minusta on helppoa antaa toiselle anteeksi. 3. Olen kuluneella viikolla onnistunut kuuntelemaan muita. 4. Kuluneella viikolla olen onnistunut kertomaan oman näkemykseni. 	<p>Teeman linkittäminen omaan elämään, oman oppimisen ja onnistumisen näkyväksi tekeminen, omien haasteiden ja vahvuuksien käsitteleminen ja jakaminen.</p>	
<p><u>Lämmittely ja virittäytyminen:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ääni- ja liikekierros omista kuulumisista musiikin kanssa. • Patsasharjoitus pareittain kuulumisista. • Patsasharjoitus pareittain aiheista: Minä tarvitsen apua & Minä autan sinua. 	<p>Omien kuulumisten jakaminen, kuunteleminen ja toiseen liittyminen, yhteistyökyvyn vahvistaminen, teemaan virittäytyminen.</p>	
<p><u>Teematyöskentely:</u></p> <p>Rooliharjoitukset prosessidraaman pohjalta. Rooliharjoituksissa Esmeralda päätyy tilanteisiin, joissa tarvitsee apua tai kohtaa ihmisiä, jotka tarvitsevat apua. Rooliharjoituksissa</p>	<p>Teeman käsittely roolien kautta. Avun antamisen ja avun pyytämisen harjoittelu draaman avulla. Empatiakyvyn vahvistaminen.</p>	

seikkailevat Esmeraldan äiti, talonmies sekä ohikulkija.		
<u>Purku ja palautteenanto:</u> Sosiometria: 1. Minun on helppoa pyytää apua. 2. Minun on helppoa auttaa toista. Lisäkysymys: 3. Missä onnistuin tänään? Harjoitusten merkitseminen ja palautteenanto: 1. Mikä oli parasta tänään? 2. Mikä oli vaikeinta tänään? 3. Mikä oli opettavaisinta tänään?	Teeman yhdistäminen omaan elämään, oman oppimisen ja onnistumisen näkyväksi tekeminen, toiminnan tarkoituksenmukaisuuden arviointi, palautteenanto toiminnasta, osallistujien oman toiminnan arviointi ja prosessointi.	Sosiometrian toteutus fläppitaululle piirretyn janan muodossa. Palautteenannossa jaoin toiminnan kolmeen ryhmään: 1. Lämmittely; ääni- ja liikeharjoitus ja patsasharjoitukset pareina. 2. Rooliharjoitukset prosessidraamasta 3. Yhteinen keskustelu auttamisteemasta Palautteenanto harjoituksista toteutettu samalla tavalla kuin edellisellä kerralla.
<u>Loppurituaali:</u> <u>Sirkuskangasmeri.</u>	Yhteinen rauhallinen ja maadoittava lopetus.	

25.4.2019 8. Loppujuhla & arviointi		
Mitä tehdään:	Toiminnan tavoitteet:	Huomioitavaa:
Kuulumiset ja lämmittely: Kuulumiskierros herkuttelun lomassa yhteisen pöydän ääressä. Ääni- ja liikerinki- kierros Esmeraldan hatun kanssa. Musiikki taustalla osallistujien pyynnöstä.	Kuulumisten ja tunnelmien jakaminen, ryhmän prosessin yhteinen juhlistaminen, toimintaan virittäytyminen ja aktivoiminen.	Herkkujen tuominen ja asettelu ennen toiminnan aloittamista.
<u>Arviointi:</u> Käydään ohjaajan johdolla ryhmässä käytyt teemat läpi. Keskustellaan, mitä jäänyt mieleen eniten kustakin teemasta. Palataan draamasopimuksen äärelle ja keskustellaan, olemmeko onnistuneet pitämään sopimuksesta kiinni. Palataan prosessidraaman päähenkilön äärelle. Pohditaan yhdessä, mitä haluamme jakaa esityksen muodossa omasta prosessistamme. Mitä harjoituksia poimimme ja mistä teemoista?	Tehdä näkyväksi yhteistä ja yksilöllistä oppimisprossia, omien kokemusten jakaminen, ryhmätyöskentelyn onnistumisen arvioiminen, ryhmän tavoitteiden saavuttamisen arvioiminen, omien näkemysten ja ideoiden jakaminen yhteisen esityksen rakentamiseksi.	

<p><u>Esityksen rakentaminen:</u> Osallistujien toiveiden pohjalta suunnitellaan Aulassa esitettävä esitys. Esitykseen valitaan esitykseen tanssillinen osuus, muutama tarinateatterin liikkuva patsas sekä pari rooliharjoitusta. Valitut teemat ovat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • draamasopimuksen tärkeimmät säännöt • omat vahvuudet • omat rajat ja ei:n sanominen • sovinto • auttaminen • rakkaus 	<p>Luoda osallistujien toiveiden ja kiinnostuksen kohteiden mukainen esitys, antaa osallistujille mahdollisuus tulla näkyviksi ryhmän aktiivisina jäseninä, luoda selkeä pohja esitykselle, jotta esiintyminen on turvallista ja mielekästä osallistujille.</p>	<p>Kirjoitan esityksen rungon ylös, jotta muistamme sen ensi kerralla.</p>
<p><u>Loppurituaali:</u> <u>Sirkuskangasmeri</u></p>	<p>Yhteinen rauhallinen ja maadoittava lopetus.</p>	

2.5. & 9.5.2019. 9. Yksilölliset palautekeskustelut		
Mitä tehdään?	Toiminnan tavoitteet:	Huomioitavaa:
<p>Yksilölliset palautekeskustelut kunkin osallistujan kanssa. Osallistujat saavat todistuksen Draamakaverit-ryhmästä ja yksilöllistä palautetta ohjaajalta.</p>	<p>Saada yksilöllistä palautetta osallistujilta sekä antaa jokaisella henkilökohtaista palautetta. Tukea osallistujan itsearviointia ja itsereflektiokykyä. Saada arvokasta tietoa draamatyöpajan vaikutuksesta osallistujiensa itsetuntemukseen ja sosiaalisiin taitoihin.</p>	<p>Mukaan kuvakortit tukemaan itsearviointia. Jokaisen kanssa keskusteluun varataan riittävästi aikaa. Keskustelut kestävät noin 20-30 min kunkin osallistujan yksilöllisen tarpeen mukaan.</p>

Liite 3: Suostumuslupalomake

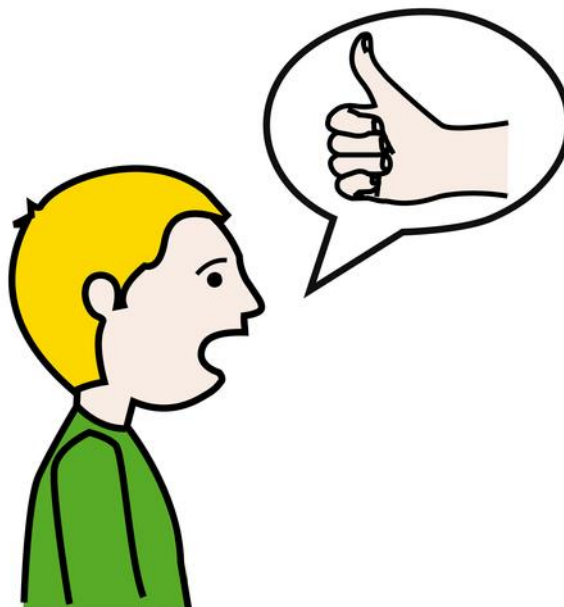
Toiminnallisen opinnäytetyön suostumuslupalomake

Aion osallistua Laurean ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijan Oona Jaman ohjaamaan draamatyöpajaan nimeltä Draamakaverit. Tähän työpajaan osallistuminen on vapaaehtoista. Tämä työpaja järjestetään Aula-työkodin asiakkaille, jotka ovat mukana työllistymistä ja osallisuutta edistävässä päiväaikaisessa toiminnassa. Osallistujat hakeutuvat työpajaan Aula-työkodin henkilökunnan kautta.

Työpajan voi jättää kesken missä tahansa vaiheessa kertomalla siitä Aula-työkodin henkilökunnalle tai ryhmän ohjaajalle Oonalle. Työpajassa harjoitellaan sosiaalisia taitoja sekä itsetuntemusta draamallisten harjoitteiden kautta. Työpajakertoja on noin 10 ja ne ajoittuvat helmikuusta toukokuuhun vuoden 2019 aikana. Työpaja on osa toiminnallista opinnäytetyötä.

Allekirjoittamalla tämän lomakkeen suostun, että minun kokemuksiani draamaryhmästä voidaan käyttää tutkimuksen kirjallisessa raportoinnissa. Raportissa ei kuitenkaan ilmene mitään sellaista tietoa minusta, josta minut voitaisiin tunnistaa. Opinnäytetyön kirjallinen raportti julkaistaan tutkimuksen päätyttyä ja tutkimuksen tuloksista järjestetään osallistujille oma tapaaminen.

Tutkimuksen aikana tutkimusta tekevä opiskelija Oona Jama on ainoa ihminen, joka käsittelee tutkimuksesta saatavaa aineistoa. Tämä aineisto kerätään neljällä eri tavalla. Yksi tapa on osallistuva havainnointi. Siinä tutkija havainnoi ryhmän toimintaa havainnoimalla erityisesti osallistujien omien näkemysten ilmaisua, kuuntelu- ja keskittymiskykyä, ryhmätyöskentelyä sekä kontaktin ottamista muihin ryhmäläisiin.

Toinen tapa kerätä aineistoa on halukkaille draamaryhmään osallistujille tehtävä haastattelu, johon voi osallistua kuka tahansa draamaryhmään osallistuja vapaaehtoisesti. Kolmantena on muutamalle Aula-työkodin työntekijälle toimitettava kyselylomake, jossa kysytään ryhmän mahdollisesta vaikutuksesta osallistujiensa sosiaalisiin taitoihin sekä heidän näkemystään toiminnan merkityksestä sosiaalisten taitojen edistämiseen. Lisäksi toimintakerroilla voidaan ottaa kuvia, joissa osallistujista voi näkyä korkeintaan jalka tai käsi. Kuvien tarkoitus on helpottaa tutkijan arviointia toiminnan kulusta. Kuvien tarkoitus ei ole kuvata osallistujia, vaan itse toiminnan muotoa ja toiminnassa käytettyä materiaalia.

Toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia, miten toiminnalliset draamalliset harjoitukset sopivat sosiaalisten taitojen ja itsetuntemuksen vahvistamiseen.

Toiminnallisen opinnäytetyön kirjallisessa raportissa ei henkilöidä ketään osallistujaa niin, että kukaan osallistuja olisi tunnistettavissa. Osallistujien nimiä tai muita henkilökohtaisia ominaisuuksia ei kirjata raporttiin. Tutkimuksen aikana tutkimusaineistoa ei luovuteta kellekään ulkopuoliselle taholle ja se tuhotaan tutkimuksen päätyttyä eliminoimalla aineistot koneen muistista. Tutkimusaineistoa säilytetään tutkimuksen aikana salasanalla varustetussa tietokoneessa, jota säilytetään lukollisessa kaapissa.

Toiminnallisen tutkimuksen tekijä: Oona Jama, Laurea AMK, sosionomin tutkinto

Paikka ja päiväys _____

Osallistujan nimi

Osallistujan allekirjoitus

Suostumuslupalomakkeen vastaanottajan allekirjoitus

Liite 4: Draamakaverit- ryhmän mainos

Hei sinä siellä, Tervetuloa Draamakaverit- ryhmään!

Haluatko uusia ystäviä?

Haluatko tietää, miten uusiin ihmisiin

voi tutustua?

Entä millainen on hyvä ystävä?

Draamakaverit- ryhmässä harjoitellaan sosiaalisia taitoja ilmaisullisten harjoitusten kautta.

Liikumme, teemme helppoja rooliharjoituksia ja rentoudumme. Kokeilemme myös hieman tarinateatterin perusteita.

Aiempaa kokemusta ilmaisutaidosta et tarvitse.

Olet tervetullut mukaan juuri sellaisena kuin olet. ☺

Mukaan voit ottaa vaatteet, joilla on helppoa liikkua.

Ryhmä on osa Oonan opintoihin kuuluvaa päättötyötä.

Ensimmäinen avoin tutustumiskerta on helmikuun lopulla Aulan ullakolla.

Tarkemmat tiedot pian, lisätietoja saat henkilöltä X. ☺

Ryhmää ohjaa Laurean sosionomiopiskelija Oona:

Nähdään Draamaryhmässä! ☺

Liite 5: Palautekysely Aula- työkodin työntekijöille

Palautekysely Aula-työkodin työntekijöille

Kysely toteutetaan liittyen Laurea AMK:n sosionomiopiskelija Oona Jaman opinnäytetyöhön. Tämän opinnäytetyön työnimi on ”Inhimillisyys ei tunne vammaa- kehitysvammaisten aikuisten itsetuntemuksen ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen osallistavan draaman keinoin. ” Opinnäytetyön toiminnallinen osuus sisältää kahdeksan draamallista työpajaa, joiden tarkoitus on edistää osallistujiensa itsetuntemusta sekä sosiaalisia taitoja. Toimintakerrat sijoittuvat aikavälille 5.3.-25.4.2019.

Tämän palautekyselyn kysymyksiin voi vastata suoraan kirjoittamalla lomakkeeseen tietokoneella ja lähettämällä täytetty lomake takaisin Oonalle. Lomakkeeseen vastanneiden työntekijöiden nimiä tai muita tunnistetietoja ei mainita tutkimuksen kirjallisessa osiossa. Vastauksia analysoidessa pidetään huolta yksityisyydensuojasta niin, ettei kyselyyn vastanneita voida henkilöidä. Tämän lomakkeen tarkoitus on kartoittaa Aula- työkodin työntekijöiden näkemystä draamallisten menetelmien soveltuvuudesta ja hyödyllisyydestä Aula-työkodin asiakkaille.

1. Millaisia erilaisia vahvuuksia ja haasteita havaitsette Aula-työkodin kehitysvammaisilla asiakkailla sosiaalisten taitojen ja itsetuntemuksen suhteen?

2. Oletteko havainneet opinnäytetyönä toteutetun Draamakaverit- työpajan vaikuttaneen osallistujien omatoimisuuteen ja itsetuntemukseen? Entä oletteko havainneet sen vaikuttaneen osallistujien vuorovaikutukseen tai ryhmässä toimimiseen Aula-työkodissa tai mahdollisesti muualla heidän arjessaan?

3. Jos olette havainneet, mitä olette havainneet? Miksi uskotte juuri draamatyöpajan olleen vaikutuksen takana? Ovatko asiakkaat kertoneet draamapajan toiminnasta? Jos ovat, niin mitä?

4. Näettekö tarvetta draamatoiminnan jatkumisesta Aula-työkodin kehitysvammaisille asiakkaille? Pitäisikö draamatoimintaa kehittää mielestänne pysyväksi menetelmäksi kehitysvammaisten asiakkaiden sosiaalisia taitoja ja työllistymistä edistävänä toimintana?

Liite 6: Yksilöllisten palautekeskustelujen runko

1. Valitse kuvakortti, joka kertoo, millä mielellä olet nyt, kun draamaryhmä on ohi?
2. Mikä on ollut parasta ja haastavinta Draamakaverit- ryhmässä? Miksi?
3. Asetimme draamasopimuksessamme seuraavat tavoitteet. (Katsotaan läpi draamasopimusta.) Mitä mieltä olet, onnistuimmeko tavoitteissamme?
4. Miten yhteistyö sujui Draamakaverit- ryhmässä muiden osallistujien kanssa? Miten työskentely sujui ohjaajan kanssa? Olisiko ohjaaja/ olisitko sinä voinut tehdä jotain toisin?
5. Oliko sinulla turvallista työskennellä ryhmässä? Miten turvallisuus tai mahdollinen turvattomuus ilmeni?
6. Mitä olet oppinut Draamakaverit- ryhmässä? Miten voit hyödyntää oppimaasi arjessasi? Oletko oppinut jotain uutta itsestäsi? Jos olet, mitä?
7. Mitä asioita olemme käsitelleet Draamakaverit- ryhmässä? Mitä muistat? Oletko kohdannut samoja aiheita arjessasi tai Aula- työkodissa toimiessasi? Onko draamaryhmän toiminnalla ollut vaikutusta toimintaasi arjessa tai Aula- työkodissa? (Muutama esimerkki aiheista ja mahdollisista tilanteista, esimerkiksi avun pyytäminen.)
8. Oletko oppinut uusia kaveritaitoja ryhmässä? Jos olet, mitä?
9. Oletko oppinut ilmaisemaan itseäsi paremmin? Jos olet, miten?
10. Miltä rooliharjoitukset (prosessidraama) tuntuivat?
11. Ryhmässä jokaisella jäsenellä on yleensä jokin vahvuus. Millaisia vahvuuksia sinulla on ryhmän jäsenenä? Valitse kuvakortti.
12. Haluaisitko jatkaa draamatyöskentelyä tulevaisuudessa? Jos haluat, miksi?

(Yksilöllinen palaute jokaiselle. Keskustelun vapaa eteneminen, tämä on vain raaka runko. Todistusten jako jokaiselle ryhmäläiselle.)

Liite 7: Sisällönanalyysin taulukko

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
<p>”Toinen osallistuja vinkkasi pantomiimin avulla toiselle omia kuulumisiaan ”</p> <p>”Ne patsaat on hyviä, niissä ei tarte muistaa mitä sanoo.”</p> <p>”Osallistuja kertoi, että työpajasta jäi mieleen etenkin harjoitus, missä kättä nostamalla merkattiin oma henkilökohtainen tila.”</p>	Itseilmaisun & kommunikaation moninaisuus	Draamatyöskentelyn kehollisuus	Kehollinen ilmaisu	Kehollisen draamatyöskentelyn potentiaali moninaisten kommunikointimuotojen löytämisessä.
<p>”Olen uskaltanut sanoa ei mun perheenjäsenelle.”</p> <p>”Pystyn sanomaan asiat paremmin hahmosta käsin.”</p> <p>”Ehkä jonakin päivänä minäkin voin olla äiti, jollakin toisella tapaa.”</p>	Roolien vaikutus itsetuntemukseen	Roolityöskentely draamassa	Roolisuojan mahdollisuus	Roolisuoja tukena itsetuntemuksen kehityksessä
<p>”Sä voit tehdä ihan mitä vaan, älä huoli.”</p> <p>”Toivottavasti se tulee ryhmään sitten ensi kerralla.”</p> <p>”Olen oppinut tulemaan toimeen muiden kanssa paremmin”</p> <p>”Oli vaikeata pysyä roolissa,</p>	Samastumiskyvyn lisääntyminen draamatyöskentelyssä	Tavoitteellinen draamatyöskentely ja draamasopimus	Sopimuksellisen ryhmätyöskentely	Sopimuksellinen draamatyöskentely kohtaamisten mahdollistajana

kun näin sut surullisena.”				
-------------------------------	--	--	--	--